

ONTWERP WATERBEHEERPROGRAMMA 2022-2027

Stroomopwaarts

NOTA VAN ANTWOORDEN OP ZIENSWIJZEN

'Ik begon iets te snappen, namelijk dat voor een riviervis alles met de stroom mee komt: insecten, takken, bladeren, wat dan ook. Daarom kijkt hij stroomopwaarts, in afwachting van hetgeen eraan komt. Als het punt waarin je je in een rivier onderdompelt het heden is, dacht ik, dan is het verleden het water dat langs je is gespoeld, dat verder stroomafwaarts gaat, waar er niets meer voor je is, terwijl de toekomst het water is dat van boven komt en gevaren en verrassingen met zich meebrengt.'

Uit: De acht bergen van Paolo Cognetti.

Online versie is digitaal te lezen op www.hdsr.nl/waterbeheerprogramma

Inhoudsopgave

Hoofdpunten inspraak en verwerking	3
Afzonderlijke inspraakreacties	5
Overzicht indieners zienswijzen op nummer	84

Hoofdpunten inspraak en verwerking

Van 13 juli tot en met 13 september 2021 was er inspraak mogelijk op het ontwerp-waterbeheerprogramma 2022-2027. Wij hebben 23 zienswijzen ontvangen, van belangenorganisaties tot mede-overheden tot enkele particulieren. Veel partijen geven aan dat zij de stroomopwaartse aanpak en intensivering van de samenwerking herkennen en waarderen. Er zijn ook kritische opmerkingen. We hebben de zienswijzen opgenomen en beantwoord in dit document, en het ontwerp-waterbeheerprogramma op een aantal punten aangepast. De belangrijkste punten bespreken we hier apart.

- In meerdere reacties wordt genoemd dat concretisering van de aanpak of maatregelen gemist wordt.
Reactie HDSR: het is een bewuste keuze om de maatregelen op een hoog abstractieniveau te beschrijven. Wij denken dat flexibiliteit nodig is, omdat de huidige opgaven relatief nieuw en met elkaar verweven zijn, en omdat meerdere partijen verantwoordelijk zijn om er samen uit te komen. We willen de ruimte hebben en bieden om samen te leren en samen uit te werken. De uitwerking wordt vervolgens transparant in onze voorjaarsnota's en begrotingen en in gebiedsprocessen. Geen aanpassing.
- Een aantal partijen geeft aan dat zij de doelen op sommige punten erg globaal vinden en vragen zich af of het wel haalbaar is? Vooral de doelen bij waterrobuust&klimaatbestendig (klimaatadaptatie) en bij biodiversiteit worden genoemd. Het waterschap is bij veel doelen afhankelijk van andere partijen. Reactie HDSR: Voor een aantal doelen herkennen wij dit beeld. Uit deze globale doelen spreekt niet direct waar de inzet van het waterschap zich specifiek op richt. Aanpassing: we hebben een aantal doelen geconcretiseerd. Voor het thema Biodiversiteit sluiten we aan bij de landelijk aanpak die momenteel door Naturalis wordt uitgewerkt in het kader van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel. Als waterschap zijn wij hier nauw bij betrokken.
- Een aantal reacties geeft aan dat er sprake is van rolverving, van teveel overlap van taken met andere overheden. Tegelijkertijd wordt ook verzocht om grond voor agrarisch (mede)gebruik te borgen of actief te zoeken naar meer mogelijkheden voor bos en natuur. Reactie HDSR: Het is een bewuste keuze om intensiever met andere overheden op te trekken om de opgaven in het fysieke ruimte integraal op te pakken. De omgevingswet vraagt ons dit ook, en de huidige opgaven zijn zeker in de (beperkte) fysieke ruimte steeds meer verweven. De opgaven zijn groot, en het is goed denkbaar dat bepaalde gebieden van functie veranderen. Wij adviseren en sturen daarbij ook, maar wel altijd vanuit onze expertise op water en verantwoordelijkheid voor een toekomstbestendige inrichting. Wij streven naar een meer op water gebaseerde ruimtelijke inrichting en landgebruik. Daarbij hebben wij oog voor de noodzaak van perspectief en een verdienmodel voor alle gebiedspartijen. Via de gebiedsaanpak werken we met het gebied samen aan de invulling. Geen aanpassing
- Uit de reacties van de gemeenten blijkt herkenning op de thema's en ambities, en zij onderschrijven het belang van een goede samenwerking. Vrijwel alle gemeenten vragen wel aandacht voor de haalbaarheid van de ambities, en vragen om de gemeenten in vroeg stadium te betrekken en te ondersteunen. Reactie HDSR: Wij herkennen de worsteling bij veel gemeenten om voldoende inzet te kunnen leveren op de water- en klimaatopgaven. Wij willen de relatie met gemeenten intensiveren en de samenwerking meer structureel en op maat maken, om hierin samen nog effectiever te worden. Wij denken aan een samenwerkingsagenda voor investeringen. Ook onderzoeken we hoe we onze stimuleringsregeling op een passende manier kunnen uitbreiden. Daarnaast houden we als waterschap natuurlijk ook een kaderstellende en handhavende rol. Aanpassing: we

nemen de specifiek gevraagde opmerking over de afhankelijk van beschikbare middelen en mensuren bij het waterschap zelf en de partners voor het bereiken van de ambities over.

- Een partij stelt dat een tandje erbij nodig is door de gebleken urgentie van de klimaatverandering deze zomer (IPCC-rapport en wateroverlast Limburg)? Reactie HDSR: Wij zijn ons sterk bewust van de urgentie; wij hebben ook een ambitieus programma om hier hard aan te werken. Wij zien wel dat deze actualiteit de urgentie onderstreept, en wij hopen dat we hierdoor een steuntje in de rug ervaren bij het realiseren van onze ambities. Aanpassing: om de urgentie zichtbaarder te maken nemen we de huidige tekst daarover op in de hoofdtekst, in plaats van achter een link.
- Verschillende partijen geven aan dat zij de aandacht voor bestrijding van exoten te beperkt vinden. Reactie HDSR: hier hebben wij inderdaad niet veel aandacht aan besteed, maar dit is zeker een onderwerp dat wel onze aandacht heeft in ons reguliere werk. Dat geldt overigens voor meer onderwerpen in ons beheerwerk. We zien dat dit onderwerp wel breder maatschappelijk aandacht heeft. Aanpassing: we hebben een extra passage opgenomen met betrekking tot onze aanpak van invasieve exoten, met aandacht voor de rivierkreeften.

Afzonderlijke inspraakreacties

Nr.	Indiener	Zienswijze	Reactie en eventuele aanpassing
1	Gemeente Krimpenerwaard	<p>Van 13 juli 2021 tot en met 13 september 2021 heeft het ontwerp waterprogramma van het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden ter inzage gelegen. Per brief van 27 juli 2021 hebben wij een pro forma zienswijze ingediend en daarbij verzocht ons in de gelegenheid te stellen uiterlijk 8 oktober 2021 deze pro forma zienswijze aan te vullen. Door middel van deze brief maken wij van deze gelegenheid gebruik.</p> <p>Algemeen Het ontwerp waterprogramma raakt behoudens de Europese richtlijnen over water onderwerpen aan zoals zoetwatervoorziening, wateroverlast en waterrecreatie. Over het algemeen onderschrijven wij de beleidsdoelstellingen in het programma. De effecten van de verdere beleidsuitwerking zullen echter gevolgen hebben voor de Krimpenerwaard en wij verzoeken u dan ook dringend ons tijdig te betrekken in de verdere uitwerking.</p> <p>Thema waterrobuust en klimaatbestendig Omtrent het thema waterrobuust en klimaatbestendig bereidt de gemeente momenteel een klimaatadaptatiestrategie voor. Het hiertoe opgestelde conceptrapport, waarin eveneens de thema's 'Tegengaan van bodemdaling', 'Grondwater', 'Biodiversiteit' en 'Waterveiligheid' aan bod komen is inmiddels ter consultatie aan uw organisatie aangeboden. Uw inbreng om tot een gedragen eindrapport te komen stellen wij zeer op prijs.</p> <p>Instructieregels Op onderwerpen waar wij, in de vorm van instructieregels, wettelijk verplicht zijn rekening te houden met onderdelen van het waterprogramma, doen wij hierbij ook het dringende verzoek om tijdig af te stemmen hoe deze instructieregels eruit gaan zien zodat wij kunnen anticiperen op het opnemen van deze regels in ons omgevingsplan en voldoende gelegenheid hebben om op nauwkeurige wijze de gevolgen van deze regels te overzien en waar nodig andere regels aan te passen.</p> <p>Vervolg</p>	<p>Dank voor uw reactie. Fijn dat u onze beleidsdoelstellingen onderschrijft.</p> <p>Wij willen u erop wijzen dat in onze waterschapsverordening geen (nieuwe) instructieregels worden opgenomen. De instructieregels voor omgevingsplannen zijn opgenomen in het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) en in de omgevingsverordening van de betreffende provincie. Op grond van artikel 5.37 van het Bkl moeten gemeenten bij de totstandkoming van het omgevingsplan rekening houden met de gevolgen voor het beheer van watersystemen. Voor het proces de weging van het waterbelang (voorheen watertoetsproces) werkt HDSR aan een nieuw handboek. Wij zullen u tijdig betrekken bij het opstellen van onze waterschapsverordening en het handboek 'weging van het waterbelang'.</p> <p>Wij zijn inderdaad betrokken bij het ontwikkelen van de klimaatadaptatiestrategie. Uiteraard denken wij ook graag in het vervolgproces met u mee.</p>

		Mocht er naar aanleiding van deze zienswijze verduidelijking nodig zijn dan kunt u contact opnemen met de heer W. Rook of mevrouw R. Visser, bereikbaar op telefoonnummer 14 0182. Wij verzoeken u ons tijdig de nota van beantwoording zienswijzen toe te sturen en ons op de hoogte te houden van de vervolprocedure met betrekking tot de vaststelling van het regionaal waterprogramma.	
2	particuliere inspreker #1	<p>Het ontwerp Waterbeheerprogramma is een mooie nieuw plan van het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden dat in het teken staat van een toekomst met grote opgaven op het gebied van milieu/klimaat, waterbeheer en ruimtelijke ordening. Ik ben blij met de aandacht die daarvoor is gegeven in het plan. Tegelijk ben ik enigszins somber over het gebrek aan echt duidelijke koers van het hoogheemraadschap zelf. Dat heeft te maken met het feit dat het plan op een hoog schaal/abstractieniveau is opgesteld. Daarmee wordt de complexiteit van de verschillende belangen in het gebied en de opgaven voor de toekomst duidelijk. Tegelijk ontbreken duidelijke keuzes op meer detailniveau, waardoor het gevaar bestaat dat De Stichtse Rijnlanden één van de partijen wordt in het belangenspel en de keuzes daarna nog moeten worden gemaakt. Dat is goed voor het open planproces en verbinding tussen de belangenpartijen en organisaties, maar minder gunstig voor beleidsterreinen die minder voor zichzelf opkomen of spreken, maar wel in het geding zijn. Mijn zienswijze is dan ook dat ik van De Stichtse Rijnlanden eigenlijk een beleidsmatige stellingname op iets meer detailniveau verwacht.</p> <p>En mijn casus om de oude loop van de Kromme Rijn in Odijk in ere te herstellen, kan daarbij ter illustratie dienen: de oude meanders van de Kromme Rijn worden in verschillende beleidsplannen expliciet aangegeven. Ook in het eerder inrichtingsbeeld van De Stichtse Rijnlanden wordt expliciet en in meer detail aangegeven hoe die kunnen worden hersteld. In het recente ontwerp Bodem- en waterprogramma van de Provincie Utrecht is de oude arm in Odijk zelfs expliciet op de bodemkaart aangegeven bij de aardkundige waarden. Een provincie zou eerder het meer abstracte niveau hanteren en een waterschap de meer detail-invulling. Ook om die reden vind ik het jammer dat het Waterbeheerplan zo globaal is en de kaartjes slechts schetsmatig. Mijn plan gaat verder en wil zelfs de oude loop van de Kromme Rijn in Odijk weer goed bevaarbaar en visueel herkenbaar maken. Maar als het hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden de bijzondere meander met zijn cultuurhistorisch, aardkundige, landschappelijke en ecologische en potentieel recreatieve waarden niet expliciet opneemt, zie ik dat als gemiste kans.</p>	<p>Dank voor het compliment. Wat betreft het abstractieniveau van het ontwerp-waterbeheerprogramma merken wij op dat wij streven naar maatwerk per gebied. De invulling krijgt nader vorm via gebiedsprocessen. Om flexibiliteit te behouden hebben wij ervoor gekozen om geen keuzes op detailniveau in het waterbeheerprogramma vast te leggen.</p> <p>Dank voor uw aanbod en (uiteeraard) houden wij met u contact over uw initiatief.</p> <p><u>Aanpassing:</u> We voegen uw initiatief toe in de gebiedsuitwerking Kromme Rijngebied en Utrechtse Heuvelrug onder het kopje visie en kansen.</p>

		Ik bied aan om mee te denken over zo'n detailuitwerking van het Waterbeheerprogramma en houd graag verder in contact over mijn eigen plan.	
3.01	Werkgroep Biodiversiteit Buitengebied Zeist e.o	<p>Met veel belangstelling heeft de Werkgroep Biodiversiteit Buitengebied Zeist e.o. het ontwerp waterbeheerprogramma 2022-2027 Stroomopwaarts doorgenomen. Onze werkgroep heeft onlangs het initiatief genomen om het Kromme Rijngebied nabij Odijk, Bunnik, Zeist, Utrecht en De Bilt aan te wijzen als Bijzonder Provinciaal Landschap. Wij hebben hierover in juni met het dagelijks bestuur van uw waterschap gesproken.</p> <p>Ons commentaar op uw ontwerp waterbeheerprogramma betreft een aantal algemene opmerkingen, alsmede het belang specifiek te refereren aan het realiseren van een Bijzonder Provinciaal Landschap in het Kromme Rijngebied.</p> <p>Algemene opmerkingen</p> <p>Het waterbeheerprogramma beschrijft in algemene zin de ambities en inzet van uw waterschap voor schoon en gezond water, duurzaamheid en een waterveilig en klimaatbestendig gebied. Het rapport beschrijft hoe het waterschap daar samen met belanghebbenden aan wil gaan werken. Deze gezamenlijke aanpak onderschrijven wij van harte. Het document laat ook duidelijk zien dat het voorgestelde programma institutioneel ingekaderd is in nationaal en provinciaal vigerend beleid en dat er rekening gehouden is met Europese en landelijke richtlijnen en plannen zoals de Kaderrichtlijn Water en de Richtlijn Overstromingsrisico's. Bij de totstandkoming van het waterbeheerprogramma heeft het college gesproken heeft met gebiedspartners zoals de Provincie Utrecht, gemeenten en vertegenwoordigers van landbouw, natuur en particuliere grondeigenaren. Tijdens negen werkbezoeken is er overleg geweest over de toekomstige ontwikkelingen, gezamenlijke opgaven en aanpassingen in de samenwerking.</p> <p>Toch willen wij vraagtekens plaatsen of de toekomstige ontwikkelingen en daarmee de voorgestelde doelen zoals opgenomen in het ontwerp waterbeheerprogramma adequaat zijn. Sinds het document ter inzage is verschenen zijn er belangrijke publicaties verschenen, waardoor de nu gestelde doelen onvoldoende ambitie laten zien. Het betreft onder meer de Europese Biodiversiteitsstrategie, door het Europese Parlement in juni van dit jaar goedgekeurd, die een pijler is van de Europese Green Deal. Deze strategie heeft grote consequenties voor de toekomstige inrichting en gebruik van ons landschap en zullen versneld tot aanwijzing van meer natuur leiden, ook in het</p>	<p>Bedankt voor uw uitgebreide reactie. U stelt dat het ontwerp waterbeheerprogramma per definitie achterhaald is vanwege de recente publicatie van biodiversiteits- en klimaatrapporten, die de noodzaak van vergaande en concrete maatregelen aantonen.</p> <p>Bij het waterschap is de urgentie bekend; wij geven ook regelmatig aan dat moeilijke keuzes gemaakt zullen moeten worden in ons gebied. Wij verwachten dat we door deze ontwikkelingen de wind meer mee krijgen voor bijvoorbeeld onze oproep om water meer sturend te laten zijn in de ruimtelijke ordening.</p> <p><u>Aanpassing:</u> Het blokje klimaatverandering en de maatschappelijke ontwikkelingen waarin de urgentie beschreven wordt nemen we op in lopende tekst in plaats van als pop-up.</p>

		<p>werkgebied van uw waterschap. Ook het klimaatrapport van de VN-klimaatpanel, dat op maandag 9 augustus werd gepubliceerd, vereist een daadkrachtig optreden en adequate respons van uw waterschap.</p> <p>Na de publicatie van deze documenten is ieder beleidsdocument dat voor deze EU- en VN-rapporten zijn verschenen per definitie aan amendement toe. Het HDSR-waterbeheerprogramma is derhalve achterhaald door de urgentie van de gevraagde beleidsveranderingen. Ook uw waterschap ontkomt niet aan het nemen van gevoelige besluiten. Nederland haalt al verschillende doelen die door Brussel gesteld worden niet (zoals een 25% reductie in broeikasgassen in 2020, de KRW-doelen). Kan het HDSR met goed fatsoen de landbouw in zijn huidige vorm nog blijven faciliteren, of zou het peilbeheer eigenlijk niet onverwijld aangepast te worden om natuurherstel en CO₂-opslag in de klei- en veenbodems te optimaliseren? Het verkleinen van de te grote veestapel moet volgens een reeks wetenschappelijke en hoogambtelijke rapporten urgent worden aangepakt, ook in het werkgebied van het waterschap, en dat heeft consequenties voor uw beleid. Die notie en urgentie ontbreken in uw programma.</p> <p>Er wordt van het waterschap stellingname verwacht als antwoord op het IPCC-rapport van de Verenigde Naties en de zorgwekkende achteruitgang van de biodiversiteit waarover dit jaar op beide gebieden door de VN in oktober 2021 mondiale conferenties worden georganiseerd (Glasgow: klimaat; Kunming: biodiversiteit). Van het waterschap, dat volgend viert dat negenhonderd jaar geleden de Kromme Rijn werd afgedamd, waarmee met een gezamenlijk waterbeheer in de Utrechtse regio werd begonnen, wordt door de Werkgroep een meer fundamentele koerswijziging verwacht, met een sterkere focus op waterberging en herstel van de biodiversiteit en het landschap. Doortastende concrete maatregelen zijn nu nodig, van het waterschap, maar ook van de gemeenten en de provincie.</p>	
3.02	<p>Werkgroep Biodiversiteit Buitengebied Zeist e.o</p>	<p>Wat de biodiversiteitscrisis betreft: er kan niet worden volstaan met het aanwijzen in het waterbeheerprogrammadoecument van vijf icoonsoorten, als voorgestelde actie ter bevordering van de biodiversiteit. Wij begrijpen goed dat deze <i>Wet Five</i> soorten specifiek werden gekozen om medewerkers en samenwerkingspartners te inspireren. Maar er wordt echter geen wetenschappelijk onderbouwing gegeven bij de selectie van deze icoonsoorten, noch worden er operationele doelen gesteld op soort- of biotoopniveau.</p>	<p>We werken op verschillende manieren aan biodiversiteit, zowel bij de afwegingen in peilbesluiten, de doelen en maatregelen voor ecologische waterkwaliteit (gezond water) als in beleidsontwikkeling samen met anderen. In het kader van het Deltaplan</p>

		<p>Daarmee roept uw programma het beeld op van lippendienst aan natuur en biodiversiteit, zonder concrete actie. Gelet op de dramatische achteruitgang van zowel aquatische als terrestrische soorten in het werkgebied van de HDSR, worden er van het waterschap ondubbelzinnige maatregelen voor natuurherstel verwacht. Een essentiële maatregel daarbij is peilverhoging, waardoor de oorspronkelijke flora en fauna weer kunnen terugkeren en waarmee grote hoeveelheden CO2 kunnen worden vastgelegd in het kader van de mitigatie van klimaatverandering.</p>	<p>Biodiversiteit werken we aan het opstellen van gezamenlijke indicatoren.</p> <p><u>Aanpassing</u> We concretiseren de doelen biodiversiteit voor zover op dit moment mogelijk en voegen een achtergronddocument toe waarin een overzicht wordt gegeven van de acties.</p>
3.03	Werkgroep Biodiversiteit Buitengebied Zeist e.o	<p>Ook voor een adequate waterberging in antwoord op de terugkerende extreme weeromstandigheden zal HDSR met gebiedsaanwijzingen dienen te komen voor potentiële waterberging. Voorts is actief beleid nodig voor het beter vasthouden van regenwater, in plaats van het snel afvoeren daarvan. Landbouw en natuur zijn daar beiden bij gebaat.</p>	<p>Het watersysteem voldoet op dit moment aan de normen 'wateroverlast' volgens het huidige klimaatscenario. De verwachting is dat we met de nieuwe klimaatscenario's rekening moeten houden met hogere extreme neerslaggebeurtenissen. Dat zou kunnen betekenen dat er extra maatregelen nodig zijn om aan de normen 'wateroverlast' te voldoen. Mogelijke maatregelen zijn waterbergingslocaties en het vasthouden van water. In de studie Toekomstbestendig Watersysteem onderzoeken we de kansrijke oplossingen. In gebiedsprocessen willen we deze oplossingen bespreken en hierover afspraken maken</p>
3.04	Werkgroep Biodiversiteit Buitengebied Zeist e.o	<p>Opmerkingen betreffende het Kromme Rijngebied en belang aanwijzing Bijzonder Provinciaal Landschap Over het Kromme Rijngebied stelt het ontwerp waterbeheerdocument dat het waterschap invulling wil geven aan groen- en recreatiegebieden, zoals in de zogenaamde 'Waterliniescheg' en langs de Kromme Rijn. Water wordt hierbij vaak als landschappelijke drager gezien. Het recente IPCC-rapport laat zien dat klimaatverandering tot forse weersextremen leidt en dat ingrijpende maatregelen nodig zijn, waarbij water sturend zal zijn voor de ruimtelijke inrichting. Deze voorgestelde aanpak van het waterschap juichen wij derhalve toe.</p> <p>De Waterliniescheg is een ruimtelijke definitie zoals verwoord in het rapport "U16 Ruimtelijke opgave Groen & Landschap 2020-2040, December 2020",</p>	<p>U vraagt aandacht voor uw initiatief voor het aanwijzen van een deel van het Kromme Rijngebied als Provinciaal Landschap. Wij vinden dit een sympathiek initiatief, en het sluit aan bij de inspanningen van de regionale overheden zoals in het programma Groen groeit mee. Het waterschap neemt ten aanzien van een aanwijzing geen trekkende rol in, en wij vinden het te vroeg om dit nu op te nemen in dit waterbeheerprogramma.</p>

		<p>waaraan uw waterschap heeft meegewerkt. Ons initiatief om de Kromme Rijnkorridor tussen Odijk en Groenekan te beschermen als Bijzonder Provinciaal Landschap (BPL), zoals met u besproken op 15 juni, is (nog) niet verwerkt en verwoord in het ontwerp waterbeheerdocument. Het initiatief van de Werkgroep Biodiversiteit Buitengebied Zeist e.o. voor de aanwijzing van een BPL-gebied, heeft inmiddels brede steun gekregen van landelijke natuurorganisaties, onder meer van Natuurmonumenten en het Utrechts Landschap, maar ook vanuit de gemeenten waar het gebied onder valt en diverse plaatselijke belangenorganisaties. Wij zouden het op prijs stellen indien het waterschap expliciet het BPL-initiatief vermeldt in de paragraaf over gebiedsuitwerking, wateropgaven en gebiedsaanpak voor het Kromme Rijngebied en Utrechtse Heuvelrug (paragraaf 3.3).</p> <p>Wij houden ons aanbevolen met uw medewerkers het bovenstaande in detail uit te werken bij een mogelijke aanpassing van het ontwerpprogramma.</p>	
4	Stichting gezond water	<p>Zoals door u verzocht hierbij een zienswijze op uw nieuwe Waterbeheerprogramma (WBP) voor 2022-2027. Stroomopwaarts is een duidelijk en overzichtelijk stuk. De klimaatveranderingen en ruimtelijke ontwikkelingen stellen u voor grote uitdagingen. SGW daagt u met deze zienswijze uit het onnodig achterlaten van ZZS en zware metalen in uw beheergebied door sportvissers te beëindigen.</p> <p>Daarom vraagt SGW als maatregel in Stroomopwaarts een verbod voor het gebruik van ZZS en zware metalen door de sportvisserij in uw beheergebied. Daarmee legt u de verantwoordelijkheid daar waar die hoort, bij de sportvissers en daagt u de sportvisserij uit.</p> <p>U speelt daarmee in op de innovatie die er al is, de ECHA geeft aan dat er meer dan 1000 alternatieven voor vislood zijn en dat die sportvissers 3 % meer kosten.</p> <p>U stuurt daarmee actief, sportvissen gebeurt niet alleen in Utrecht of door leden van de AUHV, in uw beheergebied zijn veel meer hengelsportverenigingen en wateren. Dat u belastinggeld inzet voor loodvrij vissen door de AUHV is lovenswaardig, maar waarom alleen bij de AUHV? Als AUHV zonder lood kan vissen, dan kunnen andere hengelsportverenigingen het immers ook.</p>	<p>Bedankt voor uw reactie. Wij zetten, conform de greendeal loodvrij vissen, in op het reduceren van loodgebruik, omdat loodgebruik de meeste impact heeft op de waterkwaliteit. Om aandacht te vragen voor het loodgebruik heeft HDSR een pilot opgezet met de AUHV. Wij hebben de intentie om deze pilot ook uit te bereiden naar andere gebieden en verenigingen.</p> <p><u>Aanpassing:</u> In de tekst hebben wij nadrukkelijker aangeven dat het niet alleen gaat om loodgebruik, maar ook om andere uitlogende materialen, zoals zink, koper, nikkel en kobalt. En naar aanleiding van de Green Deal Sportvisserij Loodvrij gaan we naar loodvrij vissen in 2027.</p>

		<p>Omdat sportvissers niet alleen onnodig ZZS lood gebruiken maar ook nikkel en kobalt (sintermaterialen voor wolfram gewichten die door de Green Deal Sportvisserij Loodvrij als milieuvriendelijke loodvervanger worden gepromoot), zink, koper, en tin in visgewichten worden toegepast, vraagt SGW u daar tegelijk een eind aan te maken. Gewichten die niet waterbezwaarlijk zijn zijn er legio bijvoorbeeld van ijzer, beton, composiet, steen of glas.</p> <p>Geef als waterkwaliteitsbeheerder aan dat het beoogde effect van Stroomopwaarts niet met partner de sportvisserij gerealiseerd wordt als sportvissers onnodig ZZS en zware metalen blijven gebruiken bij hun hobby. De eerste stappen daartoe zijn door heemraad Guus Beugelink gezet in de VBC vergadering in april 2013, in 2020 gevolgd door een verbod op het gebruik van lood tijdens viswedstrijden van de AUHV. Daarmee geeft HDSR aan de partners en aan de eigen organisatie duidelijkheid over waar het waterschap voor staat wat sportvissen betreft.</p> <p>Een andere mogelijkheid is voorwaarden voor de visrechthebbende te stellen in pachtovereenkomsten. In 2018 is dit tevens voorgesteld in een vergadering van de Green Deal Sportvisserij Loodvrij. Staatsbosbeheer past een verbod op het gebruik van lood toe in het visrecht vanaf april 2019, de Provincie Overijssel gaat dit doen in het derde kwartaal 2021. Ook een aantal gemeenten (Utrecht) zijn hiermee bezig, SGW heeft de gemeenten in uw beheergebied in februari benaderd met het bijgesloten voorstel hierover.</p> <p>Succes met het vaststellen van Waterbeheerprogramma 2022-2027.</p>	
5.01	Gemeente Zeist	<p>Het is goed te lezen dat er grote ambities zijn bij het Hoogheemraadschap waar we veel mee samenwerken. Er bestaan echter ook wat zorgen die middels deze formele zienswijze namens de gemeente Zeist kenbaar worden maken.</p> <p>Algemeen Het valt op dat dit beheerprogramma algemeen blijft en dat er wordt verwezen naar nog op te leveren documentatie. Een document als de 'Zuiveringsvisie 2050' is nog niet af en ook de begroting voor komend jaar is nog niet inzichtelijk. Verder valt op dat voor een aantal doelen een tijdpad is beschreven en bij een aantal doelen niet. Kan de gemeente Zeist ervan uitgaan dat de doelen zonder jaartal in 2027 moeten zijn gehaald? Dat lijkt bij een zeer groot aantal niet haalbaar.</p>	Bedankt voor uw reactie. Wij reageren op de afzonderlijke zienswijzen hieronder.

5.02	Gemeente Zeist	Het is bijzonder te noemen dat bij het voortraject gemeente Zeist niet actief is betrokken. Binnen het Netwerk Water & Klimaat werken we met het Hoogheemraadschap veel samen. Waarom is er voor dit programma voor gekozen om dit niet eerst ambtelijk bij de collega's in Zeist langs te laten gaan?	Wij werken inderdaad met name op het gebied van water en klimaat al veel samen met de gemeenten, en daarmee werken we ook eigenlijk al samen aan de uitwerking van dit waterbeheerprogramma. We hebben het concept in de voorbereiding gedeeld met de medewerkers ruimtelijke ordening, omdat we op dat gebied meer samen op willen trekken. Maar we hadden het inderdaad ook rechtstreeks met de Water&Klimaat groep kunnen delen.
5.03	Gemeente Zeist	Doelenbeschrijvingen Zuiver afvalwater Het ambtiedocument zuiver afvalwater is nog niet af. In het Waterbeheerprogramma (WBP) staat beschreven dat gelijktijdig met dit document de zuiveringsvisie moet worden vastgesteld. Aangezien er in het WBP iets wordt beschreven over de zuivering in Zeist, is de gemeente Zeist graag betrokken bij de zuiveringsvisie 2050. Hoe wordt die samenwerking gezocht?	De concept zuiveringsvisie wordt gedeeld en besproken in een bijeenkomst van Netwerk Water- en klimaat eind 2021. Gemeenten krijgen dan de mogelijkheid om input te leveren op het concept. Daarnaast wordt het concept opgestuurd naar alle gemeenten voor reactie. Besluitvorming vindt plaats in het 1 ^e kwartaal van 2022.
5.04	Gemeente Zeist	Energieneutraal Op dit onderwerp is het een toekomstgericht, ambitieus plan: duurzaamheid staat voorop. Het Hoogheemraadschap kiest voor samenwerking en leren. Dat zijn precies de bouwstenen die we nodig hebben om samen de juiste stappen te kunnen zetten op weg naar een duurzame regio. Circulair De intenties zijn mooi. Het is goed dat het Hoogheemraadschap stappen wil zetten voor bijvoorbeeld toepassingsmogelijkheden van het maaisel. Wat mist, is een (hoogwaardige) toepassing voor slib en bagger. Kunnen we meer dan slib hergebruiken als grond (als we dat al doen)?	HDSR zet op de volle breedte van het werk in op circulair. Waar wij nu vooral mogelijkheden zien in afvalwaterslib, zullen we al onze grondstof-/reststromen onderzoeken op nuttige toepassing. Wij doen dit graag samen met partners vanuit de overheid en de markt.
5.05	Gemeente Zeist	Gezond water Ambtelijk hebben we gebiedsspecifieke afspraken gemaakt over onze ambities. Dat hebben we onder andere gedaan naar aanleiding van onze stadswater ecoscans. De nuance die we ambtelijk hebben uitgesproken lezen we niet terug in het WBP. Waar kan de gemeente Zeist als waterbeheerder vanuit gaan?	Het waterschap heeft als doel voor 2027 voor het overig water in het stedelijk gebied de ambitie overgenomen die is afgesproken binnen het Netwerk Water & Klimaat. Met de provincie is afgestemd dat de komende jaren met de gemeenten

			<p>wordt afgestemd of de doelstelling voor de lange termijn realistisch en haalbaar is en of daarin gebied specifieke doelen worden opgenomen.</p> <p>Het klopt dat het waterbeheerprogramma weinig in gaat op specifieke afspraken die met gebiedspartners zijn/worden gemaakt. Het waterbeheerprogramma is een programma op hoofdlijnen. De komende periode wordt de huidige samenwerking geïntensiveerd. Concreet betekent dit vanuit het waterschap extra capaciteit op schoon water in de stad en het voortzetten van de Impulsregeling. Samen met de gemeenten kijken we welke aanpassingen van de regeling eventueel nodig zijn om deze nog beter inzetbaar te maken.</p>
5.06	Gemeente Zeist	<p>Waterrobuust en klimaatbestendig</p> <p>De doelen van het thema Waterrobuust en klimaatbestendig zijn óf heel erg ambitieus óf nietszeggend. Er is geen jaartal gekoppeld aan de doelen. We gaan er daarom vanuit dat dit doelen zijn voor 2027 (doorlooptijd WBP), maar dat lijkt niet haalbaar. Daarnaast kan een aantal doelen scherper.</p> <p><i>1. Ontwikkelingen in het landgebruik in het veenweidegebied zijn afgestemd op waterbeschikbaarheid.</i></p> <p><i>Voor dit operationeel doel zou het goed zijn niet alleen naar ontwikkelingen te kijken, maar ook naar het bestaande gebruik.</i></p> <p><i>2. Nieuwbouw en bestaande bouw is klimaatadaptief ingericht. Bestaand stedelijk gebied is afgekoppeld.</i></p> <p><i>> In ons nieuwe vGRP 2022 - 2026 gaan we de Raad voorstellen elk jaar 1% verharding af te koppelen en 10% van de bestaande aangekoppelde bouw te stimuleren af te koppelen. Voor 2027 100% afkoppelen gaat zeker niet lukken. Welke praktische invulling ziet het HDSR voor zich?</i></p> <p><i>3. Watersysteem Utrechtse Heuvelrug is hersteld</i></p> <p><i>> Wanneer is het watersysteem hersteld? Als de grondwaterstanden zijn zoals in de jaren '70 (voor de grote waterwinningen)? Hoe wil het waterschap dat realiseren? En kan dat met de inrichting die er nu al is op de Heuvelrug?</i></p>	<p>Wij herkennen dat op dit onderwerp de doelen minder smart zijn dan op de meeste andere thema's. Klimaatadaptatie is een relatief nieuw beleidsthema, waarbij veel partijen betrokken zijn. In algemene zin kiezen wij ervoor om samen met onze partners de doelen te concretiseren, zoals de afspraken 'klimaatadaptief bouwen' als onderdeel van het bouwconvenant 'duurzaam bouwen'.</p> <p>Wij zijn het met u eens dat 100% afkoppelen voor 2027 niet realistisch is. Afkoppelen in bestaand stedelijk gebied is aan de orde als het zinvol en mogelijk is. Het bredere doel is een klimaatbestendige inrichting, zoals bijvoorbeeld is vastgelegd in de</p>

			<p>afspraken 'klimaatadaptief bouwen'. Wij trekken hier graag samen met de gemeente in op. Via de impulsregeling willen we hier aan bijdragen. In de Zuiveringsvisie van het waterschap wordt dit nader ingevuld.</p> <p><u>Aanpassing</u> Wij concretiseren waar mogelijk de doelen waterrobuust en klimaatbestendig</p>
5.07	Gemeente Zeist	<p>Tegengaan bodemdaling Dit onderwerp heeft nauwelijks toepassing op Zeist. We blijven wel graag betrokken bij de ontwikkeling van de peilbesluiten, zie ook de vraag bij het onderdeel grondwater.</p> <p>Grondwater Het is goed te lezen dat grondwater aandacht krijgt in de vorm van onderzoek en pilots. Op welke manier wordt gemeente Zeist hierin actief betrokken?</p>	<p>Wij willen de gemeente graag op de hoogte houden en betrekken bij de diverse ontwikkelingen in het waterbeheer. Dit kan op ambtelijk niveau via de bestaande contacten en overleggen en via het Netwerk Water en Klimaat.</p> <p>Onderzoek en pilots naar grondwaterbeheer vinden vooral plaats in het veenweidegebied in samenwerking met het VIC en op de Utrechtse Heuvelrug binnen het samenwerkingsverband 'Blauwe Agenda'. Zowel de gemeente als het waterschap zijn partner in de Blauwe Agenda.</p>
5.08	Gemeente Zeist	<p>Biodiversiteit De biodiversiteit in alle watergangen en op alle -oevers versterken, botst met onder andere cultuurhistorische waarden die we toerekenen aan bijvoorbeeld kwel sloten. Actief sturen op meer biodiversiteit past deze watergangen niet. Hoe houdt het waterbeheerprogramma rekening met deze waarden?</p>	<p>De doelen voor alle wateroevers en watergangen zijn genoemd onder het thema gezond water. Voor de waterlichamen gelden de KRW doelen en voor het overige water de doelen overig water, die in 2020 samen met provincie en gebiedspartijen zijn opgesteld. Deze doelen houden rekening met de potenties van de watergangen en oever; deze zijn ook afhankelijk van hun cultuurhistorische waarde.</p>

			Overigens kunnen juist kwelsloten heel waardevol zijn voor de biodiversiteit (de mooie waterplant waterviolier komt bijvoorbeeld alleen in kwelsloten voor).
5.09	Gemeente Zeist	<p>Waterveiligheid</p> <p>Het verhaal van crisisbeheersing is te algemeen in deze tijd.</p> <p>1. Gemeenten worden niet genoemd. Zie ook het falende beleid in Noord-Holland in het weekend van 18 tot en met 20 juni. Welke lessen worden daaruit getrokken door Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden?</p> <p>2. Welke lessen worden geleerd uit de overstromingen van Limburg? Hoe worden deze verwerkt in het OTO programma van het Hoogheemraadschap en hoe zien we als gemeente terug welke lessen ze daarvan implementeren in hun crisisplannen?</p> <p>3. Op welke manier worden gemeenten betrokken op het verder opbouwen aan een volwassen crisisorganisatie door het Hoogheemraadschap?</p> <p>4. Hoe borgt het Hoogheemraadschap een goede samenwerking tussen waterschappen, juist in gebieden waar de waterschappen aangrenzend zijn?</p>	<p>1. Grote hoeveelheden neerslag verwerken wordt een steeds grotere uitdaging en zal bij dergelijke hoeveelheden op een gegeven moment niet meer door watergangen en riolering opgevangen kunnen worden. Dan komt de crisisbeheersing in beeld. Binnen de crisisbeheersing vinden we samenwerken erg belangrijk en samen leren en doorontwikkelen eveneens. We doen dit dan ook onder andere met veiligheidsregio's, gemeenten, defensie en andere waterschappen. Gemeenten zijn binnen de crisisbeheersing een belangrijke partner en veelal vertegenwoordigd via de veiligheidsregio. Mooie voorbeelden van samenwerken en gebruik maken van geleerde lessen zijn de multidisciplinaire Cyber oefening Stroomversnelling in oktober 2021, waarbij we samen met de waterschappen in Oost-Nederland (binnen het Platform Crisisbeheersing Midden Nederland) een cyberscenario beoefenen of de oefening Lek(ke) dijk waarbij we op 23, 24 en 25 november 2021 samen met defensie en de veiligheidsregio Utrecht een hoogwater scenario op de Lek beoefenen.</p> <p>Wanneer we een GRIP 3 scenario beoefenen sluiten we graag aan in een GBT. Hier hebben we de afgelopen jaren regelmatig mee geoefend binnen verschillende gemeenten. Mocht de gemeente Zeist of een andere gemeente</p>

			<p>eens een waterscenario willen beoefenen, neem gerust contact op.</p> <p>2. De evaluaties van het hoogwater in Limburg zijn in volle gang, de uitkomsten van de evaluaties nemen wij ter lering mee in ons OTO-programma en waar nodig in de crisisbestrijdingsplannen. Dat geldt niet alleen voor Limburg maar voor alle water gerelateerde crises in Nederland en het buitenland kijken we of er lessen voor ons waterschap te trekken zijn. Voor nu is het nog te vroeg om vooruit te lopen op de evaluaties van Limburg.</p> <p>3. Een crisis-collega van ons waterschap werkt twee dagen per week bij de veiligheidsregio Utrecht voor een sterke verbinding en om de geleerde lessen over en weer te bespreken en te oefenen. Opleiden, trainen en oefenen is een belangrijk onderdeel van de voorbereiding op crises. Dit doen we intern, maar ook regelmatig samen met partners waaronder de veiligheidsregio Hollands Midden en Utrecht en individuele gemeenten. Onder andere opleiden, trainen en oefenen helpt ons om verder voort te bouwen aan onze volwassen crisisorganisatie.</p> <p>4. In het westen van Nederland is Stichtse Rijnlanden aangehaakt bij de SCOR: een samenwerkingsverband waar we ons gezamenlijk voorbereiden op grootschalige overstromingen. In dit samenwerkingsverband zijn Rijkswaterstaat, Veiligheidsregio's, waterschappen en het LOCC vertegenwoordigd.</p>
--	--	--	--

			In het oosten van Nederland binnen het Platform Crisisbeheersing Midden Nederland: in dit samenwerkingsverband werken we vergaand samen op het gebied van crisisbeheersing. We zorgen voor uniformiteit waar het kan, organiseren OTO gezamenlijk en stemmen beleids- en crisisplannen op elkaar af.
5.10	Gemeente Zeist	Missend onderwerp: Exotenbestrijding De beschrijving van het bestrijden van invasieve (water)exoten mist. Op welke manier geeft HDSR invulling aan de bestrijding van deze exoten?	Wij herkennen dat in het waterbeheerprogramma slechts beperkt aandacht is voor de aanpak van invasieve exoten, terwijl dit wel een belangrijk onderwerp is, waar wel ruime aandacht voor is bij het waterschap. <u>Aanpassing</u> We voegen informatie toe over de aanpak van invasieve exoten inclusief specifiek de rivierkreeft
6.01	Gemeente Woerden	Hierbij maken wij gebruik van de gelegenheid om een zienswijze in te dienen op het concept Waterbeheerprogramma 2022-2027 dat ter inzage ligt tot 13 september 2021. Het concept Waterbeheerprogramma zien wij als een ambitieus, actueel en herkenbaar plan. Omdat de wettelijke taken van een waterschap en een gemeente sterk verweven zijn reageren wij graag op het concept. Het Waterbeheerplan vormt immers een basis onder de samenwerking tussen het waterschap en Woerden. We hebben een aantal opmerkingen en vragen bij het concept programma. Deze opmerkingen hebben wij gerangschikt in klimaatadaptatie, waterkwaliteit en samenwerking.	Bedankt voor uw reactie. Wij reageren hieronder op de afzonderlijke zienswijzen.
6.02	Gemeente Woerden	KLIMAATADAPTATIE De gemeente Woerden heeft, in nauwe samenwerking met het waterschap, het uitvoeringsplan Klimaatbestendige Openbare Ruimte opgesteld. Op dit moment is er vanuit het waterschap geen structurele bijdrage voor het uitvoeren van de water gerelateerde onderdelen uit het uitvoeringsplan.	Wij hebben het voornemen om structurele (meerjarige) afspraken met gemeenten te maken om effectiever aan water- en klimaatopgaven te kunnen samenwerken.

		<p>Van 2019 tot 2022 heeft het waterschap wel jaarlijks bijgedragen middels haar impulsregeling Water in de Leefomgeving.</p> <p>Er is inmiddels een Regionale Adaptatie Strategie (RAS) vastgesteld. Daarmee kan de regio financiering aanvragen voor klimaatbestendige maatregelen bij de rijksoverheid. Een voorwaarde voor die subsidie is dat er twee derde van de financiering uit de regio komt.</p> <p>Uit meerdere bronnen subsidie putten is een intensief traject van aanvragen, afstemming, ondertekeningsmomenten etc. Wij vragen u structurele (meerjarige) afspraken mogelijk te maken over de co-financiering van het waterschap. Zo maken watergerelateerde maatregelen uit het gemeentelijk uitvoeringsprogramma meer kans op een bijdrage van het rijk.</p> <p>U geeft aan dat een doel is: 'bestaande stedelijk gebied is afgekoppeld'. Nu is het voor ons niet helemaal duidelijk of u het afkoppelen van daken bedoelt en/of het aanleggen van een gescheiden rioleringsstelsel. De werkzaamheden om af te koppelen kunnen immers tijdelijk een grote invloed hebben op de dagelijkse leefomgeving van onze inwoners. Kunt u aangeven wat bedoeld wordt en hoe u dit gaat realiseren?</p>	<p>Ook willen wij daarbij de huidige impulsregeling aanpassen.</p> <p>Wij zijn het met u eens dat afkoppelen in bestaand stedelijk gebied ongenueanceerd is neergezet. Afkoppelen in bestaand stedelijk gebied is aan de orde als het zinvol en mogelijk is. Het bredere doel is een klimaatbestendige inrichting, zoals bijvoorbeeld is vastgelegd in de afspraken 'klimaatadaptief bouwen'. Wij trekken hier graag samen met de gemeente in op. Via de impulsregeling willen we hier aan bijdragen (zie boven). In de Zuiveringsvisie van het waterschap wordt dit nader ingevuld.</p> <p><u>Aanpassing:</u> We hebben het doel met betrekking tot afkoppelen bestaand stedelijk gebied vervangen door een verwijzing naar de afspraken klimaatadaptief bouwen.</p>
6.03	Gemeente Woerden	<p>WATERKWALITEIT</p> <p>Wij zijn blij met de ambitie van het waterschap om de waterkwaliteit en de biodiversiteit in het stedelijk gebied te verbeteren. Dat u hier ook meerjarig financieel aan wilt bijdragen is in onze ogen positief. De gemeente Woerden heeft samen met het waterschap wijkplannen opgesteld. Dit is de concrete uitwerking van het uitvoeringsplan. De gemeente stelt budget beschikbaar om de aankomende jaren deze plannen uit te voeren. Wij horen graag van het waterschap wanneer in de tijd zij haar ambitie wil realiseren en haar bijdrage wil inzetten, zodat we ons gezamenlijk plan kunnen uitvoeren.</p>	<p>Het waterschap waardeert dat de gemeente Woerden wil investeren in verbetering van de waterkwaliteit en biodiversiteit. De meerjarige financiële bijdrage vraagt aanpassing van de Impulsregeling. Samen met de gemeenten gaat het waterschap de komende periode onderzoeken welke andere aanpassingen van de regeling eventueel nodig zijn om deze nog beter inzetbaar te maken, zodat wij in 2022 kunnen werken met de aangepaste Impulsregeling. Hierbij zal zeker worden gekeken naar de wijkplannen van uw gemeente.</p>

6.04	Gemeente Woerden	<p>SAMENWERKING</p> <p>U heeft het voornemen om dit ambitieuze beleid onder andere door een intensieve samenwerking met partners te realiseren. Het succes is daarmee afhankelijk van voldoende middelen en mensuren bij alle partners. Kunt u in het programma een zin opnemen dat de te bereiken ambities afhankelijk zijn van de beschikbare middelen en mensuren bij en het waterschap zelf en bij alle partners? Als u naar aanleiding van bovenstaande opmerkingen vragen hebt, dan lichten wij dit graag toe. Hiervoor kunt u contact opnemen met mevrouw XXX via XXX</p> <p>We hopen met deze zienswijze bij te dragen aan het verder aanscherpen van het concept Waterbeheerprogramma opdat duidelijk is voor eenieder wat het Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden de komende jaren wil bereiken met dit programma.</p>	<p>U vraagt aandacht voor beschikbaarheid van middelen en mensuren voor de beoogde intensieve samenwerking.</p> <p><u>Aanpassing</u> We nemen op dat te bereiken ambities afhankelijk zijn van de beschikbare middelen en mensuren bij het waterschap zelf en de partners.</p>
7	Particuliere inspreker #2	<p>Mijn inziens ontbreekt aandacht voor de rivierkreeft.</p> <p>In tab-6 besteed u ruim aandacht aan bestrijding van de muskusratten en de schade welke deze aan waterkeringen aan kunnen richten. Naar verluid zal de rivierkreeft ook een aanzienlijke impact gaan geven op kwaliteit van de biodiversiteit.</p>	<p>Wij herkennen dat in het waterbeheerprogramma slechts beperkt aandacht is voor de aanpak van invasieve exoten, terwijl dit wel een belangrijk onderwerp is, waar wel ruime aandacht voor is bij het waterschap.</p> <p><u>Aanpassing</u> We voegen informatie toe over de aanpak van invasieve exoten inclusief specifiek de rivierkreeft</p>
8.01	Natuurmonumenten, mede namens Het Utrechts Landschap en Natuur- en Milieufederatie Utrecht (NMU)	<p>U heeft het ontwerp Waterbeheerprogramma 2022-2027 ter inzage gelegd. Graag maken wij van de gelegenheid gebruik om hierop te reageren. Deze gezamenlijke reactie is van Natuurmonumenten, Natuur en Milieufederatie Utrecht en Utrechts Landschap.</p> <p>Maak deze toekomstgerichte koers nú concreet</p> <p>We zijn blij met dit programma, wat sterk is gericht op een duurzame toekomst. De ontwikkelingen en opgaven die benoemd worden in de koers, zijn compleet en herkenbaar.</p>	<p>Bedankt voor uw positieve reactie. Wij reageren hieronder op de afzonderlijke zienswijzen.</p> <p>U vraagt ons om concreter te worden in onze doelen en activiteiten. Met betrekking tot de doelen herkennen wij ook dat dit voor een aantal thema's concreter kan. Dit zullen wij aanpassen. Met betrekking tot de maatregelen kiezen wij bewust om deze niet concreter in dit</p>

		<p>Wij onderschrijven de urgentie om nú te handelen en ervaren deze wens tot handelen ook in onze samenwerking met jullie. Het gaat echter nog lang niet goed genoeg in het beheergebied; de waterlichamen voldoen niet aan de KRW en in een groot deel is de biodiversiteit achteruit gegaan. De doelen voor tegengaan bodemdaling zijn nog niet in zicht. Deze ontwikkelingen zijn al jaren bekend en het is ons (met z'n allen) nog niet gelukt het tij te keren. In dit waterbeheerprogramma is de koers goed, maar de uitvoering wordt voor vrijwel alle thema's onvoldoende concreet. Er zijn nauwelijks concrete doelstellingen genoemd en veel maatregelen zijn evenmin concreet gemaakt. Daarom vragen wij: maak doelstellingen en activiteiten concreter met percentages, aantallen en/of kilometers. Dergelijke indicatoren geven een duidelijke sturing en richting voor de komende periode. En maken het voor u als bestuur mogelijk om de voortgang scherp te monitoren en waar nodig bij te stellen.</p>	<p>waterbeheerprogramma op te nemen. Dit valt in onze planning- en controlcyclus. Daarin willen wij ook onze (effect)indicatoren actualiseren aan de hand van de doelen in dit waterbeheerprogramma. Deze worden opgenomen in de eerste begroting na vaststelling van het waterbeheerprogramma (begroting 2023).</p> <p><u>Aanpassing</u> We concretiseren de doelen voor zover op dit moment mogelijk</p>
8.02	Natuurmonumenten, mede namens Het Utrechts Landschap en Natuur- en Milieufederatie Utrecht (NMU)	<p>Voldoende en gezond water, ook voor de natuur Voldoende én gezond water is cruciaal voor behoud en herstel van natuurgebieden. Gelukkig is een robuust watersysteem ook een belangrijke ambitie. Ecosystemen die afhankelijk zijn van grondwater of kwelwater staan door verdroging zwaar onder druk. Maar ook voor andere functies, zoals landbouw of recreatie, is verdroging een probleem. We zien in het waterbeheerprogramma goede intenties benoemd. In het waterbeheerplan wordt bijvoorbeeld als doel benoemd dat 'het watersysteem op de Utrechtse Heuvelrug is hersteld'. Dat is weinig concreet, want wanneer? Hoe wordt 'herstel' geformuleerd? We pleiten er voor om meer proactief stelling te nemen om te zorgen dat het watersysteem op orde komt.</p> <p>Dat kan door het watersysteem en de (toekomstige) watervraag van natuur gedetailleerd in kaart te brengen. Het uitvoeren van een watersysteemanalyse voor de Utrechtse Heuvelrug, bijvoorbeeld binnen de Blauwe Agenda, geeft hierin inzicht. Binnen deze analyse dient ook de waterbehoefte van de natuur te worden onderzocht. Dergelijke onderzoeken worden elders ook uitgevoerd, bijvoorbeeld in Brabant, waarbij de hoeveelheid grondwater in beeld is gebracht die nodig is om verdroging van grondwaterafhankelijke natuur op te heffen. Een dergelijk onderzoek geeft veel inzicht in de directe watervraag van natuurgebieden.</p> <p>Een ander voorstel om te zorgen dat het watersysteem op orde komt, is het verminderen van grondwaterwinning. Dit kan door het stimuleren van waterwinning uit oppervlaktewater, zodat winning uit grondwater kan worden verminderd of vermeden. En door het goed in beeld brengen van kleinere (nu</p>	<p>U vraagt ons om het watersysteem en (toekomstige) watervraag van natuur gedetailleerd in beeld te brengen via een watersysteemanalyse.</p> <p>Herstel van het watersysteem op de Utrechtse Heuvelrug is de ambitie van het samenwerkingsverband 'Blauwe Agenda'. De concretisering van deze ambitie wordt binnen dit samenwerkingsverband uitgewerkt. De natuurorganisaties zijn net als het waterschap partner in de Blauwe Agenda.</p> <p>We hebben als waterschap de kleinere onttrekkingen (die deels meldingsplichtig en deels vergunningsplichtig zijn) goed in beeld en deze zijn naar ons idee van dien aard dat ze geen groot effect sorteren op het grondwatersysteem. Andere factoren zijn van veel groter belang.</p>

		niet-vergunningsplichtige) onttrekkingen. Dat gaat om onttrekkingen in het agrarisch gebied, maar bijvoorbeeld ook onttrekkingen door particulieren. Deze onttrekkingen zouden vergunningplichtig moeten worden om hier beter zicht op te krijgen en het aantal grondwateronttrekkingen te verminderen.	
8.03	Natuurmonumenten, mede namens Het Utrechts Landschap en Natuur- en Milieufederatie Utrecht (NMU)	<p>Naturebased solutions</p> <p>We missen bij het veenweidegebied de mogelijkheid om (ook) 'naturebased solutions' te onderzoeken en te verkennen. Daar is bij watervraagstukken in andere regio's veel aandacht voor en inmiddels ook veel ervaring mee: Ruimte voor de Rivier, vergroten sponswerking beekdalen, dynamisch kustbeheer en momenteel ook in het nieuws 'levende dijken met kwelders'. Wel wordt in het waterbeheerplan benoemd om 'ruimte om te experimenteren' te bieden, 'investeren in kennis & innovatie' en uitbreiden van de 'pilots voor duurzaam veenweidegebied'. Daar past prima een verkenning in naar een meer natuurlijk waterbeheer, met bijbehorende vegetatietypes (laagveenmoeras/bos/ natte graslanden). Ook kan bijvoorbeeld een project als 'Valuta voor Veen' nu worden opgeschaald, hier is al veel ervaring mee opgedaan.</p> <p>Een andere kans is de koppeling van nieuw (natter) bos en water, vanuit het perspectief 'langer vasthouden' en 'hogere waterpeilen, meer natuurlijk peilregime'. Utrechts Landschap heeft hierover het onderzoek 'klimaatsslim bos' in Kromme Rijngebied en veenweide opgesteld. We vragen concreet of HDSR mogelijkheden voor (nieuw) bos bij een duurzaam, klimaatadaptief waterbeheer wil uitwerken?</p> <p>Er wordt gekozen voor technische maatregelen en onderzoek en innovaties op dat vlak (tbv de landbouw), maar er kan zeker ook vanuit een andere, meer duurzame en toekomstvaste invalshoek onderzoek gedaan worden naar de mogelijkheden & innovaties. Dat is wat wij ook verwachten van een toekomstgericht waterschap.</p> <p>Ook vragen we om hier concrete doelen te stellen. Met betrekking tot de doelen is het wenselijk om voor het Utrechtse veenweidegebied ook lokale doelen te stellen, en niet alleen te verwijzen naar het landelijke doel. Lokale doelen kunnen een concreter handelingsperspectief scheppen voor grondeigenaren in het gebied.</p>	<p>U vraagt onder andere om concretere doelen te stellen voor het veenweidegebied en om Nature based solutions te verkennen. De ambitie om 50% bodemdaling te reduceren in het veenweidegebied in 2030 is een regionaal doel van HDSR en de provincie Utrecht. Daarnaast voelt HDSR zich gezamenlijk verantwoordelijk voor het realiseren van het landelijk doel voor alle veengebieden van 1 Mton in 2030. Dit doel richt zich op de gebieden die op dit moment in landbouwkundig gebruik zijn. Wij zijn blij met het ontwikkelde instrument Valuta voor Veen. Net als andere maatregelen is dit gebaseerd op vrijwillige toepassing hiervan door de grondgebruikers. Als waterbeheerder zullen wij "bottom-up" initiatieven m.b.t. Valuta voor veen faciliteren. Graag willen wij als waterbeheerder met u de komende periode in gesprek over uw ideeën met betrekking tot Nature based solutions. Wij horen graag uw ideeën met betrekking tot een meer natuurlijk waterbeheer met bijbehorende vegetatietypes (laagveenmoeras/natte graslanden). Wij gaan uit van een bottom-up/top-down benadering. Dit betekent dat de overheid een regisserende rol neemt in het organiseren van de gebiedsprocessen, maar dat de energie van dergelijke oplossingen ook van onderaf moet komen van betreffende grondeigenaren en</p>

			passen binnen een duurzaam en toekomstbestendig watersysteem.
8.04	Natuurmonumenten, mede namens Het Utrechts Landschap en Natuur- en Milieufederatie Utrecht (NMU)	<p>Duurzaamheid Het is mooi dat HDSR hun eigendom gebruikt om als overheidsorganisatie zelf energieneutraal te worden. We hopen echter dat de ambitie verder strekt, ook als dat niet tot de “kerntaken” behoort. We roepen HDSR op om een concreet doel te stellen voor levering van energie aan de maatschappij.</p>	HDSR ziet zijn ambitie om energieneutraal te worden als onderdeel van de veel grotere maatschappelijke energietransitie. Het uiteindelijke doel is verlaging van de uitstoot van broeikasgassen. Het waterschap wil van maatschappelijk toegevoegde waarde zijn, waarbij we bijvoorbeeld ook inzetten op thermische energie uit oppervlaktewater en afvalwater (TEO en TEA).
8.05	Natuurmonumenten, mede namens Het Utrechts Landschap en Natuur- en Milieufederatie Utrecht (NMU)	<p>Zorg voor het behalen van de KRW doelen in 2027 We beginnen met complimenten, want het is heel positief dat er veel aandacht is voor de kleine wateren (haarvaten). Echter in hoofdstuk 5 wordt als doel opgenomen, dat in 2027 de doelen voor de KRW binnen bereik zijn. Dit is echt onvoldoende. In 2027 dienen de KRW doelen behaald te zijn, dit is een wettelijk vereiste. Als nu al de verwachting is dat dit niet gehaald gaat worden, zullen extra maatregelen bedacht moeten worden.</p> <p>Daarbij is het belangrijk te melden dat de KRW onder meer is opgezet om de Natura2000 doelen te behalen. De gezamenlijke overheden hebben de plicht om de N2000 gebieden en soorten te beschermen. Er moet bij alle plannen rekening mee gehouden worden, zoals peilbesluiten en de herinrichting van watersystemen. HDSR dient ervoor te zorgen dat bijvoorbeeld de Grecht niet verder vervuult, zodat de blauwgraslanden in de Kamerikse Nessen blijven bestaan (toewerken naar goede staat van instandhouding). Die liggen buiten N2000, maar zijn beschermd door hun habitatype. Wij vragen dit expliciet te benoemen.</p>	<p>HDSR zet zich in om uiterlijk in 2027 die maatregelen te hebben genomen die nodig zijn om de doelen te kunnen bereiken. We hebben opgenomen dat de KRW doelen binnen bereik zijn, omdat na het nemen van maatregelen het nog tijd kan kosten voordat de ecologische doelen bereikt zijn.</p> <p>De provincies staan aan de lat voor het behalen van de N2000. Rol van het waterschap is ervoor te zorgen dat het watersysteem zodanig van kwaliteit is dat deze doelen bereikt kunnen worden. Hier geeft het waterschap invulling aan door te werken aan de KRW-doelen en de doelen voor het overig water.</p> <p>De provincies staan aan de lat voor het behalen van de KRW-doelen voor grondwaterlichamen.</p>

		<p>Ook voor grondwaterlichamen stelt de KRW eisen, namelijk om deze in 'goede kwantitatieve toestand' te brengen en te houden, negatieve effecten op waterafhankelijke land- en waternatuur via grondwatertekorten te herstellen en te voorkómen. Dat laatste wordt door Nederland alleen getoetst aan effecten op Natura 2000-gebieden, maar dat is een beperkte interpretatie van de KRW. In de SGBP's 2015-2021 scoorden vrijwel alle Nederlandse grondwaterlichamen daarom negatief ('rood'), in 2027 dienen ze definitief 'groen' te scoren. Wij missen activiteiten hoe HDSR dit denkt te bereiken.</p> <p>Tot slot Wij eindigen onze reactie met te zeggen dat wij erg blij zijn met de goede samenwerking tussen HDSR en de natuurorganisaties. Een goed voorbeeld van een samenwerking tussen organisaties met verschillende belangen, die elkaar vaak goed weten te vinden. Wij zetten die samenwerking in de komende periode graag met jullie voort!</p>	
9	Stichting Weidevogelbeheer Eiland van Schalkwijk	<p>Allereerst de complimenten voor het toegankelijke stuk en de duurzame ambitie die er uit naar voren komt. Hiermee ligt er een goede basis voor het waterbeheer, nog wel abstract en op hoofdlijnen, uiteindelijk is natuurlijk de feitelijke uitvoering in de praktijk de spreekwoordelijke 'proof of the puddingh'.</p> <p>Op één punt stel ik voor het programma sterker te formuleren. Bij de doelstelling biodiversiteit zijn de operationele doelen nu alleen gericht op inrichting en beheer van de 'eigen' wateren, dijken etc. Dat past naar mijn idee niet bij de brede maatschappelijke positie die het waterschap heeft, zoals ook tot uiting komt in het partnerschap in het Deltaplan Biodiversiteit. Via het stellen van eisen en regels, inrichting en beheer heeft het waterschap ook invloed om de ecologische kwaliteit van gronden en wateren van anderen (particulieren en overheden). Om het concreet te maken: een aantal jaren geleden heeft HDSR via een aanpassing van het peilbesluit het mogelijk gemaakt dat wij ons weidevogelleefgebied de Kroon in Tull en t Waal beter kunnen beheren. En als alles goed loopt komen dergelijke vragen de komende tijd ook rond andere weidevogelleefgebieden op het Eiland van Schalkwijk aan de orde. Uiteraard is het ook van toepassing op allerlei andere situaties, ik beperk me hier even tot de scope van onze Stichting. Met het oog hierop stel ik voor het volgende operationeel doel toe te voegen bij het hoofdoel 'Bevorderen biodiversiteit': "We faciliteren versterking van de biodiversiteit door andere eigenaren en gebruikers in ons werkgebied" (met bijbehorende toelichting in de tekst van het</p>	<p>Bedankt voor uw reactie en complimenten. U vraagt om bredere inzet voor biodiversiteit dan de doelen bij dit thema nu impliceren.</p> <p>Wij vinden het een sympathiek voorstel om de grutto op te nemen als icoonsoort binnen The Wet Five. We hebben gekozen voor onze vijf icoonsoorten, omdat deze vijf symbool staan voor de terreinen waar het waterschap invloed heeft.</p> <p>Het klopt dat we ook via peilbesluiten invloed hebben op de biodiversiteit van omliggende gebieden. Hiervoor hebben we de otter als icoonsoort. De otter heeft verbindingen nodig, en dit houdt niet op bij de grens van het waterschapsterrein.</p> <p>En biodiversiteit wegen we standaard mee in onze activiteiten, ook bij peilbesluiten.</p>

		programma). En omdat meer symbolisch kracht bij te zetten zou de grutto niet misstaan in het rijtje van de “The wet five (wordt dan six)”	
10.01	Gemeente IJsselstein	<p>Als bestuur van het Hoogheemraadschap heeft u het Waterbeheerprogramma 2022-2027 als ontwerp ter inzage gelegd. Graag willen wij in deze brief onze zienswijze verwoorden.</p> <p>Toekomstbestendig Uit het Waterbeheerprogramma maken wij op dat u weloverwogen de toekomst tegemoet wil treden. Door grote vraagstukken als klimaatverandering zal het werkveld van uw organisatie veranderen. In uw programma geeft u duidelijk aan op welke wijze u hier mee om wil gaan. Wij zijn content met uw opstelling en voorgestelde aanpak om naar een toekomstbestendig waterbeheer over te stappen.</p> <p>Gezamenlijke rol Vanzelfsprekend heeft u uw programma opgesteld vanuit uw eigen rol. Hierbij valt op dat de rollen van uw partners in waterbeheer, zoals gemeenten, niet scherp is verwoord. Tegelijk legt u wel hoge ambities neer, die niet zonder uw partners zijn te realiseren. Wij willen u verzoeken om hier aandacht aan te besteden, zeker waar een gezamenlijke verantwoordelijkheid of zelfs gemeentelijke verantwoordelijkheid aan de orde is, zoals bij het waterbeheer in stedelijk gebied. Hieronder gaan wij in op een drietal van uw ambities waar onze gemeente nog een scherpe afweging moet maken in haalbaarheid en realiteitswaarde gezien alle grote opgaven zoals energietransitie die gemeentelijke inzet vragen.</p>	Bedankt voor uw reactie. Wij reageren hieronder op de afzonderlijke zienswijzen.
10.02	Gemeente IJsselstein	<p>Afkoppelen bestaand stedelijk gebied Het afkoppelen van bestaand stedelijk gebied is een doelstelling waar al langer over gesproken wordt. In onze ogen is het streven naar dit doel wel belangrijk, maar is een goede dialoog noodzakelijk om de haalbaarheid te verkennen. Wij willen dan ook nadruk leggen op de lokale beleidsvrijheid die nodig is om maatwerk te kunnen leveren, ook wanneer dit doel niet (volledig) wordt behaald. In ons gemeentelijk rioleringsplan zetten wij in op een startnotitie Klimaatadaptatie waarin verschillende maatregelen vanwege de effecten van meer neerslag worden opgenomen. Wij gaan graag met u in gesprek om tot haalbare maatregelen te komen en een gezamenlijke uitvoering.</p>	Wij zijn het met u eens dat afkoppelen in bestaand stedelijk gebied ongenueanceerd is neergezet. Afkoppelen in bestaand stedelijk gebied is aan de orde als het zinvol en mogelijk is. Maatwerk is daarbij een sleutelbegrip. Het bredere doel is een klimaatbestendige inrichting, zoals bijvoorbeeld is vastgelegd in de afspraken ‘klimaatadaptief bouwen’. Wij trekken hier graag samen met de gemeente in op. Via de impulsregeling

		<p>Klimaatadaptieve bouw</p> <p>In de afspraken klimaatadaptief bouwen is opgenomen dat het aanpassen aan klimaat voor bestaande bouw een inspanningsverplichting is. In de doelen die u heeft opgenomen, geeft u aan dat ook bestaande bouw klimaatadaptief ingericht is. Gezien de gezamenlijke ambities in de afspraken klimaatadaptief bouwen, zijn wij benieuwd naar uw motivering en onderbouwing van de haalbaarheid van uw hogere ambitie.</p>	<p>willen we hier aan bijdragen. In de Zuiveringsvisie van het waterschap wordt dit nader ingevuld.</p> <p><u>Aanpassing:</u> We vervangen het doel met betrekking tot afkoppelen bestaand stedelijk gebied door een verwijzing naar de afspraken klimaatadaptief bouwen.</p>
10.03	Gemeente IJsselstein	<p>Actief grondwaterbeheer</p> <p>In uw programma geeft u aan in te zetten op actief grondwaterbeheer. Graag vernemen wij wat u hier precies mee bedoelt, ook in het licht van de mogelijke effecten op nieuwe bodemtaken van gemeenten bij de invoering van de Omgevingwet.</p> <p>Wij zien uw reactie op onze zienswijze graag tegemoet en we zien uit naar een bestendinging van de samenwerking op de belangrijke (water) thema's die ons beiden raken.</p>	<p>Onderzoeken en experimenteren met mogelijkheden van actief grondwaterbeheer vinden vooral plaats in het veenweidegebied in samenwerking met het VIC en op de Utrechtse Heuvelrug binnen het samenwerkingsverband 'Blauwe Agenda'. Dit betreft vooral het landelijke gebied. Wij hebben nog geen acties voorzien binnen het stedelijke gebied.</p>
11.01	Gemeente Oudewater	<p>Hierbij maken wij gebruik van de gelegenheid om een zienswijze in te dienen op het concept Waterbeheerprogramma 2022-2027 dat ter inzage ligt tot 13 september 2021.</p> <p>Het concept Waterbeheerprogramma zien wij als een ambitieus, actueel en herkenbaar plan. Omdat de wettelijke taken van een waterschap en een gemeente sterk verweven zijn, reageren wij graag op het concept. Het Waterbeheerplan vormt immers een basis onder de samenwerking tussen het waterschap en Oudewater.</p> <p>We hebben een aantal opmerkingen en vragen bij het concept programma. Deze opmerkingen hebben wij gerangschikt in klimaatadaptatie, waterkwaliteit en samenwerking.</p>	<p>Bedankt voor uw reactie. Wij reageren hieronder op de afzonderlijke zienswijzen.</p>
11.02	Gemeente Oudewater	<p>KLIMAATADAPTATIE</p> <p>De gemeente Oudewater heeft, in nauwe samenwerking met het waterschap, het uitvoeringsplan Klimaatbestendige Openbare Ruimte opgesteld. Op dit moment is er vanuit het waterschap geen structurele bijdrage voor het uitvoeren van de water gerelateerde onderdelen uit het uitvoeringsplan. In 2022 heeft het waterschap bijgedragen middels zijn impulsregeling Water in de Leefomgeving.</p>	<p>Wij hebben het voornemen om structurele (meerjarige) afspraken met gemeenten te maken om effectiever aan water- en klimaatopgaven te kunnen samenwerken. Ook willen wij daarbij de huidige impulsregeling aanpassen.</p>

		<p>Er is inmiddels een Regionale Adaptatie Strategie (RAS) vastgesteld. Daarmee kan de regio financiering aanvragen voor klimaatbestendige maatregelen bij de rijksoverheid. Een voorwaarde voor die subsidie is dat twee derde uit de regio komt.</p> <p>Uit meerdere bronnen subsidie putten is een intensief traject van aanvragen, afstemming, ondertekeningsmomenten etc. Wij vragen u daarom structurele (meerjarige) afspraken mogelijk te maken over de co-financiering van het waterschap op het uitvoeringsplan. Zo maken watergerelateerde maatregelen uit het gemeentelijk uitvoeringsprogramma meer kans op een bijdrage van het rijk en dalen ons beider administratieve lasten.</p> <p>U geeft aan dat een doel is: 'bestaande stedelijk gebied is afgekoppeld'. Het is voor ons niet helemaal duidelijk of u het afkoppelen van daken bedoeld en/of het aanleggen van een gescheiden rioleringsstelsel. Kunt u aangeven wat bedoeld wordt en hoe u dit gaat realiseren? De werkzaamheden om af te koppelen kunnen immers tijdelijk een grote invloed hebben op de dagelijkse leefomgeving van onze inwoners en zijn doorgaans een gemeentelijke verantwoordelijkheid.</p>	<p>Wij zijn het met u eens dat afkoppelen in bestaand stedelijk gebied ongenueanceerd is neergezet. Afkoppelen in bestaand stedelijk gebied is aan de orde als het zinvol en mogelijk is. Het bredere doel is een klimaatbestendige inrichting, zoals bijvoorbeeld is vastgelegd in de afspraken 'klimaatadaptief bouwen'. Wij trekken hier graag samen met de gemeente in op. Via de impulsregeling willen we hier aan bijdragen (zie boven). In de Zuiveringsvisie van het waterschap wordt dit nader ingevuld.</p> <p><u>Aanpassing:</u> We hebben het doel met betrekking tot afkoppelen bestaand stedelijk gebied vervangen door een verwijzing naar de afspraken klimaatadaptief bouwen.</p>
11.03	Gemeente Oudewater	<p>WATERKWALITEIT</p> <p>Wij zijn blij met de ambitie van het waterschap om de waterkwaliteit en de biodiversiteit in het stedelijk gebied te verbeteren. Dat u hier ook meerjarig financieel aan wil bijdragen is in onze ogen positief. De gemeente Oudewater heeft samen met het waterschap wijkplannen opgesteld. Dit is de concrete uitwerking van het uitvoeringsplan. De gemeente stelt budget beschikbaar om de aankomende jaren deze plannen uit te voeren. Wij horen graag wanneer het waterschap deze ambitie wil realiseren en zijn bijdrage wil inzetten, zodat we ons gezamenlijk plan kunnen uitvoeren.</p>	<p>Het waterschap waardeert dat de gemeente Oudewater wil investeren in verbetering van de waterkwaliteit en biodiversiteit. De meerjarige financiële bijdrage vraagt aanpassing van de Impulsregeling. Samen met de gemeenten gaat het waterschap de komende periode onderzoeken welke andere aanpassingen van de regeling eventueel nodig zijn om deze nog beter inzetbaar te maken, zodat wij in 2022 kunnen werken met de aangepaste Impulsregeling. Hierbij zal zeker worden gekeken naar de wijkplannen van uw gemeente.</p>
11.04	Gemeente Oudewater	<p>SAMENWERKING</p> <p>U heeft het voornemen om dit ambitieuze beleid onder andere door een intensieve samenwerking met partners te realiseren. Het succes is daarmee afhankelijk van voldoende middelen en mensen bij alle partners. Kunt u in het</p>	<p>U vraagt aandacht voor beschikbaarheid van middelen en mensen voor de beoogde intensieve samenwerking.</p>

		<p>programma een zin opnemen dat de te bereiken ambities afhankelijk zijn van de beschikbare middelen en mensuren bij en het waterschap zelf en bij alle partners?</p> <p>Als u naar aanleiding van bovenstaande opmerkingen vragen hebt, dan lichten wij dit graag toe. Hiervoor kunt u contact opnemen met mevrouw van Rijen via rijen.l@woerden.nl</p> <p>We hopen met deze zienswijze bij te dragen aan het verder aanscherpen van het concept Waterbeheerprogramma opdat duidelijk is voor eenieder wat het Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden de komende jaren wil bereiken met dit programma.</p>	<p><u>Aanpassing</u></p> <p>We nemen op dat te bereiken ambities afhankelijk zijn van de beschikbare middelen en mensuren bij het waterschap zelf en de partners.</p>
12.01	Gemeente Houten	<p>Algemeen</p> <p>Met belangstelling hebben wij kennisgenomen van het ontwerp Waterbeheerprogramma, Wij onderschrijven de ambities en inzet voor schoon en gezond water, duurzaamheid en een waterveilig en klimaatbestendig gebied. Graag werken wij daaraan mee.</p> <p>Het Waterbeheerprogramma (WBP) bevat veel ambities maar het ontbreekt naar onze mening nog wel aan voldoende meetbare en concrete zaken of verwachte inzet van financiële en personele middelen. Heeft HDSR ingeschat welke personele en financiële middelen nodig zijn om de ambities waar te maken? Voor maatregelen die op termijn voortvloeiën uit het WBP en kosten verhogend zijn maakt Houten een voorbehoud, er moet ruimte zijn hier een eigen afweging in te maken.</p> <p>Hieronder zijn per hoofdstuk van het WBP de opmerkingen van de gemeente Houten weergegeven.</p>	<p>Bedankt voor uw reactie. Wij reageren op de afzonderlijke zienswijzen hieronder.</p>
12.02	Gemeente Houten	<p>1. Inleiding</p> <p>Doorwerking via waterschap verordening</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het WBP legt geen verplichting op aan andere partijen, maar een besluit, regeling of verordening gebaseerd op het WPB kan wel leiden tot een verplichting voor andere partijen. Na de vaststelling van de nieuwe “waterschapsverordening in 2023” zal blijken hoeveel ruimte er is voor overleg en maatwerk. Wij vragen HDSR aandacht om het maatwerk met voldoende “speelruimte” voor de vergunningverleners van het waterschap mogelijk te maken. Tevens is het van belang om vergunningverleners en handhavers ook de opdracht mee te geven deze ruimte op te zoeken en in te vullen. 	<p>Dank voor uw reactie. De huidige keur wordt beleidsneutraal omgezet naar een waterschapsverordening. Daar waar nodig zullen we nieuw beleid opnemen. Als het goed is komen er niet meer beperkingen cq. verplichtingen dan er al zijn.</p>

12.03	Gemeente Houten	<p>2. Koers 2022-2027 Samen doen, bewuste keuzerol en investeren in relaties</p> <ul style="list-style-type: none"> HDSR wil investeren in relaties en samenwerking via intensivering van overleg met betrokken partners. Dat is een mooi uitgangspunt, de vraag is echter hoeveel ruimte er voor gemeenten is in de samenwerking met HDSR. Een succesvolle samenwerking vraagt een ook open houding. In het verleden werden zaken nogal eens eenzijdig opgelegd of werd de gemeente in een laat stadium betrokken en was inspraak lastig. Zie tevens de opmerking bij het voorgaande punt. 	<p>Wij herkennen dat er in het verleden wederzijds niet altijd een open houding was op momenten dat belangen op gespannen voet met elkaar staan. Daarentegen zijn er de afgelopen jaren in samenwerking ook mooie resultaten bereikt. Het waterschap wil graag deze successen in samenwerking uitbreiden en onderschrijven dat wederzijds een open houding daarbij van belang is en waar mogelijk willen we er graag aan werken om dit te verbeteren.</p>
12.04	Gemeente Houten	<p>Waterbewust leven en genieten van water</p> <ul style="list-style-type: none"> Het waterschap ziet gezamenlijke beheertaken taken rond zwemwater. Interessante ontwikkeling die de gemeente kansen biedt de waterkwaliteit met kennis en inzichten van HDSR te verbeteren. Houten ziet echter tevens additionele (gemeentelijke) taken en kosten ontstaan waarvoor geen dekking is. Een inspanningsverplichting om de oppervlaktewaterkwaliteit te verbeteren is akkoord, echter, een gemeentelijke resultaatsverplichting niet. 	<p>Uw reactie gaat in op zwemwater en verbeteren oppervlaktewaterkwaliteit. Aanwijzen van nieuwe zwemwaterlocaties gebeurt uiteraard in overleg met provincie en gemeenten. Daarnaast zijn er doelen voor al het overig water. Het bereiken van de doelen voor het overig water wordt conform afspraken met de provincies als een inspanningsverplichting beschouwd.</p>
12.05	Gemeente Houten	<p>3. Gebiedsuitwerking, wateropgaven en gebiedsaanpak Sturen op waterrobuust, gezond en klimaatbestendig in gebiedsontwikkelingen</p> <ul style="list-style-type: none"> De afvoer van water gaat voor een groot deel van de regio via het Amsterdam-Rijnkanaal, waarin beperkt ruimte is om extremere buien op te vangen. Het is nodig het watersysteem te optimaliseren en de afhankelijkheid ervan te verkleinen door een waterrobuuste inrichting van steden en polders. Wat wil HDSR hier mee, wat is de conclusie, wordt het een verplichting voor gemeenten om al het regenwater uit het stedelijk gebied op te vangen, wat gaat het waterschap doen? 	<p>De constatering en bewustwording van de afhankelijkheid en de kwetsbaarheid van het stedelijk gebied van het Amsterdam-Rijnkanaal wat betreft de waterafvoer is een eerste stap. De vijf waterschappen, die afwateren op het Amsterdam-Rijnkanaal/Noordzeekanaal (ARK/NZK), Rijkswaterstaat en de drie betreffende provincies, onderzoeken de mogelijkheden om het ARK/NZK-systeem waterrobuuster te maken in relatie tot klimaatverandering en ruimtelijke ontwikkelingen. Daarbij wordt naast watersysteem-ingrepen ook gekeken naar ruimtelijke ingrepen. De gemeenten</p>

			worden hier in toenemende mate bij betrokken, bijvoorbeeld via het Netwerk Water en Klimaat. Ook is deze problematiek ingebracht in het Integraal Ruimtelijk Perspectief (IRP) van de regio U16. De oplossingen voor de 'wateropgaven' worden dus ook buiten het watersysteem gezocht.
		3.2 Stedelijk middengebied <ul style="list-style-type: none"> In de tekst is aangegeven dat Houten zich in deelgebied stedelijk midden bevindt. In het grafische overzicht valt de gemeente Houten buiten dat overzicht en valt Houten binnen deelgebied oost. Graag het kaartmateriaal aanpassen op de tekst. 	<u>Aanpassing:</u> We nemen in de tekst op dat Houten op de kaart net in het Kromme Rijngebied valt.
		<ul style="list-style-type: none"> Er wordt gesproken over twee mogelijke onderzoeken van buiten stedelijke locaties voor woningbouw. Houten houdt nu ook de mogelijkheid voor ontwikkeling van Houten-Oost open. Dit is ook als commentaar op het IRP gegeven, over dit onderwerp dient nog bestuurlijke besluitvorming plaats te vinden waarvan de uitkomst ongewis is. 	<u>Aanpassing:</u> We nuanceren de tekst naar aanleiding van uw opmerking.
		<ul style="list-style-type: none"> Er wordt gesproken over het aanpassen van riool overstorten, in het verleden zijn de risicovolle overstorten voor de volks- en diergezondheid al gesaneerd. Aanwezige resterende overstorten zijn noodzakelijk om wateroverlast en schade in panden en de openbare ruimte te voorkomen. Verdere sanering veroorzaakt meer problemen dan het oplost. Dit speerpunt graag van de lijst afvoeren. 	Er zijn de afgelopen decennia door gemeenten grote inspanningen verricht om overstorten te saneren, desondanks kunnen er overstorten voorkomen die overlast zorgen voor omwonenden of de waterkwaliteit. Het oplossen van deze problemen is maatwerk en vergt een integrale kijk/aanpak. Daarnaast koppelen gemeenten steeds meer af in het kader van klimaatadaptatie, waardoor er minder gemengde overstorten nodig zullen zijn.
		3.3 Kromme Rijngebied en Utrechtse Heuvelrug <ul style="list-style-type: none"> Verbeteren wateraanvoer buitengebied oost: Lijkt iets minder ingewikkeld. Watergangen verbreden en vergroenen om de fruitteelt te bedienen en bio-diverse watergangen en oevers te maken, daar moet ruimte in het buitengebied voor te vinden zijn. Er moeten wel voldoende financiële middelen zijn. 	HDSR heeft de lijn gekozen dat het niet vanzelfsprekend is dat het waterschap de wateraanvoer voor nieuwe wateronttrekkingen uitbreidt. Het is van belang dat wateronttrekkers, zoals bijvoorbeeld fruittelers bij uitbreidingen hiermee in hun bedrijfsplan rekening

			houden. Initiatiefnemers zullen zelf aan oplossingen moeten bijdragen. Als bij deze oplossingen ook koppelkansen ontstaan voor bijvoorbeeld vergroten van biodiversiteit of verbeteren waterkwaliteit is medefinanciering door HDSR denkbaar.
		<p>5. Robuust en gezond watersysteem 5.1 Thema gezond water.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Streven naar schoon en levendig water in de stad; het huidige streefbeeld is “zichtbaar” en blijkt op veel plekken ondanks veel inspanningen om de waterkwaliteit te verbeteren nauwelijks haalbaar. HDSR beoogt in het gehele gebied waterkwaliteit te verbeteren. Dat doet zij door zelf te bewegen waardoor partners mee (moeten) bewegen. Dit punt is niet verder ingevuld. Risico is dat gemeenten extra taken toebedeeld krijgen zonder de bijbehorende financiële en personele middelen. Uitgangspunt is dat er geen taken richting gemeenten komen die niet adequaat kunnen worden ingevuld. Houten heeft met behulp van de Impulsregeling van HDSR de laatste jaren fors geïnvesteerd om de stedelijke waterkwaliteit te verbeteren. Vrijwel overal liggen nu NVO’s (natuurvriendelijke oevers), er wordt tijdig gebaggerd, er is extra doorspoeling van het oppervlaktewater gerealiseerd, waarmee ook het water beter op niveau wordt gehouden. Tevens zijn drijvende eilanden aangelegd en waterplantenbakken geplaatst. De investeringen zorgen voor duidelijke verbeteringen in en rond het oppervlaktewater. Helaas moeten we ook vaststellen dat er veel factoren in het stedelijk gebied zijn die de waterkwaliteit negatief beïnvloeden. De gemeente heeft amper invloed op de factoren als: lange droge periodes (met lage waterstand + hoge watertemperatuur), gedrag van bewoners (zwerfvuil + extra voedsel), flora (exoten als ongelijkbladig vederkruid), fauna (Amerikaanse kreeften en een overmatige vogelpopulatie). Een harde afspraak in de vorm van een resultaatsverplichting over de ecologische waterkwaliteit in het stedelijk gebied als niveau “levendig” is niet haalbaar. De huidige inspanningsverplichting waaraan de gemeente en het waterschap werken vergt al veel van Houten. Het streven van HDSR naar “levendig” water in het stedelijk gebied steunen we maar mag nimmer tot een resultaatverplichting leiden. De Europese KRW richtlijn voor 	<p>Het waterschap is blij met de inzet van de gemeente Houten voor de waterkwaliteit. Het bereiken van de doelen voor het overig water wordt gezien als inspanningsverplichting. Graag trekken wij hier ook in de toekomst samen voor op, een deel van de punten waarvan u aangeeft er geen invloed op heeft gelden voor meer gemeenten in het gebied. Via het netwerk Water en Klimaat zal gekeken worden of maatregelen/pilots mogelijk zijn om deze factoren alsnog te beïnvloeden. Deze kennis zal via het Netwerk worden gedeeld.</p>

		waterlichamen mag niet worden doorgezet naar het “overige water” in beheer van derden.	
		<ul style="list-style-type: none"> Laat HDSR samenwerken met het Collectief Utrecht Oost om meer sloten ecologisch te gaan beheren. Dit is ook een doelstelling van het Collectief die dergelijke budgetten beheert en verdeelt namens de provincie. Hiermee kunnen koppelingen worden gemaakt waardoor zij nog effectiever worden. 	Het waterschap werkt in de regelingen Regionaal partnerschap Water en Bodem en het ANLB/groenblauwe diensten reeds actief samen met het collectief Utrecht Oost en de Provincie Utrecht. Dit heeft erin geresulteerd dat er de afgelopen jaren steeds meer deelnemers bijgekomen.
		<p>5.2 Water robuust en klimaatbestendig</p> <ul style="list-style-type: none"> Bestaand bebouwd gebied geheel afkoppelen; Het onderdeel wordt wel regelmatig benoemd in het programma maar niet nader beschreven. In Houten ligt een gemengd rioolsysteem met grote randvoorzieningen. De vuiluitstoot is daardoor nu vrijwel nihil. Dat zal in de toekomst met toenemende piekbuien mogelijk toenemen. Door afkoppelen beperken we de toename. Afkoppelen van regenwater in het openbaar gebied lijkt dan ook een goede aanpak. Daarvoor moeten binnen de afspraken met HDSR en ons rioolplan wel voldoende middelen en tijd opgenomen worden om in de loop van de komende jaren steeds meer stukken van het stedelijk gebied in Houten af te koppelen. Afkoppelen van alle bestaande bebouwing is een zeer grote uitdaging; Voor nieuwbouw lijkt dat logisch. HDSR geeft aan dat zij voor stedelijk gebied het waterbeheer samen met gemeenten willen oppakken en daar ook financieel aan willen bijdragen (p29); mooi uitgangspunt maar de mate waarin HDSR bijdraagt dient substantieel te zijn. Na het afkoppelen vervallen er structureel lasten die nu bij het waterschap liggen. De gemeentelijke beheerlasten nemen echter toe. Voor het afgekoppelde regenwater is extra opslag nodig in de vorm van oppervlaktewater. Wellicht kan HDSR zich richten op het creëren van deze randvoorwaarden. <p>Het afkoppelen binnen het openbaar gebied biedt ook mogelijkheden om de aangrenzende voorzijde van panden af te koppelen. Het geheel ontvlechten van het huishoudelijk afvalwater en regenwater van bestaande panden die nu gemengd zijn aangesloten is technisch enorm complex, ingrijpend voor bewoners en kostbaar. Dit lijkt niet doelmatig en gaat waarschijnlijk ten koste van het draagvlak bij bewoners en bedrijven.</p>	<p>Wij zijn het met u eens dat afkoppelen in bestaand stedelijk gebied ongenueanceerd is neergezet. Afkoppelen in bestaand stedelijk gebied is aan de orde als het zinvol en mogelijk is. Het bredere doel is een klimaatbestendige inrichting, zoals bijvoorbeeld is vastgelegd in de afspraken ‘klimaatadaptief bouwen’. Wij trekken hier graag samen met de gemeente in op. Via de impulsregeling willen we hier aan bijdragen (zie boven). In de Zuiveringsvisie van het waterschap wordt dit nader ingevuld.</p> <p>Wij hebben het voornemen om structurele (meerjarige) afspraken met gemeenten te maken. Hiervoor willen wij de huidige impulsregeling aanpassen.</p> <p>Wij herkennen dat op dit onderwerp de doelen minder smart zijn dan op de meeste andere thema’s. We merken hierbij op dat klimaatadaptatie een relatief nieuw beleidsthema is, waarbij veel partijen betrokken zijn. In algemene zin kiezen wij ervoor om samen met onze partners de doelen te concretiseren, zoals de afspraken ‘klimaatadaptief</p>

		<p>Voorgesteld wordt de ambitie op dit vlak aan te passen en voor het afkoppelen van regenwater te focussen op het openbaar gebied. Het dakoppervlak aan de voorzijde van panden via het maaiveld is wel mogelijk. Het regenwater dat op de achterzijde van een pand valt blijft dan via de bestaande aansluiting afvoeren richting het vuilwaterriool. Het aangesloten regenwater is ook van belang om vuilophoping in het vuilwaterrioolstelsel te beperken.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het onderwerp Waterrobuust en Klimaatbestendig is niet verder uitgewerkt waarmee duidelijk wordt hoe dat vorm wordt gegeven. Wanneer extra normen worden opgelegd dienen wij in een vroeg stadium betrokken te worden om de doelmatigheid en haalbaarheid te bespreken. Het eenzijdig opleggen van zaken die voor ons niet haalbaar zijn, werkt niet. 	<p>bouwen' als onderdeel van het bouwconvenant 'duurzaam bouwen'.</p>
		<p>Water moet structuurbepalend worden bij gebiedsontwikkeling</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mooi uitgangspunt, wel weer de bekende uitdaging om water ook de financiële en fysieke ruimte te bieden die ook gevraagd worden door andere thema's zoals verkeer, woningbouw energie opwekking en distributie. Een deel van de oplossing zou kunnen zijn om dit in grotere gebieden te bekijken en niet op "straatniveau". Voor kleinere gebieden die moeten worden afgekoppeld is open water ook belangrijk als berging en voor infiltratie. Daarom is het ook voor die gebieden belangrijk dat in principe water daar toch structuurbepalend moet zijn. Dat kost ruimte, maar die ruimte kan gelijk multifunctioneel worden ingericht ook als recreatieruimte. (Levendige boerensloot). 	<p>U stelt dat het bekijken op grotere gebieden dan op straatniveau een oplossing kan zijn om water meer sturend te laten zijn in de ruimtelijke inrichting. Daarom zijn we graag betrokken bij de gebiedsalliantie voor de volgende programmeringsfase van het Ruimtelijk Perspectief van de U16.</p>
13.01	Oasen	<p>Hartelijk dank voor het toezenden van het ontwerp-waterbeheerprogramma HDSR 2022-2027 'Stroomopwaarts'. We zijn content dat Oasen in het voortraject wordt meegenomen.</p> <p>Hieronder hebben we nog enkele aandachtspunten benoemd:</p> <p>Algemeen: drinkwaterbedrijven komen slechts beperkt aan bod. In hoofdstuk 3 "Gebiedsuitwerking", worden drinkwaterbedrijven wel benoemd in de deelgebieden "Stedelijk gebied" en "Kromme Rijengebied en Utrechtse Heuvelrug", echter ontbreekt deze in deelgebied "Veenweidegebied". In dit laatste deelgebied bevindt zich wingebed "De Hoge Boom" van Oasen. Het grondwaterbeschermingsgebied strekt zich uit over een deel van Woerden en de polders ten noorden van Woerden. De grondwaterkwaliteit is hier een aandachtspunt.</p>	<p>Bedankt voor uw reactie. U vraagt ons een aantal tekstuele aanpassingen. Die kunnen wij overnemen.</p> <p><u>Aanpassing</u> We nemen de tekstuele wijzigingen over</p>

		<p>Blz. 5: “Samenwerken met agrariërs.....” <u>drinkwaterbedrijven</u> toevoegen.</p> <p>Blz. 7: Tweede alinea: “Voorkomen dat microverontreiniging via afvalwater in oppervlaktewater terechtkomt.” <u>grondwater</u> toevoegen.</p> <p>Blz. 13: “Dit pakken we op samen met gemeenten, ziekenhuizen.....” <u>drinkwaterbedrijven</u> toevoegen.</p> <p>Blz. 19: “Wij betrekken andere belangen en opgaven erbij, waaronder stikstof, wonen,..... en landschap.” <u>waterwinning</u> toevoegen.</p> <p>Blz. 20: Thema Grondwater: drinkwaterbedrijven worden niet direct genoemd, graag drinkwaterbedrijven benoemen.</p>	
13.02	Oasen	<p>Daarnaast mag er meer aandacht gaan naar de (kwalitatieve en kwantitatieve) bescherming van grondwaterbeschermingszones.</p> <p>Oasen vindt het belangrijk dat grondwateronttrekkingen worden bijgehouden en inzichtelijk worden gemaakt (wat wordt waar onttrokken). Een goede registratie van grondwateronttrekkingen is hierbij zeer waardevol. Hierbij is de vraag; wat zijn de ambities van het waterschap voor een complete en eenduidige manier van registreren?</p> <p>We hopen hiermee de aandachtspunten en belangen van Oasen kenbaar te hebben gemaakt. Succes met de verdere afronding van het waterbeheerprogramma 2022-2027 ‘Stroomopwaarts’.</p> <p>Indien u nog vragen heeft kunt u een e-mail sturen naar ons e-mailadres jz@oasen.nl.</p>	<p>De komende jaren wordt het grondwaterkwaliteitsbeschermingsbeleid verder uitgewerkt binnen de taakverdeling zoals weergegeven in het beheerprogramma. Provincie, waterschap, gemeenten en omgevingsdiensten zijn hierbij betrokken.</p>
14.02	Vitens	<p>Vitens heeft met belangstelling kennis genomen van het ontwerp waterbeheerprogramma 2022-2027 van Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden.</p> <p>De inzet van het waterschap op een klimaatbestendig watersysteem sluit goed aan bij de ambitie van Vitens vastgelegd in onze strategie “elke druppel duurzaam”. Als watersysteembeheerder speelt u een belangrijke rol bij het veiligstellen van de openbare drinkwatervoorziening. Een goede inpassing van</p>	<p>Bedankt voor uw zienswijze.</p> <p>Wij herkennen dat er grote veranderingen nodig zijn in hoe we met water omgaan, ‘van snel afvoeren naar veel meer vasthouden en bergen van water..’, zoals we ook in het begin van het hoofdstuk koers beschrijven. En het is mooi dat we</p>

	<p>onze winningen en een robuust en gezond watersysteem zijn randvoorwaardelijk voor een duurzame drinkwatervoorziening.</p> <p>Het waterbeheerprogramma geeft ons vertrouwen in de voortzetting van onze samenwerking richting een toekomstbestendig watersysteem. Daarnaast zien wij nog mogelijkheden om het programma op enkele onderwerpen aan te scherpen. Met deze brief maken wij daarom graag gebruik van de mogelijkheid om op het ontwerp te reageren.</p> <p>Transitie watersysteem Zoals in uw waterbeheerprogramma wordt aangegeven vraagt de klimaatverandering grote aanpassingen aan het waterbeheer. Daarbij neemt de vraag naar drinkwater sneller toe dan verwacht en hebben ook landbouw, natuur, recreatie en industrie behoefte aan (meer) water in droge periodes. Om al deze belangen tegen elkaar af te wegen en met elkaar in balans te brengen is Vitens van mening dat een transitie van het watersysteem als geheel nodig is.</p> <p>In uw koers schrijft u dat uw rol verandert omdat de wateropgaven steeds meer verweven zijn met de maatschappelijke opgaven. Dit zien wij ook zo. Wanneer het het waterschap (samen met grondeigenaren) lukt om in natte tijden water beter vast te houden en het grondwater aan te vullen, dan is er in droge tijden voldoende water voor meerdere functies. Ook beter bodembeheer leidt tot langer vasthouden van water in de bodem, tot minder uitspoeling van nutriënten en tot minder noodzaak tot het gebruik van pesticiden. Als teelten zijn aangepast op drogere omstandigheden dan is er minder (mogelijk RWZI-belast) wateraanvoer nodig, waardoor minder RWZI-belast water onze bronnen bereikt. Vitens verkent graag samen met u de kansen in deze ontwikkelingen voor meer waterbeschikbaarheid en een verbetering van waterkwaliteit.</p> <p>Samenwerking Graag ontvangen we graag van u de structuurvisie waar u naar verwijst met "De gemeente Houten, Provincie Utrecht en het waterschap beoordelen uiteindelijk samen of de ruimtelijke initiatieven voldoen aan de structuurvisie voor dit gebied".</p> <p>Op verschillende plaatsen in het waterbeheerprogramma geeft het waterschap aan graag samen te werken met andere partners en belanghebbenden. Vitens gaat graag op deze uitnodiging in rond de thema's waterbeschikbaarheid en</p>	<p>inderdaad al concreet verder werken aan een strategische samenwerking.</p>
--	--	---

		<p>waterkwaliteit binnen de intrekgebieden van de drinkwaterwinningen. We werken nu al samen in bijvoorbeeld de Blauwe Agenda en werken graag verder samen met u en andere partijen aan de zoektocht naar een nieuwe drinkwaterwinning op het eiland van Schalkwijk. Ook gaan we graag in gesprek over functiecombinaties en meekoppelkansen. Op 8 september jl. hebben XXX en ondergetekende een start gemaakt met de gezamenlijke verkenning naar een meer strategische samenwerking tussen Vitens en HDSR.</p>	
14.02	Vitens	<p>Grondwaterbeleid en grondwaterbeheer Ten behoeve van een toekomstbestendig grondwaterbeheer stelt u o.a. de operationele doelen 1) grondwaterbeleid ontwikkeld 2) implementatie taken grondwaterkwaliteit en 3) sturen op grondwaterbeheer. Wij zijn van mening dat indien u goed wilt kunnen sturen op grondwaterbeheer u inzicht nodig heeft in de huidige grondwatergebruikers. Klopt het dat onderdeel van punt 3) sturen op grondwaterbeheer is dat het waterschap regie en overzicht krijgt op het aantal (grondwater)onttrekkingen en de grootte ervan?</p> <p>Tenslotte het tekstuele verzoek of u het woord 'drinkwaterleidingbedrijf' in uw waterbeheerprogramma zou kunnen aanpassen in 'drinkwaterbedrijf'.</p> <p>Wij vertrouwen erop dat wij onze zienswijze helder hebben verwoord en wensen u succes met het vaststellen en realiseren van het waterbeheerprogramma 2022-2027. Wij kijken uit naar een mooie samenwerking en zijn graag bereid onze zienswijze toe te lichten.</p>	<p>De wijze waarop het grondwaterbeheer in Nederland is geregeld is onderwerp van discussie op nationaal niveau. De Unie van Waterschappen neemt hierin deel namens de waterschappen. HDSR is actief betrokken bij de visievorming binnen de Unie van Waterschappen over de rol en taak van het waterschap bij het grondwaterbeheer. Hierop vooruitlopend experimenteert en onderzoekt HDSR samen met de partners de mogelijkheden van actief grondwaterbeheer in het veenweidegebied en Utrechtse Heuvelrug.</p> <p><u>Aanpassing</u> We passen het woord drinkwaterleidingbedrijf aan in drinkwaterbedrijf.</p>
15.01	Staatsbosbeheer	<p>Staatsbosbeheer staat zeer positief tegenover het door u ten inzage gelegde concept waterbeheerprogramma en onderschrijft de hoofdlijnen van het programma zoals de omslag die nodig is naar meer vasthouden en bergen van water en de meer sturende rol die water moet krijgen bij ruimtelijke ontwikkelingen. Ook de proactieve houding ten opzichte van het klimaat, de gebiedsgerichte en integrale inzet voor een robuust watersysteem en goede waterkwaliteit willen we volop ondersteunen. Dat daarbij gestreefd wordt om actief bij te dragen aan de biodiversiteit door de ingrepen beter in te passen in het landschap en de natuur is een goed uitgangspunt. We willen daarbij wel twee aanscherpingen maken. Allereerst is het verbeteren van de biodiversiteit niet iets vrijblijvend maar bijvoorbeeld bij de KRW-maatregelen een wettelijke</p>	<p>Hartelijk bedankt voor uw uitgebreide en positieve reactie. Uw eerste aanscherping is dat de verbetering van biodiversiteit niet iets vrijblijvends is. En dat klopt. De KRW-doelen staan voor een goede ecologische toestand. Een goede ecologische toestand staat gelijk aan een goede biodiversiteit.</p>

		vereiste (in 2027 moet de waterkwaliteit van de natuurgebieden voldoen aan de KRW).	
15.02	Staatsbosbeheer	Het tweede punt is dat meer biodiversiteit niet alleen het doel moet zijn, maar ook vaak de oplossing is van problemen. Niet voor niks is er de laatste tijd steeds meer aandacht voor 'nature-based solutions'.	Graag willen wij als waterbeheerder de komende periode de ideeën met betrekking tot Nature based solutions verder verkennen, zie ook de eerdere reactie bij 8.03.
15.03	Staatsbosbeheer	Ter ondersteuning van het programma willen we graag nog een aantal opmerkingen meegeven: Prioriteiten We snappen dat de maatregelen in dit waterbeheerprogramma alleen op hoofdlijnen beschreven zijn en dat in de voorjaarnota's de financiële middelen worden weergegeven. Tegelijkertijd maakt dit het lastig om te kunnen beoordelen welke onderdelen van het programma prioriteit krijgen. Ook de samenhang is niet direct duidelijk. Het zal goed zijn als daar in het programma meer zicht op komt en duidelijke kaders. Volgens ons kan een nadere concretisering van hoe de verschillende maatregelen zorgen voor hydrologisch systeemherstel niet alleen voor meer samenhang zorgen, maar ook voorkomen dat het waterprogramma teveel een opsomming blijft waaruit naar bevinden gekozen kan worden.	Het waterbeheerprogramma is gelijktijdig opgesteld met de voorjaarsnota voor de eerste vier jaren. Als in dit programma 'extra inzet' genoemd wordt, betekent dit in principe dus dat hiervoor ook ruimte is. Daarnaast streven we naar maatwerk per gebied, die via gebiedsprocessen, samen met onze partners invulling kan krijgen. Omdat meerdere inspraakreacties aangaven dat sommige doelen op een erg hoog abstractieniveau liggen, en wij dat zelf ook herkenden, hebben we deze geconcretiseerd. Dit biedt ook meer overzicht van onze focus en prioriteiten.
15.04	Staatsbosbeheer	Daarnaast lijkt de focus in het waterbeheerprogramma nog steeds vooral op wateroverlast te liggen. Dit mag ons inziens meer in balans met de problematiek van het watertekort door de aanpak droogteproblematiek specifiek bij de hoofddoelen te benoemen en meer aandacht te geven aan de 'verdringingsreeks'.	Wij zijn het niet met SBB eens dat de focus op wateroverlast ligt. De problematiek ten aanzien van waterbeschikbaarheid en watertekort worden op een evenwichtige en volwaardige wijze meegenomen bij de uitwerking van een toekomstbestendig watersysteem. Dit komt bijvoorbeeld terug in de aanpak van de bodemdaling in het veenweidegebied, bij de uitwerking 'herstel Utrechtse Heuvelrug' (Blauwe Agenda) en bij het onderzoek naar de watervraag van het stedelijk gebied. Ook de verdringingsreeks wordt regionaal uitgewerkt.
15.05	Staatsbosbeheer	Expliciteren van de rol van het Waterschap Een ander punt waar we het waterschap over willen adviseren is om concreter te zijn over de huidige en toekomstige rol van het waterschap in	Bedankt voor de suggestie. Dit zijn inderdaad goede voorbeelden van realiseren en samenwerken, die we ook

		gebiedsprocessen. De vier kwadranten (reguleren, realiseren, samenwerken en ondersteunen) bieden daarvoor een goed analyse-kader. Alleen zou het aardig zijn als dit voor een aantal concrete situaties verder uitgewerkt was. In het programma zijn er aanzetten genoeg om dit te specificeren zoals bij het Project Sterke Lekdijk (meekoppelkansen en extra ruimtelijke kwaliteit) en rond het thema bodemdaling.	hebben genoemd in de toelichting. Deze zit achter een link 'verstopt'. <u>Aanpassing</u> Duidelijke 'button' maken naar de toelichting van de vier rollen.
15.06	Staatsbosbeheer	De werkwijze Leren-Doen-(bij)-Sturen bij de aanpak bodemdaling/broeikasgassen spreekt ons aan, maar lijkt ook wat vrijblijvend gezien de urgentie. In die zin zou het goed zijn indien er hier meer duidelijkheid komt over hoe het waterschap de noodzakelijke transitie naar 'functie volgt peil' wil vormgeven. Binnen Staatsbosbeheer zijn we ook erg benieuwd welke rol het waterschap wil spelen rond bijvoorbeeld de Schraallanden van de Meye in polder Zegveld met betrekking tot (grondwater) peilbesluiten, dynamisch peilbeheer en aankoop en afwaardering van gronden voor een robuuster watersysteem in combinatie met een extensiever gebruik van de gronden.	Het waterschap heeft de afgelopen jaren goede ervaringen opgedaan met enerzijds de bottom-up aanpak met betrekking tot pilots in het veenweidegebied, waarbij leren-doen-bijsturen de werkwijze was. Daarnaast indexeert het waterschap het waterpeil niet meer volledig aan de bodemdaling, maar voor 75%. "Functie volgt peil" impliceert dat het waterschap alleen en zelfstandig stuurt op de gewenste (transitie van) functies. Dit is niet de werkwijze van het waterschap. Bottom-up, gezamenlijk de grondgebruikers, waterschap en andere belanghebbenden geven we invulling aan een duurzaam perspectief voor zowel de functies als het waterbeheer
15.07	Staatsbosbeheer	Grensoverstijgende samenwerking en kennisuitwisseling niet vanzelfsprekend De gebiedsindeling veenweidegebied, stedelijk gebied en Heuvelrug/Kromme Rijn vinden we helder en lijkt ons goed werkbaar. We willen daarbij aantekenen dat schaal een belangrijk aandachtspunt is en blijft. Bij alle drie de gebieden beslaat het werkgebied van HDSR slechts maar een gedeelte van een gebied. Er is in het programma terecht aandacht voor grens overstijgende samenwerking en zelfs kennisuitwisseling. We kunnen echter niet overzien hoe actief dit wordt uitgezet en willen uit eigen ervaring graag erop wijzen dat zoiets geen gemakkelijke opgave is. We zijn erg benieuwd hoe het waterschap dit ook op lange termijn denkt te kunnen borgen.	U vraagt aandacht voor grensoverstijgende samenwerking, wat wij ook als uitdaging zien. Een van de manieren om hiermee om te gaan is door meer te investeren in relaties met partners. Wij hopen daarmee het speelveld van veranderende netwerken te kunnen (blijven) overzien.
15.08	Staatsbosbeheer	Begrenzen/aanwijzen van specifieke gebieden Het goed definiëren van de grenzen voor een gebiedsgerichte aanpak is daarnaast belangrijk om voldoende draagvlak en slagkracht te organiseren. Het zou goed zijn als in het programma de gebieden waar het waterschap met een	Het begrenzen voor een gebiedsgerichte aanpak zal soms door het waterschap, maar vaak ook samen met andere partijen gebeuren. Een voorbeeld hiervan

		gebiedsgerichte aanpak wil werken specifiek aangeduid worden. We adviseren daarbij vooral de grenzen te laten definiëren door de mate waarop het watersysteemherstel moet plaatsvinden. Staatsbosbeheer vindt het daarbij belangrijk dat grondwaterafhankelijke natuurgebieden extra prioriteit krijgen. We komen er in deze natuurgebieden niet met interne maatregelen alleen waardoor regionaal systeemherstel noodzakelijk is.	is de samenwerking in Groen Groeit Mee. Wij hebben in onze gebiedsvisiekaart de potentiegebieden voor waternatuur aangegeven, die vaak grondwaterafhankelijk zijn. Dit brengen wij in bij gebiedsvisies en plannen van andere partijen.
15.09	Staatsbosbeheer	<p>Grondwater</p> <p>We zijn blij met de aandacht voor grondwater in het programma en de opstelling van een grondwaterbeleid door de Unie van Waterschappen. We ondersteunen het voornemen om grondwater nog meer dan het nu al doet integraal onderdeel te laten zijn van het waterschap verhaal, zowel bij het nemen van operationele als strategische beslissingen. Daarbij vinden we een nog meer sturende rol van het waterschap om de aanvulling van grondwater en de onttrekkingen in balans te krijgen noodzakelijk. Het waterschap heeft in die zin de belangrijke taak om de situatie met betrekking tot het grondwater te verbeteren en mag ons inziens daar meer uitgesproken over zijn. HDSR heeft de ambitie tot 'actief grondwaterbeheer' en is 'bevoegd gezag voor de meest voorkomende grondwateronttrekkingen' valt er te lezen. Maar hoe hier grip op te krijgen ontbreekt; bijvoorbeeld registreren van al die grondwateronttrekkingen en vervolgens reguleren. Met de inspanningen van HDSR rond de zoetwateraanvoer heeft het waterschap in onze ogen zelfs een extra sterke positie om haar voorkeur uit te spreken voor oppervlaktewaterwinning boven nieuwe grondwaterwinningen. Het zou ons inziens goed zijn als dit ook duidelijk in het programma komt te staan.</p>	De wijze waarop het grondwaterbeheer in Nederland is geregeld is onderwerp van discussie op nationaal niveau. De Unie van Waterschappen neemt hierin deel namens de waterschappen. HDSR is actief betrokken bij de visievorming binnen de Unie van Waterschappen over de rol en taak van het waterschap bij het grondwaterbeheer. Hierop vooruitlopend experimenteert en onderzoekt HDSR samen met de partners de mogelijkheden van actief grondwaterbeheer in het veenweidegebied en Utrechtse Heuvelrug
15.10	Staatsbosbeheer	<p>Het bijsturen van de uitvoeringsprogramma's</p> <p>Alles in dit programma staat of valt uiteindelijk met de concrete maatregelen in de verschillende uitvoeringsprogramma's. In het ontwerp-Waterbeheerprogramma worden de verschillende uitvoeringsprogramma's benoemd zoals de Blauwe Agenda en Groen Groeit Mee (naast verdrogingsbestrijding en KRW). In onze ogen horen daar echter ook de consequenties bij wanneer deze uitvoeringsprogramma's niet aan de in dit programma geschetste voornemens voldoen, m.a.w. als de uitvoeringsprogramma's niet bijdragen aan een gesloten waterbalans, toch extra grondwater wordt onttrokken, de stad geen spons wordt, bodemdaling en broeikasgasuitstoot niet wordt verminderd of de functie het peil niet wil volgen. Trekt Waterschap zich dan terug uit deze programma's en neemt het eigenstandig initiatieven? Ook als de programma's wel binnen de gestelde kaders vallen is het de vraag of er voldoende aandacht is voor het borgen van</p>	Wij staan voor onze ambities en willen daar stevig op inzetten. Bij samenwerking kan het uiteraard gebeuren dat het niet gaat zoals je wil. In dat geval maken we de afweging of we een harde lijn willen hanteren. Als de belangen groot genoeg zijn kan dat zeker. Maar uiteraard is onze inzet om in een vroeg stadium mee te kunnen sturen, waardoor dat niet nodig is.

		de gewenste resultaten door monitoring en het eventueel bijsturen. We adviseren hiervoor extra aandacht te besteden in het programma.	
15.11	Staatsbosbeheer	<p>Bossenstrategie</p> <p>Tot slot nog twee opmerkingen over de inzet van het waterschap bij de bossenstrategie en ten aanzien van de Muskusbestrijding. Nadrukkelijk is aangegeven dat het Waterschap voorstaander is van het gericht omzetten van naaldbos in loofbos (verloving) om de verdamping af te laten nemen en daarmee de verdroging tegen te gaan en de grond- en drinkwatervoorraad toe te laten nemen. Bij Staatsbosbeheer vinden we het belangrijk dat onze bossen vitaler worden en voldoende robuust om te kunnen reageren op de komende klimaatveranderingen. De soortensamenstelling is daarbij een belangrijke knop. Vermoedelijk is de effectiviteit van verloving op het vlak van de hydrologie in de praktijk echter nihil. Het verschil tussen loofbos en naaldbos zit hem namelijk vooral in de interceptie in de winter. Aangezien in de huidige situatie in de winter veel neerslagwater wordt afgevoerd zal de winst van verloving niet ten goede komen aan de infiltratie maar aan de (piek)afvoer. Praten over verloving heeft geen zin zolang de ont- en afwatering van dergelijke gebieden niet is teruggedrongen.</p>	Op dit vlak zijn we het niet met SBB eens. Onderzoek laat zien dat verloving wel degelijk zin heeft. Dat de winst in termen van minder verdamping zich met name in de winter voordoet klopt, maar door de traagheid van het grondwatersysteem kan dat in de zomer nog steeds een gunstig effect hebben op de grondwatervoorraad. Wij hopen dat SBB en de andere partijen (Natuurmonumenten, Provincie Utrecht) op dit vlak een constructieve dialoog zullen aangaan en de mogelijkheden verder onderzoeken in Blauwe Agenda verband.
15.12	Staatsbosbeheer	Behalve de Heuvelrug zijn we daarnaast ook benieuwd hoe het Waterschap in het veenweidegebied denkt over meer bos. In onze ogen zou meer laagveenbos goed samen kunnen gaan met het meer vernatten van het veen om bodemdaling af te kunnen remmen.	Wij hebben hierover nog geen uitgemaakt standpunt en gaan graag met u in gesprek.
15.13	Staatsbosbeheer	<p>Invasieve exoten</p> <p>De Laatste opmerking betreft de Muskusratbestrijding. Met veel interesse hebben we gelezen dat de waterschappen in Nederland zijn aangehaakt bij het onderzoek naar een nieuwe organisatievorm voor de muskusrattenbestrijding. We vinden de focus op muskusratten wel wat beperkt en adviseren dat ook het omgaan met invasieve exoten (rivierkreeft, watercrassula, etc.) in deze zoektocht meegenomen wordt.</p>	<p>Wij herkennen dat in het waterbeheerprogramma slechts beperkt aandacht is voor de aanpak van invasieve exoten, terwijl dit wel een belangrijk onderwerp is, waar wel ruime aandacht voor is bij het waterschap.</p> <p><u>Aanpassing</u> We voegen informatie toe over de aanpak van invasieve exoten inclusief specifiek de rivierkreeft</p>
15.14	Staatsbosbeheer	Een goede samenwerking tussen HDSR en terreinbeherende organisaties zoals Staatsbosbeheer is in onze ogen cruciaal voor een robuust en klimaatbestendig watersysteem. Het concept waterbeheerprogramma biedt daartoe vele aanknopingspunten en we zien er naar uit om hierover verder met u in gesprek te gaan. Voor nadere toelichting kunt u contact opnemen met onze hydroloog XXX of provinciaal Accountmanager voor de provincie XXX	Bedankt voor uw concrete aanbod, wij kijken daar ook naar uit.

16	Sportvisserij NL	<p>Allereerst onze complimenten voor de treffende manier waarop dit Waterbeheerprogramma is opgesteld. Niet alleen de inhoud is eigentijds en vlot leesbaar, maar ook de lay-out, foto's en het filmmateriaal is echt helemaal van deze tijd.</p> <p>Hierbij sturen wij u een inspraakreactie/zienswijze op het waterbeheerprogramma Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden 2022-2027. Deze reactie is geschreven door Sportvisserij MidWest Nederland met behulp van de input van onze hengelsportverenigingen. Deze inspraakreactie is dan ook mede namens Algemene Utrechtse Hengelaarsvereniging, Algemene Gewestelijke Pachtcommissie Utrecht, Hengelsportvereniging Maarssen, Hengelsportvereniging de Bilt, Hengelsportvereniging de Rietvoorn, Hengelsportvereniging Rijnstreek, Hengelsportvereniging de Vaart Poscar, Hengelsportvereniging esox, Hengelsportvereniging Loperik Hengelsportvereniging Maarssen, Montefordse Hengelsportvereniging, Zeister Hengelsportvereniging.</p> <p>Wie zijn wij? De georganiseerde sportvisserij heeft kennis genomen van het ontwerp Waterprogramma Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden 2022 – 2027. De georganiseerde sportvisserij heeft het ontwerp programma beoordeeld en wil graag gebruik maken van de mogelijkheid hierop haar zienswijze te geven. In deze zienswijze lichten wij, ten aanzien van de deelprogramma's uit het Regionaal Waterprogramma, onze standpunten toe.</p> <p>Sportvisserij MidWest Nederland is een federatie en doet de belangenbehartiging voor meer dan 100 hengelsportverenigingen en daarmee zo'n 157.000 sportvissers. Ons werkgebied strekt zich uit van Noord-Holland, Utrecht en delen van Flevoland, Zuid-Holland en Gelderland. Ons land kent 7 federaties en een overkoepelend orgaan, Sportvisserij Nederland. De sportvisserij is op voetbal na de grootste sportbond in Nederland en is aangesloten bij NOC*NSF. Om te kunnen vissen heb je een VISpas nodig. Met deze pas mag je in vrijwel alle wateren in Nederland vissen. Uit recente cijfers blijkt dat in ons land door zo'n 1,7 miljoen mensen wordt gevestigd. Het merendeel hiervan zijn recreatieve vissers.</p> <p>De georganiseerde sportvisserij heeft al decennia lang op tienduizenden hectares water binnen het beheergebied van Hoogheemraadschap Stichtse</p>	<p>Hartelijk dank voor uw positieve reactie. Hierin gaan wij per hoofdpunt in op uw reactie.</p>
----	------------------	---	--

	<p>Rijnlanden het visrecht. Daarmee zijn we van oudsher één van de belangrijkste meebetallende groep recreatieve gebruikers van het water van gemeenten, provincie en waterschappen. Een groep recreanten die door het sportvissen leert omgaan met de natuur en waardering en respect heeft en ontwikkeld voor die natuur. Als visrechthebbenden zetten wij ons daarom onder meer in voor een goed beheer van de waterkwantiteit, -kwaliteit, visstand en haar directe leefomgeving.</p> <p>Het Waterbeheerprogramma Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden is voor de sportvisserij van grote betekenis, omdat hierin maatregelen worden voorgesteld die effect hebben op de toekomst van de visstand en de sportvisserij. Hieronder is onze zienswijze per paragraaf puntsgewijs opgenomen, maar in de kern hebben wij drie belangrijke sportvisserijpunten:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. In een Waterbeheerprogramma dat toekomstgericht is, moet recreatie én specifiek de sportvisserij een prominente plek krijgen. Het belang van water voor deze functie neemt alleen maar toe. 2. Regionale Energie Strategieën (RES). Vanuit de sportvisserij zijn wij voorstander van de transitie naar duurzame energie, maar roepen om wel overwogen beslissingen te maken. Zodat de natuur niet ten kosten gaat van de verduurzaming. 3. Natuurvriendelijke oevers zijn goed, maar een natuurvriendelijke oever die geen plaats meer biedt aan recreatie door de burger is niet meer van deze tijd. Verder is het van belang dat er geïnvesteerd wordt in onderhoud van eerder aangelegde natuurvriendelijke oevers om de waarde voor vissen weer te optimaliseren. 4. Het ontbreken in het waterbeheerprogramma een visie op exoten. Verschillende exoten kunnen een bedreiging zijn voor het waterbeheer en inheemse soorten. <p>Sportvisserij als belangrijke vorm van recreatie Recreatie wordt al belangrijker en waterrecreatie zal komende jaren toenemen, daarom zou het een prominente plek verdienen in het waterbeheerprogramma. Op pagina 8 wordt er gesproken over meekoppelkansen voor natuur en recreatie. Hier zouden wij vanuit de visserij graag gebruik van maken, maar graag zouden we ook in gesprek over hoe recreatie te stimuleren is in wateren met doel overig water. Jeugd, ouderen, minder validen vormen een grote groep kwetsbare burgers met een hogere kans op sociaal isolement en voor wie het niet vanzelfsprekend is om buiten actief te zijn en te recreëren. Deze doelgroepen maken (vanuit sportvisserij oogpunt) met name gebruik van</p>	<p>Het waterschap heeft de hengelsport via de visstandbeheercommissie (VBC) geïnformeerd en mee laten denken bij de op te stellen doelen voor overig water. De schriftelijke reactie van de VBC met daarin suggesties hebben wij meegenomen bij het opstellen de doelen voor overig water.</p>
--	--	--

	<p>de wateren in de bebouwde omgeving. Wateren, die vrijwel allemaal vallen onder de doelen overige wateren. Om sportvisserij als gebruikersfunctie te kunnen blijven beoefenen is het voor ons belangrijk om in samenwerking met waterbeheerders beheerafspraken te maken en de uitwerking daarvan in visparels (geoptimaliseerde viswateren) mogelijk te maken binnen de doelen overige wateren. Binnen de gestelde doelen voor de overige wateren vragen we de waterschappen om rekening te houden met de gebruikersfunctie recreatie en meer specifiek de sportvisserij. Wij vragen het waterschap om naast de ecologische doelen ook de mogelijkheid open te laten om wateren aan te wijzen waar de recreatieve functies prevaleren boven de ecologische doelen.</p> <p>2. RES</p> <p>Vanuit de sportvisserij zijn wij voorstander van het verduurzamen van energie. Wel vinden wij dat dit niet ten koste hoeft te gaan van de bestaande natuur en recreatie en vragen wij alert te blijven op de mogelijke ongewenste ontwikkelingen. Onderzoek wijst uit dat windmolens slecht zijn te verenigen met een Natura 2000-status en de daaraan gekoppelde doelen. Ook velden met drijvende zonnepanelen op het water gaan ten koste van leefgebied van beschermde en bedreigde vogels, zoals de toppereend. Het water wordt ongeschikt voor foeragerende en rustende watervogels. Bovendien nemen de panelen licht weg, wat van invloed is op het onderwaterleven en de voedselvoorziening van allerlei dieren. Minder licht betekent minder plankton en waterplanten, dus minder zuurstofproductie in het water. Dit heeft directe gevolgen voor de visstand.</p> <p>Er zijn alternatieven voorhanden waarmee de natuur kan worden ontzien. Daarom zouden wij een dringende oproep aan de energieregio's willen doen om de 'Zonneladder' toe te passen die door de Rijksoverheid is vastgesteld. Daarin staat dat daken, gevels en het bebouwde gebied de voorkeur verdienen als zoeklocaties voor duurzame energie. Nog lang niet alle daken, gevels en geluidswallen zijn goed benut en er zijn ook genoeg onaantrekkelijke of braakliggende terreinen die geschikt zijn voor de aanleg van zonneparken, zoals stroken langs snelwegen, onverkoopbare bouwgronden en ongebruikte industrieterreinen. Natuurgebieden moeten zoveel mogelijk worden ontzien volgens de 'Zonneladder'. Dit geldt uiteraard niet alleen voor de natuurgebieden op land, maar ook op water.</p> <p>Indien er toch nagedacht wordt over het plaatsen van zonnepanelen of energie winning via wind op het water zouden wij graag een aantal punten willen meegeven:</p> <p>-Rechten (Visrechten/looprechten) moeten behouden blijven.</p>	<p>Wij stellen voor om in een volgende vergadering van de VBC het onderwerp visparels te bespreken.</p> <p>Aanpassing: Op pagina 16 voegen wij een passage over (water)recreatie, waaronder zwemmen, varen en hengelsport toe.</p> <p>Vaak zijn gemeenten initiatiefnemer van wind- of zonneparken. Daar waar mogelijk attenderen wij gemeenten op de belangen van de sportvisserij. Ook in onze eigen projecten betrekken wij de betreffende hengelsportvereniging bij het ontwerp van zonnevelden, bijvoorbeeld bij de aanleg van zonnepanelen op onze RWZI in Leidsche Rijn.</p>
--	---	---

	<p>-Sportvisserij/bevisbaarheid blijft mogelijk zoals vóór het project (dat is in ieder geval ons eerste streven).</p> <p>-Initiatiefnemer van het project overlegt met visrechthebbende over behoud van bevisbaarheid en houdt daarmee rekening bij de aanleg.</p> <p>-Natuur (ecologie en vis) als uitgangspunt bij ontwerp en beheer</p> <p>-Meten, monitoren en zo nodig bijsturen.</p> <p>NVO's</p> <p>Goed te horen dat het waterschap nadenkt over het onderhoud van de natuurvriendelijke oevers (pagina 17). Vanuit de sportvisserij zijn wij voorstanders van natuurvriendelijke oevers, zolang deze op de niet bereikbare oever worden gerealiseerd en/of er open plekken worden gemaakt zodat de beleefbaarheid van het water vergroot wordt.</p> <p>Wij hanteren twee uitgangspunten waar het gaat om de aanleg van natuurvriendelijke oevers:</p> <p>1. De recreatieve functie van de oorspronkelijke oever moet terugkomen in de nieuwe natuurvriendelijke oever.</p> <p>Wij zien dat door de aanleg van natuurvriendelijke oevers in onze hele regio, veel visplaatsen verloren gaan. Het draagvlak voor natuurvriendelijke oevers bij onze achterban neemt daardoor sterk af, terwijl de oplossing eenvoudig is. Het creëren van open plaatsen in de natuurvriendelijke oevers meenemen in het ontwerp en de uitvoering van het werk geven de oever een natuurvriendelijke én recreatieve meerwaarde. Wij vragen het de provincie en het waterschap dan ook om in haar beleid t.a.v. natuurvriendelijke oevers het volgende op te nemen:</p> <p>Betrek de sportvisserij op voorhand bij het aanwijzen van geschikte locaties van natuurvriendelijke oevers zodat de bereikbaarheid en toegankelijkheid van viswateren niet onnodig worden beperkt</p> <p>Daar waar door de aanleg van natuurvriendelijke oevers, oevergebonden recreatie verloren gaat, voorzieningen te treffen om dit te compenseren in het ontwerp.</p> <p>2. Alleen natuurvriendelijke oevers die goed worden onderhouden, behouden hun waarde voor vis.</p> <p>In de praktijk blijkt dat veel natuurvriendelijke oevers door gebrek aan onderhoud hun oorspronkelijke waarde voor vis door verlanding verliezen. Daarnaast verliest het niet alleen de ecologische waarde voor vis, maar ook de waarde die het heeft voor de water zuiverende waterplanten en de diversiteit van flora. Wij adviseren de provincie om onderhoud van bestaande natuurvriendelijke oevers een hogere prioriteit te geven dan de aanleg van nog</p>	<p>Dank voor uw oproep. Wij streven ernaar om alle belanghebbenden, dus ook de sportvisserij, te betrekken bij het ontwerp van NVO's, mits er op het betreffende water ook visrechten zijn uitgegeven. Er zijn verschillende voorbeelden van projecten waarbij de sportvisserij vroegtijdig is betrokken.</p> <p>Wat het betreft het onderhoud is een passend beheer en onderhoud essentieel om de bij de oevers behorende streefbeelden te kunnen bereiken. Er zijn door HDSR streefbeelden opgesteld op het vlak van ecologie, verzorgingsgraad en technische staat. Daar waar mogelijk/wenselijk is aandacht voor de recreatieve aspecten van een oever.</p>
--	--	---

		<p>meer nieuwe natuurvriendelijke oevers. Daarnaast verzoekt de sportvisserij de provincie na te gaan of in plaats van over een grote lengte natuurvriendelijke oevers aan te leggen een zelfde oppervlak ook op één plaats kan worden aangelegd als een groot paai- en opgroeigebied.</p> <p>Exoten In onze binnenwateren komen steeds meer 'exoten' voor. Vis- en plantensoorten die hier origineel niet zaten komen al meer voor in de Nederlandse wateren. Exoten – ook vijvervissen die worden overgezet – kunnen voor overlast zorgen en een bedreiging vormen voor de inheemse flora en fauna. Kort lichten we het probleem van één soort, de rivierkreeft, uit. De opmars van exotische rivierkreeften lijkt niet te stoppen. In nagenoeg alle watertypes kun je ze tegenwoordig tegenkomen, vaak in (zeer) grote aantallen. De uitheemse dieren vormen niet alleen een gevaar voor de stabiliteit van oevers en dijken, maar bedreigen ook natuurwaarden. Valt dit kreeftenprobleem nog te beheren en te beheersen? Wegvangen heeft alleen zin als het grootschalig gebeurt (wegvangen van 75% of meer van de beesten). Wanneer men alleen een klein deel bijvoorbeeld alleen de grootste exemplaren van de in een water voorkomende rivierkreeftenpopulatie wegvangt, is er een aanzienlijk risico dat de overblijvende (kleinere) rivierkreeften extra hard gaan groeien. Waterplanten als de grote waternavel, parelvederkruid en watercrassula bezorgen waterschappen veel werk, omdat ze in stilstaand en langzaam stromend water zo snel groeien dat het hele oppervlak ermee wordt bedekt. Een exoot als waternavel verdringt alle inheemse waterplanten, belemmert de doorstroming van water en hoopt zich op bij gemalen en stuwen. Dit belemmert ook de sportvisserij mogelijkheden en daarom brengen wij dit graag extra onder de aandacht.</p> <p>Wij vertrouwen erop dat u met onze zienswijze en inbreng rekening zult houden en zien uw reactie graag tegemoet. Indien u nog vragen heeft kunt u contact opnemen met Sportvisserij MidWest Nederland.</p>	<p>Wij hebben inderdaad niet veel aandacht aan invasieve exoten besteed, maar dit is zeker een onderwerp dat wel onze aandacht heeft in ons reguliere werk.</p> <p><u>Aanpassing:</u> We nemen een extra passage op met betrekking tot onze aanpak van invasieve exoten, met aandacht voor de rivierkreeft.</p>
17.01	LTO Noord	<p>LTO Noord heeft met belangstelling kennisgenomen van het Ontwerp-Waterbeheerprogramma voor de periode van 2022 tot en met 2027 dat door Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden ter inzage is gelegd. Als belangenbehartiger van de agrarische sector willen wij middels deze inspraakreactie reageren op het betreffende Waterbeheerprogramma. Allereerst bespreken wij een aantal algemene opmerkingen. Vervolgens gaan wij in op specifieke punten volgens de paragraafindeling van het stuk.</p>	<p>Bedankt voor uw reactie. U benadrukt het belang van samenwerking en participatie voor draagvlak en vanwege gebiedskennis. Dit sluit in onze beleving aan bij onze integrale, gebiedsgerichte aanpak, met veel aandacht voor gebiedsprocessen.</p>

		<p>Algemeen Allereerst willen wij het hoogheemraadschap complimenteren met de opzet van het Waterbeheerprogramma middels een magazine. Het hoogheemraadschap toont veel ambitie in het Waterbeheerprogramma; zowel in stedelijk als landelijk gebied en binnen eigen constructies zoals waterzuiveringen en sluizen. Als agrarische sector benadrukken wij het belang van samenwerking en participatie om deze ambities na te streven. De hoogwaardige productie van de sector moet worden gekoesterd. Alleen door te luisteren naar en samen te werken met de agrarische sector kan draagvlak worden gecreëerd voor het werken aan een toekomstbestendig watersysteem. Waterberging, waterhuishouding en voedselproductie zijn taken van de sector die stedelijk gebied dienen. De problematiek rond wettelijke taken, zoals genoemd in het Waterbeheerprogramma, zijn maatschappelijke vraagstukken die financieel niet alleen op het boerenert terecht mogen komen. Gebiedspartijen, waaronder de agrariër, bezitten essentiële gebiedskennis op thema's en vraagstukken uit het Waterbeheerprogramma die het hoogheemraadschap kan benutten. Daarin zien wij ook de meerwaarde van de geborgde zetels, waardoor korte lijnen tussen waterschap en sector behouden blijven.</p>	
17.02	LTO Noord	<p>Daarnaast maken wij ons ook zorgen om de complexiteit van de ambitie van het hoogheemraadschap. Het Waterbeheerprogramma toont een transitie van het hoogheemraadschap, waarbij het als orgaan tussen gemeente en provincie geïntegreerd wordt. Hierdoor komt HDSR in aanraking met complexe politieke vraagstukken. Daarnaast wordt het onderscheidend vermogen tussen provinciale, waterschappelijke en gemeentelijke taken verminderd. Verschillende randzaken komen in beeld, waardoor hoofdtaken van het waterschap verwateren. Door uitbreiding in het maatschappelijke takenpakket komt, zeker voor de agrarische sector, ook de betaalbaarheid in het geding. Wat wij ons als LTO Noord sterk afvragen is of het huidige belastingstelsel nog rijmt met de toename van maatschappelijke kosten van onder andere stedelijke innovatie en recreatie en de betaalbaarheid door agrarische sector. De boer betaalt steeds meer voor innovatie die de sector niet dient.</p>	<p>Wij kiezen inderdaad bewust voor een nauwere samenwerking met gemeente en provincie, omdat opgaven meer verweven zijn en omdat de omgevingswet dit vraagt. De samenwerking maakt niet dat onze hoofdtaken verwateren. Het zorgt juist dat de wateropgaven een betere positie in plannen en projecten krijgen.</p>
17.03	LTO Noord	<p>Voor de uitvoer van maatschappelijke en wettelijke taken en de implementatie van maatregelen eisen wij dat schaderegelingen in het Waterbeheerprogramma vooraf wordt opgenomen. Dit kan discussie achteraf voorkomen. Wij zetten hierbij in op een actieve dialoog tussen hoogheemraadschap en gebied in de vorm van gebiedscommissies.</p>	<p>We zijn nog onderzoek aan het doen naar de omvang van toekomstige wateroverlast en tekort. En we gaan samen met u en andere partners in gesprek over hoe we in de verschillende gebieden hiermee willen omgaan.</p>

17.04	LTO Noord	Daarnaast zullen meetresultaten en plannen op belangrijke thema's via het hoogheemraadschap moeten worden gecommuniceerd met de gebiedspartners. Een vorm van participatie van gebiedspartners kan neveneffecten voor zijn, fouten voorkomen en kosten uitsparen. Daarnaast stellen wij voor om een 'pauzeknop' voor geïmplementeerde maatregelen in te voeren. Met deze pauzeknop kunnen maatregelen worden stilgelegd of geëvolueerd wanneer een gebiedspartij hinder ondervindt. Door invoer van deze knop kan ook (agrarisch) draagvlak in het gebied worden gecreëerd. Het Waterbeheerprogramma geldt zes jaar, maar de ontwikkelingen rond het waterthema gaan snel. Wij stellen daarom voor dat het waterschap drie jaar na de ingangsdatum (2025) een bijeenkomst organiseert om het Waterbeheerprogramma met de gebiedspartijen te evalueren en aan te passen waar nodig. Graag zien wij dit in het Waterbeheerprogramma terug.	We werken adaptief. Doen-leren-bijsturen gebeurt continu in een gezamenlijk proces waarbij partijen ook gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor een oplossing. Wij zijn er ook van overtuigd dat veranderingen nodig zijn. Wij zijn geen voorstander van een 'pauzeknop' gezien de urgentie van de problematiek.
17.05	LTO Noord	Verder kaarten wij een terugkomende tegenstelling aan in het Waterbeheerprogramma. Het hoogheemraadschap heeft veel ambitie; woningbouw, meer natuur, recreatie, etc. Van de agrarische sector wordt gevraagd om te extensiveren. Hier zijn wij ons van bewust. Daarom zet de sector zich hier maximaal op in. De overstap richting extensivering en kringlooplandbouw kunnen wij echter alleen waarmaken als de sector hier voldoende ruimte voor heeft. Het waterschap moet ervoor zorgen dat grond voor agrarisch (mede)gebruik mogelijk blijft. Daarbij spreekt HDSR van de term 'verduurzamen'. Voor ons blijft onduidelijk wat HDSR precies onder verduurzamen verstaat.	Wij verwachten inderdaad dat er in de agrarische sector veranderingen nodig zijn om te verduurzamen. Wat wij daarmee bedoelen is minder emissies, meer biodiversiteit en tegengaan bodemdaling in het veenweidegebied. En wij delen het besef dat de sector een volhoudbaar verdienmodel nodig heeft om haar rol in voedselvoorziening te behouden, en in landschapsbeheer, recreatie en biodiversiteit te versterken.
17.06	LTO Noord	Hoofdstuk 2. Koers 2022-2027 In dit hoofdstuk wordt gesproken over het stimuleren van waterbewust gedrag. Als sector zijn wij in staat verantwoordelijkheid te dragen op het watervraagstuk. Allereerst draagt de sector bij aan waterberging na verminderende buffercapaciteit door verhoogd waterpeil voor landelijk en stedelijk gebied. Ten tweede is de slootwaterkwaliteit steeds belangrijker in landelijk gebied en is verbetering duidelijk zichtbaar. Stedelijk gebied loopt nog steeds achter. Wij zien in dat deze vraagstukken samen moeten worden opgelost. Via verschillende projecten wordt de sector betrokken in waterbesparende maatregelen en pilots. Wij merken dat waterbewustzijn binnen stedelijk gebied een extra groot aandachtspunt zou moeten zijn voor HDSR. Als sector zien wij dat urgentie bij deze groep achterblijft.	Waterbewustzijn binnen het stedelijk gebied wordt opgepakt in samenwerking met de gemeenten binnen het Netwerk Water en Klimaat. Concreet ondersteunt HDSR een aantal 'publiekscampagnes', zoals de visdeurbel, klimaatpleinen (in tuincentra) en dergelijke. Ook kent HDSR een stimuleringsregeling 'Blauwe bewoners' en hebben we het project 'samen meten/citizen science'. In dit project meten vrijwilligers zowel in het landelijk als in het stedelijk gebied de waterkwaliteit.

17.07	LTO Noord	<p>Hoofdstuk 3. Gebiedsuitwerking Veenweidegebied</p> <p>Binnen de paragraaf 'Veenweidegebied' wordt gesproken over de ontwikkeling van nieuwe verdien-modellen voor landbouw bij hogere grondwaterstanden en met meer natuur. Wij onderschrijven de verwachting dat er moet worden gezocht naar nieuwe verdienmodellen voor de agrarische sector. De ontwikkeling van verdienmodellen kost minimaal tien tot vijftien jaar. Dit vraagt dus om een lange-termijnprocedure van het uitvoeren van pilots tot de implementatie van maatregelen. Het waterschap moet rekening houden met deze ontwikkeltermijn.</p> <p>Ook mag de ontwikkeling van natuur niet ten koste gaan van kostbare landbouwgrond. De natuur-doelstelling moet niet de hoofddoelstelling op zich worden. Daarnaast wordt voor ons niet duidelijk ten koste van wat en met welke ambitie het waterschap de natuurdoelstelling wil behalen. Meer natuur en landschapsbeheer zijn niet de enige maatregelen die kunnen worden toegepast om binnen de sector te 'verduurzamen'. Daarbij gaat het waterschap niet over de functie of bestemming van grond. Het waterschap zit op de stoel van de provincie.</p> <p>Verder willen wij ingaan op de maatregelen rond peilopzet in relatie tot de waterbergingscapaciteit in HDSR-gebied. Peilopzet is een maatregel die het waterschap vaak overweegt. Echter willen wij het waterschap attenderen op een verlies aan waterbergingscapaciteit wanneer verhoogd peil wordt gehanteerd. Gewassen lopen onder, straten zijn niet bereikbaar voor eerste hulp en huizen beschadigen.</p> <p>Daarnaast zien wij dat oppervlaktewaterpeilopzet geen effectieve maatregel is tegen bodemdaling, omdat deze maatregel enkel aangrenzend grondwaterpeil beïnvloedt. De nadelen en effectiviteit van peilopzet zijn vanuit zowel agrarisch als stedelijk perspectief groter dan wat deze maatregel voor bodemdaling zou kunnen opleveren. Als sector bezitten wij essentiële gebiedskennis die het peilbeheer kan versterken. Het huidige peilbeheer is niet aangepast aan het gebied. Het waterschap wil een robuust watersysteem creëren. Daarom moeten watergangen en gemalen hier ook op worden aangepast. LTO Noord ziet urgentie in de ontwikkeling van nieuw peilbeheer en richt zich hierbij op dynamisch peilbeheer. Dynamisch peilbeheer houdt in dat het peil omhoog of - laag wordt ingesteld anticiperend op weersverwachtingen en in samenwerking met het gebied. We willen hierover graag met het gebied discussie aangaan.</p>	<p>U kaart terechte aandachtspunten aan met betrekking tot gebiedsuitwerking binnen het veenweidegebied. Ook wij zien deze punten. In de Regionale Veenweide Strategieën wordt een koers uitgezet om gezamenlijk invulling te geven aan een toekomstbestendige landbouw die oog heeft voor maatschappelijke opgaven. Een meer expliciete reactie op uw punten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ons waterschap heeft geen expliciete doelstelling voor natuurgebieden, wel streeft ons waterschap naar ecologisch gezonde watersystemen • Als waterschap gaan we inderdaad niet over de functie of bestemming van grond. Wij streven naar een bottom-up/top-down benadering. Dit betekent dat de overheid een regisserende rol neemt in het organiseren van de gebiedsprocessen, maar dat de energie van dergelijke oplossingen ook van onderaf moet komen van betreffende grondeigenaren. • Het waterschap is zich ervan bewust dat veranderingen in het peilbeheer en maatregelen om de bodemdaling te reduceren gevolgen kunnen hebben voor een extra zoetwatervraag en wateroverlast. Ook hier geldt de aanpak dat we bottom-up gezamenlijk hier een oplossing voor zoeken. Dynamisch peilbeheer is één van de
-------	-----------	---	---

		<p>Daarbij moet vooraf in het Beheerprogramma worden vastgelegd hoe ontstane schade na verminderde bergingscapaciteit wordt gecompenseerd. De huidige schadevergoeding moet samen met de provincie onder de loep worden genomen. Met de nieuwe manier van werken in het veenweidegebied zal de agrarische sector meer natschade ondervinden. Wij vragen om een omgekeerde bewijslast, waardoor het waterschap zal moeten aantonen dat de aangegeven schade onterecht is. Daarnaast kan peilopzet negatieve gevolgen hebben op de waterkwaliteit. Op agrarische grond kunnen plassen ontstaan, waar-door nutriënten onbedoeld afspoelen richting oppervlaktewater. Daarbij wordt schade aan percelen en gewassen door (onbedoelde) vernatting niet benoemd in het Programma. Ook binnen de opzet van de Regionale Veenweidestrategie (RVS) moet de schaderegeling vooraf worden opgenomen om discussie achteraf te voorkomen.</p>	<p>mogelijkheden die hierin kan worden verkend.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vanuit het Nationaal Onderzoek Broeikasgasemissies vindt onderzoek naar de effectiviteit van diverse maatregelen op de reductie van bodemdaling en de uitstoot van broeikasgasemissies. De eerste twee meetjaren zijn nu achter de rug. Op basis van dit onderzoek krijgen we meer kennis over de effectiviteit van de maatregelen. • Wij zijn met u eens dat uw sector veel kennis bezit. Onze aanpak is er dan ook op gericht deze gebiedsgericht met onze kennis te bundelen.
17.08	LTO Noord	<p>In deze paragraaf wordt verder gesproken over levendige boerensloten. De huidige subsidieregeling geeft enkel een gedeeltelijke tegemoetkoming in de opbrengstenderving en omvat geen vergoeding voor bijkomende arbeidskosten om maatregelen toe te passen. Om genoeg draagvlak voor de maatregelen te creëren, zal moeten worden gezocht naar een alternatief positief verdienmodel voor de agrarische sector.</p>	<p>Het waterschap vindt draagvlak bij de agrarische sector belangrijk en is, wanneer de sector niet tevreden is met de huidige regelingen, bereid om samen bekijken hoe de huidige regelingen effectiever ingezet kunnen worden.</p> <p>Aandachtspunt hierbij is dat het waterschap niet over onbeperkte financiële middelen beschikt en er een bestuurlijke afweging wordt gemaakt welke middelen aan welke doelstelling wordt besteed en wat mogelijk is volgens wet en regelgeving rond bijvoorbeeld staatsteun. Daarnaast zijn er veel ontwikkelingen op landelijk en Europees niveau die volgen we op de voet en die kunnen ook aanleiding zijn om de huidige regelingen te moeten aanpassen</p>

17.09	LTO Noord	<p>Stedelijk middengebied</p> <p>In deze paragraaf beschrijft het waterschap de strategie voor verstedelijking. Nogmaals benadrukken wij dat verstedelijking ten koste gaat van agrarisch grondgebied, terwijl de sector deze ruimte hard nodig heeft om te extensiveren. De strategie voor verstedelijking moet op de meest optimale manier worden opgesteld. Ook op dit thema kruipt het waterschap weer op de stoel van de provincie. Het waterschap zou niet moeten gaan over dit beleid.</p> <p>Als LTO Noord spreken wij ook onze grote zorgen uit over de wateropvang in stedelijk gebied. Water-opvang in stedelijk gebied wordt steeds noodzakelijker vanwege extreme weerscenario's. Wij benadrukken het belang van stedelijke waterberging, omdat de agrarische sector niet steeds onderwater kan staan in dienst van de stad.</p>	<p>Wij zijn het eens met de constatering dat de verstedelijkingsstrategie een optimalisatie betreft van diverse maatschappelijke opgaven en mogelijkheden, zoals inbreiding versus nieuwbouwlocaties. Hierbij heeft de provincie de regisserende rol. Het waterschap heeft hierbij de taak zorg te dragen dat de wateropgaven, zowel waterkwaliteit als -kwantiteit, op een toekomstbestendige manier geborgd zijn. Het niet-afwentelen is daarbij uitgangspunt. In de afspraken 'klimaatadaptief bouwen' zijn hiervoor uitgangspunten opgenomen. HDSR onderschrijft deze afspraken.</p>
17.10	LTO Noord	<p>Kromme Rijngebied en Utrechtse Heuvelrug</p> <p>In deze paragraaf van het Beheerprogramma wordt gesproken van een herstel van het grondwater-systeem door middel van 100% infiltratie. Allereerst is 100% infiltratie niet realistisch. Zeker in stedelijk gebied. Daarnaast heeft deze mate van infiltratie onder andere veel effect op landbouw op de flank en gebieden buiten de Heuvelrug. Effecten voor deze gebieden zijn niet in te zien. Graag zien wij een effectenrapport voor het omliggende gebied (woningen, bedrijven en landbouw) op dit punt.</p> <p>In de Omgevingsvisie is opgenomen dat de flanken van de Heuvelrug worden ingezet voor duurzame landbouw. Er is veel geïnvesteerd om de hydrologie tussen natuur en landbouw te scheiden. De onvoorziene effecten van de plannen van het waterschap om waterinfiltratie op de Heuvelrug te maximaliseren en natuur op de flanken te bevorderen, heeft negatief effect op de sector op de flanken. De flanken zouden primair voor duurzame landbouw moeten worden ingezet. Wij attenderen het waterschap daarom op tegenstrijdigheid met de Omgevingsvisie van de provincie.</p>	<p>We werken hieraan in de Blauwe agenda, samen met LTO. Hier wordt een studie uitgevoerd.</p> <p>100% infiltratie is idd niet realistisch. Wat we bedoelen is dat er een significante hoeveelheid geïnfiltrteerd moet worden. We nemen dit zeer serieus. Het is de vrijblijvendheid voorbij. Per situatie is uit te zoeken tot welk percentage je ongeveer kunt komen. Bovenop de Heuvelrug, waarbij je waterstromen kunt afleiden naar lokale laagtes, kom je dichterbij de 100% dan op hellend terrein langs de flanken.</p> <p><u>Aanpassing:</u> we zullen 100% infiltratie in tekst nuanceren.</p>
17.11	LTO Noord	<p>Hoofdstuk 4. Zuiver afvalwater. Energieneutraal en circulair</p> <p>Om zuiver afvalwater te creëren en de doelstelling tot een verbeterde stedelijke waterkwaliteit te bereiken, zullen gemeentes hun overstort moeten verminderen. Met name rekening houdend met toenemende regenval.</p>	<p>U geeft aan dat het terugdringen van medicijnresten niet alleen een taak van het waterschap is. Dit klopt, het vraagt een ketenaanpak, waarbij zowel aan de</p>

		Goed om te lezen dat nieuwe stoffen worden meegenomen in de zuivering. Wij willen echter wel opmerken dat het niet alleen de taak is van HDSR om hierop in te spelen, maar dat hier landelijk een grote verantwoordelijkheid ligt.	bron als end-of-pipe maatregelen getroffen moeten worden. Daaraan werken wij al geruime tijd samen met oa het rijk.
17.12	LTO Noord	<p>Thema Energie</p> <p>Binnen deze paragraaf wordt ingegaan op het opwekken van verschillende energievormen op de eigen terreinen, installaties en watergangen van HDSR. Wij vinden het positief om te lezen dat niet meteen wordt gegrepen naar landbouwgrond, maar dat ook stappen worden gezet binnen grond van HDSR. Als agrarische sector staan wij voor zon op dak en niet voor zon op land. Zon op water is een goede uitkomst om vruchtbare landbouwgrond te sparen. Wij benoemen het feit dat zonnecellen op water schuilplaats bieden voor veel vissoorten (Mathijssen <i>et al.</i>, 2020). Verder tonen studies aan dat drijvende panelen geen effect lijken te hebben op de waterkwaliteit (Boogaard <i>et al.</i>, 2019). Daarbij levert zon op water over het algemeen meer op dan zon op land (van der Zee <i>et al.</i>, 2019). Zon op water kan een integrale oplossing zijn voor waterberging en energieopwekking. Dit bevordert multi-functionele gebiedsinrichting.</p>	Dank voor uw suggestie.
17.13	LTO Noord	<p>Thema Grondstoffen</p> <p>Binnen het thema 'Grondstoffen' komt het volgende aan bod; <i>"Ons maaisel willen we, nadat we de energie eruit hebben gehaald in de te bouwen monovergister, omzetten naar digestaat, een restproduct dat waardevol is voor de landbouw."</i> Voor de landbouw is dit eventueel een kans, mits onder andere kwaliteit kan worden gegarandeerd. Heeft het waterschap onderzoek gedaan naar de vraag naar dit soort grondstoffen binnen de landbouw?</p>	Onderzoek naar de vraag naar dit soort grondstoffen is onderdeel van deze ontwikkeling en is nodig om een goede business / value case te maken.
17.14	LTO Noord	<p>Hoofdstuk 5. Robuust en gezond watersysteem in een klimaatbestendig gebied</p> <p>In dit hoofdstuk wordt onder andere de toename van invasieve exoten onder de aandacht gebracht. Er wordt echter geen aandacht besteedt aan de aanpak om de exoten te verwijderen. Wij zien deze aanpak graag terug in het Waterbeheerprogramma, omdat exoten de ecologische waterkwaliteit in landelijk en stedelijk gebied negatief beïnvloeden.</p> <p>De landbouw mag niet afgerekend worden op slechte waterkwaliteit als exoten (waaronder de Amerikaanse rivierkreeft) en nieuwe stoffen van buiten de landbouw de waterkwaliteit negatief beïnvloeden. De sector ziet urgentie in om bij te dragen aan een verbeterde waterkwaliteit en heeft de afgelopen jaren daarom zelf flink geïnvesteerd en de kwaliteit verbeterd. De</p>	<p>Wij hebben inderdaad niet veel aandacht aan invasieve exoten besteed, maar dit is zeker een onderwerp dat wel onze aandacht heeft in ons reguliere werk.</p> <p><u>Aanpassing:</u> We nemen een extra passage op met betrekking tot onze aanpak van invasieve exoten, met aandacht voor de rivierkreeft.</p>

		verantwoordelijkheid voor achteruitgang in waterkwaliteit door nieuwe stoffen en exoten ligt niet bij de sector.	
17.15	LTO Noord	Ook beschrijft het Waterbeheerprogramma het volgende; <i>“Het tegengaan van bodemdaling kan een negatief effect hebben op de wateropgaven: het kost extra zoet water en ook kan het risico op wateroverlast toenemen.”</i> Dit is een ander inzicht dan andere waterschappen op dit thema. Wij vragen ons wel af hoe HDSR met deze tegenstrijdigheid omgaat. Maatregelen die het minste zoetwater vragen en het meeste kostenefficiënt zijn moeten worden geïmplementeerd. Wij hebben bij watertekort een zeer groot belang; voor zowel voedselproductie, behoud van de waterkwaliteit als remming van bodemdaling. Als sector willen wij daarom een stem krijgen binnen het onderwerp ‘waterschaarste’ en actief betrokken worden bij discussies.	Binnen het Deltaprogramma Zoetwater is onderkend dat maatregelen om bodemdaling tegen te gaan in zijn algemeenheid meer extra zoet water vragen. Binnen dit programma wordt dit aspect betrokken bij het onderwerp waterschaarste. Daarnaast bent u als sector binnen de gebiedsgerichte aanpak een directe partij.
17.16	LTO Noord	Gezond water Deze paragraaf gaat in op de aanleg van natuurvriendelijke oevers. Wij zien in het watersysteem extra ruimte om uit te breiden richting het water. Dit kost de agrarische sector geen extra grond. Financieel moet er voor de ondernemer een verdienmodel aan vastzitten om onderhoud te kunnen blijven plegen. Ook benadrukken wij de invloed van het grote aantal ganzen, zwanen en andere watervogels op zowel agrarisch grondgebied als aangrenzende sloten. Hun mestvervuiling heeft wel degelijk gevolgen voor de (plaatselijke) water- en bodemkwaliteit (Hendriks, 2011). Recente onderzoeken op dit onderwerp ontbreken. Wij pleiten voor de uitvoer van onderzoek naar de invloed van watervogels op de waterkwaliteit in landelijk gebied. De agrarische sector wordt afgerekend voor een slechte waterkwaliteit, terwijl deze externe invloed niet door de sector is tegen te gaan.	Het waterschap is blij met de kansen die de agrarische sector ziet voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers. Wanneer de sector niet tevreden is met de huidige regelingen, bereid om samen bekijken hoe de huidige regelingen effectiever ingezet kunnen worden. Zie ook beantwoording 17.08. Er is recent onderzoek uitgevoerd door Deltares naar de rol van vogelmest in de nutriëntenbalans van oppervlaktewateren (Deltares, 2021). Dit onderzoek toont aan dat in de meeste wateren de bijdrage van vogelmest aan de nutriëntenbelasting van het oppervlaktewater minder dan 1% bedraagt. Op specifieke plekken kan deze belasting oplopen tot meer dan 10%. Het waterschap herkent zich niet in het beeld dat geschetst wordt dat het waterschap een slechte waterkwaliteit enkel toebedeelt aan de agrarische sector. Hiervoor verwijzen we naar de gesprekken die zijn gevoerd bij de

			inspraak van de KRW-maatregelen waarbij expliciet is gemaakt dat ook met andere eigenaren van emissies plannen gemaakt worden om deze te reduceren.
17.17	LTO Noord	<p>Tegengaan bodemdaling</p> <p>Zoals in deze paragraaf wordt geformuleerd is het remmen van bodemdaling een maatschappelijke opgave. Daarom mag de uitwerking niet alleen op het boerenerf terecht komen, tenzij hier een positief verdienmodel voor de agrariër tegenover staat. Boeren hebben belang bij bodemdalingsreductie en zetten zich hier momenteel al voor in. De landbouwfunctie in veenweidegebied moet behouden blijven. Ten eerste heeft de landbouw een grote maatschappelijke waarde in onder andere voedselproductie, natuurbeheer en waterberging. Ten tweede heeft de sector een zeer gewaardeerde culturele waarde in het veenweidegebied.</p> <p>De vastgestelde 1 Mton reductie en de ambitie om bodemdaling met 50% te remmen zijn zeer ambitieus. In 2018 stelde de provincie nog het volgende in hun Ambitie Bodemdalingsopgave omgebouwd gebied: <i>“De provincie streeft in het veengebied naar een economisch rendabel landgebruik met een maatschappelijk aanvaardbare bodemdaling, voldoende kansen voor realisatie van maatschappelijke opgaven en een reductie van de CO2-uitstoot die past bij de klimaatdoelstellingen. De provincie vindt het verminderen van bodemdaling met gemiddeld 25-30% in 2030 een realistisch percentage.”</i> De landelijke ambitie van 1 Mton komt voor het HDSR-gebied dus ongeveer overeen met 25% reductie. Waarom kiest HDSR voor een remming van 50%? En wie betaalt dat? Pin de boer niet vast op 2030 op het behalen van de doelstelling. Wij zien twee redenen waarom de 50% reductie niet overal haalbaar is; 1) De ontwikkeling en uitrol van maatregelen kost tien tot vijftien jaar en 2) waterinfiltratie heeft veel politieke weerstand, terwijl deze maatregel de minste watervraag heeft. Opgezet oppervlaktewaterpeil is niet realistisch. Met name rond het eerdergenoemde verlies van waterberging en het gebrek aan efficiëntie om bodemdaling te remmen. Het waterschap moet ieder initiatief dat bodemdaling remt aangrijpen en ermee in experimenteren in het gebied. Het waterschap moet lopende initiatieven aansturen op zowel financieel als beleidsmatig gebied. Hierom benadrukken wij het belang van samenwerking tussen waterschappen om kennis omtrent bodemdalingsmaatregelen uit te wisselen. Zo wordt geen dubbel werk verricht en komen we met het gebied sneller tot een oplossing.</p>	<p>Wij lezen uit uw reactie dat u het belang onderkent dat waterschap en uw sector samen optrekken om de bodemdaling tegen te gaan. Hier zijn we blij mee. De afgelopen jaren heeft HDSR samen met de boeren hier al positieve ervaringen mee, zoals in de polders Spengen, Lange Weide, Vlist eo. In de Regionale Veenweide Strategieën wordt nader invulling gegeven aan deze gezamenlijke gebiedsgerichte aanpak. Wij zijn met u eens dat de 1 Mton CO2 reductie en 50% reductie van de bodemdaling in 2030 zeer ambitieus zijn. Echter gezien het maatschappelijk belang ook urgent. In de Omgevingsvisie van de provincie Utrecht is de doelstelling van 50% reductie van de bodemdaling in 2030 ook opgenomen. Voor zover de kennis nu reikt verwachten we binnen de Regionale Veenweide Strategie dat het ambitieniveau van beide doelstellingen niet ver uiteenloopt. Het behalen van de doelstelling is een gezamenlijke verantwoordelijkheid, dus niet alleen van de boer maar van ons allen: grondgebruikers en overheden.</p>

17.18	LTO Noord	In het figuur op pagina 19 worden lisdodde en cranberries als alternatieve teelt genoemd. Echter zijn dit kleine nichemarkten. Als een groot deel van de veenweideboeren doorzetten in deze kleine niche-markt is er geen geld mee te verdienen. Er moet worden gekeken naar alternatieve oplossingen die een positief verdienmodel voor de agrariër opleveren. Hou daarbij weer rekening met een ontwikkeling en uitrol van minimaal tien jaar.	Eens met uw constatering dat uitrol en ontwikkeling van nieuwe verdienmodellen tijd vraagt. Echter binnen de aanpak bodemdaling is kunnen we ook nu reeds geen spijt-maatregelen nemen. De focus ligt hier op het verhogen van de grondwaterstanden in droge perioden.
17.19	LTO Noord	Biodiversiteit Verder ontbreekt de definitie van biodiversiteitsdoelen in het Beheerprogramma. Ieder systeem kent een andere definitie van biodiversiteit. Zo zijn er natuurlijkerwijs sloten met veel en weinig biodiversiteit. Door middel van verscheidenheid aan beheer, passend bij het ecosysteem én beheerder, kan beter worden gezocht naar een optimum binnen een bepaald gebied. Uit een WUR-studie door van Heukelum & Peeters (2012) kan worden geciteerd; "Onderzoeken naar de invloed van het type waterbeheer tonen aan dat met de juiste vorm van onderhoud de biodiversiteit verhoogd kan worden. Maar het begint met de erkenning dat binnen een polder de ene sloot de andere niet is." Naar onzes inziens moet in het Waterbeheerprogramma worden gekeken naar de haalbaarheid van biodiversiteitsdoelen. Daarnaast moet de definitie van biodiversiteit en het eindstreven van het waterschap worden opgenomen in het Beheerprogramma.	We zijn partner van het landelijke Deltaplan Biodiversiteit, waar we onder andere samen indicatoren ontwikkelen. Daar zouden we bij willen aansluiten.
17.20	LTO Noord	Hoofdstuk 6. Veilige leef- en werkomgeving In vorig hoofdstuk is gesproken over het creëren van biodiversiteit op dijken. Wij willen het waterschap erop wijzen dat andere dijkbegroeiing de stevigheid en veiligheid van de dijken kan beïnvloeden (Liebrand, 1999; Sprangers, 1999; van der Meer <i>et al.</i> , 2012). Plantensoorten als berenklauw, ridder-zuring, groot hoefblad, brandnetels en distels krijgen snel de overhand. Zij verdringen andere planten, waardoor de dijk minder weerbaar tegen water en wind wordt. Voor de uitvoering van plannen rond de Lekdijk moet dit een belangrijk aandachtspunt zijn.	De samenstelling van de dijkbegroeiing en het effect op de stevigheid en veiligheid van de dijken heeft uiteraard onze aandacht, ook bij de plannen rond de Lekdijk. We streven naar een diverse soortensamenstelling, zonder woekering van een of enkele soorten. Met beheer hebben we hier invloed op en door middel van monitoring houden we vinger aan de pols.
17.21	LTO Noord	Eerder is benoemd dat extensivering van de sector een ambitie is die extra ruimte kost. Het waterschap moet agrarisch medegebruik op dijken bespoedigen. De creatie van biodiversiteit op dijken geeft het tegenovergestelde. Met het inzaaien van kruiden kan agrarisch medegebruik niet meer voortbestaan. Samen met de boer moet naar oplossingen worden gezocht, waarbij zowel een garantie voor langdurende agrarische functie als een bijdrage aan milieu worden gediend. Recente onderzoeken naar dijkfunctie en optimale biodiversiteit zijn schaars. Het waterschap moet aansturen op	In overleg met grondeigenaren wordt naar toekomstbestendige invulling gekeken, waaronder agrarische functies.

		binnendijs onderzoek, in samenwerking met grondeigenaren en de Unie van Waterschappen, naar het effect van dijkgebruik op biodiversiteit en dijkveiligheid.	
17.22	LTO Noord	Door toename van de biodiversiteit neemt de onkruiddruk binnen de sector toe. De agrariër moet extra onkruid bestrijden op eigen land. Dit zorgt netto niet voor een vooruitgang van de kwaliteit van milieu en water. Strikte handhaving en onderhoud door het waterschap is nodig om de boer niet met extra kosten te belasten. Het gezamenlijke doel is uiteindelijk om minder gewasbeschermingsmiddelen te gebruiken.	Vanwege de sterke afname van biodiversiteit wil HDSR de biodiversiteit op haar eigen terreinen versterken. In veel gevallen houdt dit in: stimuleren en ontwikkelen van een diverse omgeving, waar veel verschillende plant- en diersoorten zich thuis voelen. Het beheer wordt hierop afgestemd. Daarnaast werken we graag samen om de biodiversiteit in het hele beheergebied te versterken. We nodigen gebiedspartners uit om hierover met ons in gesprek te gaan, onder andere binnen DAW.
17.23	LTO Noord	Tot slot Over het algemeen zien wij dat het waterschap op veel verschillende thema's ambities heeft. Deze ambities zorgen voor veel overlap met taken van provincie en gemeente. Wij vragen het waterschap de ambities te overwegen en te passen binnen de wettelijke waterschapstaken om onnodig dubbel werk te voorkomen en kosten te besparen. Nogmaals benadrukken wij graag samen te willen (blijven) werken met het waterschap. Een goede samenwerking brengt zowel voor het waterschap als de sector grote meerwaarde met zich mee in de vorm van gebiedskennis, draagvlak en participatie. Daarnaast zien wij ook de meerwaarde van de geborgde zetels, waardoor korte lijnen tussen waterschap en sector behouden blijven. Wij zien uit naar het evaluatiemoment in 2025 waarin het waterschap met de gebiedspartijen het Waterbeheerprogramma opnieuw beoordeeld. Uiteraard zijn wij bereid om onze zienswijze mondeling toe te lichten.	Nogmaals bedankt voor uw reactie.
18.01	Utrechts Particulier Grondbezit (UPG)	De Vereniging het Utrechts Particulier Grondbezit (UPG) behartigt de belangen van particuliere grondbeheerders in de Provincie Utrecht. Het UPG is de provinciale vereniging van de landelijke Federatie Particulier Grondbezit (FPG)	Bedankt voor uw reactie. Onderstaand reageren wij per aparte zienswijze.

		<p>en vertegenwoordigt in de provincie Utrecht 150 leden met een totaal grondbezit van 12.700 ha.</p> <p>Hun landgoederen en pachters vervullen vele maatschappelijke functies zoals onder andere het beheer, behoud en herstel van natuur en bos. Daarmee dragen zij actief bij aan de instandhouding van de waterkwantiteit, biodiversiteit en (grond)watervoorraad.</p> <p>Graag willen wij middels onderstaande punten onze zienswijze met u delen.</p>	
18.02	Utrechts Particulier Grondbezit (UPG)	<p>Wij zijn blij om te lezen dat het HDSR goede intenties en stevige ambities neerzet voor de komende periode. Ook onze leden ervaren vele uitdagingen wanneer het gaat om de instandhouding en het beheer van natuur en bos. We zien dat op het gebied van verdroging de problemen voor de landgoederen steeds groter worden. Daarom is het van groot belang te onderzoeken wat er tegen verdroging in bepaalde gebieden en regio's mogelijk is. Meer water vasthouden voor tijden van droogte en water bufferen tegen wateroverlast. Het is een bekend verschijnsel op de Utrechtse Heuvelrug, maar het geldt voor de gehele provincie. Hiervoor dient een gezamenlijke en constructieve aanpak te volstaan. Belangrijk hierbij is dat er binnen de diverse beleidsprogramma's vanuit (lokale) overheden integraal en gebiedsgericht wordt gehandeld. Wat we op de ene plek wijzigen aan het watersysteem, heeft invloed op een ander gebied. Wij vragen daarbij de rugdekking vanuit overheden om een gezamenlijke aanpak te kunnen realiseren. In zowel beleid als toegewezen programma's.</p> <p>Interessant zijn mogelijkheden te onderzoeken om het wegstromen van oppervlaktewater te vertragen en tijdelijk op te slaan. Zodoende kan ook dit water later gebruikt worden. Deze op te sparen reserve zou, hoe klein dan ook, behulpzaam zijn de watervoorziening in deze natuurgebieden in perioden van langer durende droogte te verbeteren.</p>	De door u gesignaleerde ontwikkelingen en mogelijke ingrepen onderschrijven wij. Binnen het samenwerkingsverband 'Blauwe Agenda' werken wij aan het herstel van het watersysteem op de Utrechtse Heuvelrug. De door u voorgestelde onderzoeken zijn onderdeel van de 'Blauwe Agenda'.
18.03	Utrechts Particulier Grondbezit (UPG)	<p>Verder vindt u hieronder puntsgewijs onze andere zorgen en kansen:</p> <p>1. Maak het waterbeheerprogramma uiteindelijk zo concreet mogelijk en borg de meetbaarheid van de ambities. Op deze manier weten alle stakeholders waar we gezamenlijk naartoe werken.</p>	<p>We herkennen dat de doelen voor sommige thema's erg abstract zijn.</p> <p><u>Aanpassing</u> We concretiseren de doelen voor o.a. klimaatadaptatie voor zover op dit moment mogelijk</p>
18.04	Utrechts Particulier Grondbezit (UPG)	<p>2. Wij hebben zorgen over de verstedelijking in de provincie. Hierdoor zal een grotere vraag ontstaan naar drinkwater. Een gevolg daarvan is dat er meer (grond)water wordt onttrokken aan de bodem. Wij pleiten dan ook voor de inzet van drinkwaterwinning uit de rivieren en door middel van het opvangen van</p>	<p>We (alle relevante stakeholders, zoals de provincie, Vitens, terreinbeherende instanties et cetera) zijn binnen het Blauwe Agenda traject bezig met een</p>

		<p>hemelwater. Drinkwater zal wellicht duurder worden, maar voor het bewust en wijs omgaan met water is dit wellicht juist wel verstandig.</p> <p>3. Wij willen inzetten op het tegengaan van onttrekking van grondwater door bedrijven. In plaats daarvan kan beter gewerkt en gefocust worden om het water op te vangen of waterbuffers te creëren. Ontmoedig bijvoorbeeld het onttrekken van grondwater uit de bodem door privé waterputten en vergroot het toezicht en de handhaving op bestaande putten.</p> <p>4. Bij de uitvoer van dit programma zien wij geen oplossing in water te laten infiltreren in de Utrechtse Heuvelrug om later te gebruiken als drinkwaterwinning na zuivering in de bodem. Elk water wat doelbewust geïnfiltreerd wordt is vervuild en zal op termijn de bodem vervuilen. Met alle gevolgen voor de bodemkwaliteit van dien.</p>	<p>onderzoek naar de mogelijkheden om het grondwatervoorraadbeheer nog beter vorm te geven samen. De door u ingebrachte punten worden hierin voor een groot deel meegenomen.</p>
18.05	Utrechts Particulier Grondbezit (UPG)	<p>5. De actieve inzet van omvorming naald- naar loofbos ('verloving') is op dit moment nog niet een bewezen instrument om de verdroging tegen te gaan en de grond- en drinkwatervoorraad toe te laten nemen. Het verdient daarmee ook een lage prioriteit in onze ogen, omdat uiteindelijk het watersysteem zo robuust moet zijn dat naaldbos kan blijven bestaan. Een actieve inzet op 'verloving' heeft ook nadelige effecten op de biodiversiteit die juist gebruik maken van naaldbos.</p> <p>6. Een andere zorg inzake 'verloving' zijn de effecten op de verdienmodellen van boseigenaren. Hier dient expliciet rekening mee gehouden te worden. Niet alleen nu, maar ook met de doorrekening in de komende decennia voor de volgende generaties. Terughoudendheid is geboden tezamen met de borging van wensen van de boseigenaren.</p>	<p>Verloving is geen doel op zich, maar biedt ons inziens wel mogelijkheden om de grondwatervoorraad structureel te verhogen. Of deze maatregel wordt ingezet zal uiteraard een beslissing zijn die buiten de bevoegdheid van het waterschap ligt.</p>
18.06	Utrechts Particulier Grondbezit (UPG)	<p>7. Met het 'vergroten en verbeteren van de biodiversiteit' mist een duidelijke definitie en nulmeting. Het kan bijvoorbeeld meetbaar worden gemaakt met het in kaart brengen van het leefgebied van de grote kamsalamander. Dit is een van de indicatoren die aangeeft dat het water van goede en gezonde kwaliteit is.</p>	<p>Wij zijn op dit moment nog bezig met inventariseren van de huidige stand van zaken, verbeterkansen en het ontwikkelen van indicatoren. Gedurende de looptijd van dit programma komt dit in beeld, en concrete verbeteracties voeren we al uit.</p>
18.07	Utrechts Particulier Grondbezit (UPG)	<p>8. Wij willen inzetten op het voorkomen van de afstroom van kwelwater en juist te zorgen dat het water vastgehouden wordt. Dit kan door kritisch te kijken naar bestaande watergangen en deze te dempen, te verontdiepen of te stuwen op lager gelegen gebieden.</p> <p>9. Met het beheer van de oevers van watergangen zien wij positieve effecten in actief realiseren van natuurvriendelijke oevers. Het stimuleert behoud en de ontwikkeling van de biodiversiteit en de veiligheid voor fauna, zodat bijvoorbeeld reeën weer gemakkelijker uit het water kunnen komen.</p>	<p>Zie 18-02 (onderdeel van de Blauwe Agenda)</p>

		<p>10. De peilbuizen bovenop de Utrechtse Heuvelrug zijn over de afgelopen jaren steeds meer verdwenen. Wij pleiten ervoor om deze actief in gebruik te nemen. Door te meten bovenop de Heuvelrug, leggen we voor de langere termijn een breed meetnetwerk aan en kunnen we monitoren hoe de staat van de waterbel onder Heuvelrug is en ontwikkelt. Deze waterbel is uiterst kwetsbaar en van levensbelang voor de kwel als strategische watervoorraad in het omliggende gebied.</p> <p>11. De ambitie en visie van het HDSR moet gericht zijn opdat de vervuiler moet betalen. Op dit moment ontbreekt vaak de probleemeigenaar van verdroging waardoor natuur- en boseigenaren steeds meer moeite krijgen met het in stand houden, herstellen en beheren van natuur en bos.</p> <p>Wij zijn zeer bereid om mee te denken én te werken aan het concretiseren en uitvoeren van het waterbeheerprogramma en staan altijd open om een nadere toelichting te geven op onze zienswijze.</p>	
19.01	Gemeente Utrecht	<p>Hierbij maken wij gebruik van de mogelijkheid om te reageren op uw ontwerp Waterbeheerprogramma 2022-2027 “Stroomopwaarts”. Dit doen wij in aanvulling op het ambtelijk overleg van 30 augustus jl.</p> <p>In dit overleg hebben we geconstateerd dat de samenwerking goed gaat en medewerkers van beide organisaties elkaar goed kunnen vinden. We hebben ook afgesproken dat gemeente en HDSR de verdere uitwerking van verschillende ambities uit het Waterbeheerprogramma gezamenlijk gaan oppakken, zoals ten aanzien van bevordering van biodiversiteit. Verder constateren wij dat het Waterbeheerprogramma goed aansluit bij veel ambities van de Gemeente Utrecht. Bijvoorbeeld op het gebied van klimaatadaptatie, circulariteit en biodiversiteit. Wij waarderen het dat u uw programma rondom deze belangrijke thema's heeft opgebouwd.</p> <p>Wel hebben wij enkele aandachtspunten die wij hieronder delen.</p>	Dank voor uw reactie. Wij delen uw conclusies over de goede samenwerking in algemene zin.
19.02	Gemeente Utrecht	<p>1. Abstractieniveau Het Waterbeheerprogramma kent zowel hoge ambities als een hoog abstractieniveau. Door het hoge abstractieniveau is op diverse thema's niet duidelijk welke inspanning u wilt leveren om de ambities te realiseren en hoe realistisch dit is. Zo ontbreken concrete termijnen bij de doelen voor klimaatadaptatie en biodiversiteit en wordt in het programma geen financiële vertaalslag gegeven. Wij zien graag dat u het programma op deze onderdelen nog verder uitwerkt.</p>	Het hoge abstractieniveau is bewust gekozen omdat het zes jaar moet meegaan. In onze Voorjaarsnota's en begrotingen worden de maatregelen om de doelen te halen geconcretiseerd en financieel vertaald.

			<p>Wij herkennen wel dat de doelen voor klimaatadaptatie en biodiversiteit aangescherpt kunnen worden.</p> <p><u>Aanpassing</u> We hebben de doelen voor o.a. klimaatadaptatie en biodiversiteit, voor zover op dit moment mogelijk, geconcretiseerd. Voor het thema Biodiversiteit sluiten we aan bij de landelijk aanpak die momenteel door Naturalis wordt uitgewerkt in het kader van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel. Als waterschap zijn wij hier nauw bij betrokken.</p>
19.03	Gemeente Utrecht	<p>2. Doelen overig water Voor de Niet KRW waterlichamen zijn er waterkwaliteitsdoelen opgenomen. Er wordt in het Waterbeheerprogramma aangegeven dat voor stedelijk gebied er sprake is van de doelstelling gemiddeld zichtbaar. Dit is niet in lijn met de regionale afspraken waarbij gemeenten en HDSR zich inzetten om minimaal het niveau zichtbaar te realiseren. Een lijn die wij ook vastleggen in onze eigen Visie Water en Riolering. Graag zien wij dan ook dat u zich inzet om minimaal het niveau zichtbaar te realiseren.</p>	<p>Het genoemde doel komt inderdaad niet overeen met de bestuurlijke afspraak die in het samenwerkingsverband Water & Klimaat is gemaakt.</p> <p><u>Aanpassing:</u> Operationeel doel schoon water in de stad aanpassen aan: minimaal zichtbaar.</p>
19.04	Gemeente Utrecht	<p>3. Toekomstbestendig watersysteem ARK/NZK-gebied Het watersysteem Amsterdamrijnkanaal (ARK)/Noordzeekanaal staat onder druk als gevolg van klimaatveranderingen. Bij toenemende neerslagintensiteiten en de stijgende zeespiegel is het kunnen lozen van het water van het ARK op de Noordzee niet meer vanzelfsprekend. Om hierop voorbereid te zijn werken de waterschappen samen met RWS voor dit stroomgebied aan studies en scenario's ten einde maatregelen te kunnen treffen. De uitkomsten kunnen grote impact op de stad Utrecht hebben. Denk met name aan het beperken van de mogelijkheid om overtollig regenwater op het Amsterdam- Rijnkanaal te kunnen lozen bij de Muntsluis in Oog in Al. Graag wil de Gemeente Utrecht daarom vroegtijdig als partij aan tafel als er scenario's en mogelijkheden besproken worden en keuzes worden gemaakt.</p>	<p>Het klopt dat het watersysteem van het Amsterdamrijnkanaal/Noordzeekanaal onder druk staat onder meer als gevolg van klimaatverandering. Momenteel worden binnen Toekomstbestendig watersysteem ARK/NZK-gebied verkenningen uitgevoerd naar knelpunten en mogelijke oplossingsrichtingen. Daarbij is op voorhand duidelijk dat alleen maatregelen in het watersysteem onvoldoende zijn om het gebied toekomstbestendig te houden. Ook in de ruimtelijke ordening moet water sturend worden. De gemeenten zijn daarmee een</p>

			logische partner om consequenties en mogelijke scenario's te bespreken.
19.05	Gemeente Utrecht	<p>4. Recreatief gebruik water</p> <p>In het Waterbeheerprogramma is er weinig aandacht voor het recreatief gebruik van het water. Denk aan de onderwerpen varen en zwemmen. Voor de Gemeente Utrecht zijn dit belangrijke onderwerpen, waaraan wij nu meer invulling geven via onze Visie Stadswater. Naast het feit dat we u bij deze nogmaals uitnodigen om actief te participeren in onze Visie Stadswater, zie wij ook graag dat u in het Waterbeheerprogramma aangeeft hoe het waterschap haar rol in deze ziet. Denk aan het verbeteren van de bacteriologisch kwaliteit van het oppervlaktewater door hier een extra inspanning voor te doen op de rioolwaterzuiveringen, het realiseren van meer officieel zwemwater of het vaarbeleid op de Kromme Rijn.</p>	Dank voor uw uitnodiging, wij participeren in de Visie Stadswater
19.06	Gemeente Utrecht	<p>5. Het thema waterrobuust en klimaatbestendig</p> <p>Zoals genoemd bij punt 1 zien we met name graag voor het thema waterrobuust en klimaatbestendig een verdere uitwerking wanneer welke doelen gehaald zijn en maatregelen gerealiseerd zijn. Bijvoorbeeld zien wij ten aanzien van afkoppelen graag een einddatum. Nu staat daarvoor als alleen operationeel doel: "Bestaand stedelijk gebied is afgekoppeld". En wij zijn heel benieuwd hoe u ons wilt helpen om deze doelstelling te realiseren</p>	<p>Wij zijn het met u eens dat afkoppelen in bestaand stedelijk gebied ongenueanceerd is neergezet. Afkoppelen in bestaand stedelijk gebied is aan de orde als het zinvol en mogelijk is. Het bredere doel is een klimaatbestendige inrichting, zoals bijvoorbeeld is vastgelegd in de afspraken 'klimaatadaptief bouwen'. Wij trekken hier graag samen met de gemeente in op. Via de impulsregeling willen we hier aan bijdragen (zie boven). In de Zuiveringsvisie van het waterschap wordt dit nader ingevuld.</p> <p>Wij herkennen dat op dit onderwerp de doelen minder smart zijn dan op de meeste andere thema's.</p> <p><u>Aanpassing</u> We concretiseren de doelen voor o.a. 'waterrobuust en klimaatbestendig' voor zover op dit moment mogelijk</p>
19.07	Gemeente Utrecht	6. Impulsregeling	De impulsregeling blijft ook in de komende periode beschikbaar. Samen

		<p>U geeft aan dat de impulsregeling van HDSR vervangen wordt door een nieuwe, meer structurele, bijdrageregeling. Wij ondersteunen dit voornemen van harte en maken graag met u structurele afspraken over samenwerking op met name het gebied van gezond water en klimaatadaptatie. Indien mogelijk zien wij graag dat u in uw programma al meer invulling geeft aan de nieuwe, meer structurele bijdrageregeling. En anders worden wij graag betrokken als de regeling verder wordt uitgewerkt.</p> <p>Wij danken u voor het ons betrekken bij het Waterbeheerprogramma van HDSR en zien uit naar de voortzetting van de goede samenwerking.</p>	<p>met de gemeenten kijken we welke aanpassingen van de regeling eventueel nodig zijn om deze nog beter inzetbaar te maken. De mogelijkheid van het meer structureel bijdragen is 1 van de voorgestelde verbeterpunten. Wij raadplegen in het najaar van 2021 de gemeenten voor mogelijke verbeterpunten, zodat wij in 2022 kunnen werken met de (eventueel) aangepaste impulsregeling</p>
20.01	Stichting Milieuzorg Zeist e.o.	<p>Door de HDSR is het: 'Ontwerp-Waterbeheerprogramma HDSR 2022-2027 – Stroomopwaarts, Klimaatbestendig en Duurzaam' voor de periode van 13 juli tot en met maandag 13 september 2021 voor het indienen van zienswijzen ter inzage gelegd. Gaarne maakt de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. gebruik van de mogelijkheid een zienswijze op het betreffende waterbeheerprogramma in te brengen. Eerst zal een algemene reactie worden gegeven, waarna nog op bepaalde afzonderlijke aan de orde gestelde thema's zal worden ingegaan. Afgesloten zal worden met een conclusie.</p> <p>1. Algemeen</p> <p>Zoals ook indertijd in een zienswijze op de: 'Waterkoers 2016-2021' door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. aangegeven, is de wijze waarop het: 'Waterbeheerprogramma 2022-2027' op de website wordt gepubliceerd, dus alleen via een digitaal magazine, hoe mooi ook vormgegeven en dat ook met een aantal informatieve (door)verwijzingen, zo niet voor iedereen eenvoudig leesbaar, hetgeen als men echt wil samenwerken, ook met bijvoorbeeld alle burgers, die ook voor een duurzame toekomst van de aarde, inclusief de er voorkomende rivieren en wateren, mede verantwoordelijk zijn, toch ook een verantwoordelijkheid van de HDSR is. Kennelijk is dan wel op het kantoor van de HDSR een analoge versie beschikbaar, dus het had o.i. goed geweest als zo'n versie ook via de website te downloaden was geweest¹.</p> <p>Integrale watersysteembenadering In ieder geval kent o.i. het: 'Waterbeheerprogramma 2022-2027' een heldere opbouw, waarbij aan alle o.i. voor het waterbeheer relevante thema's aandacht wordt gegeven, inclusief ook een aansprekend toekomstbeeld dat ook nader</p>	<p>Bedankt voor uw uitgebreide en overwegend positieve reactie. Fijn dat u onze ambitie waardeert om water een meer sturende rol in de ruimtelijke inrichting te geven.</p> <p>U verzoekt ons om de hoofdstukindeling aan te passen om een watersysteem-aanpak nog meer te benadrukken. In onze beleving is hier juist al op ingezet. In hoofdstuk 2 lichten we deze koers toe, en direct daarna heeft de gebiedsuitwerking in kaartbeelden een hele centrale plek (hoofdstuk 3).</p>

	<p>gebiedsgericht is uitgewerkt voor het drietal daarbij onderscheiden deelgebieden.</p> <p>Meer in het bijzonder spreekt in algemene zin met name ook de inleiding en ook de daarbij gegeven referentie aan het boek: 'De acht bergen (Cognetti, P., 2016)' de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. bijzonder aan: 'Stroomopwaarts', dus aan het 'water' naar de toekomst toe nu ook echt een sturende rol geven. Water is de bron van het leven, dus het zou mooi zijn als we aan het (grond)water en dus ook de rivieren, sloten, etc., in die zin ook echt de betekenis geven die haar in die zin toekomt. Doel zou in die zin dan o.i. moeten zijn dat dat we in ecologisch opzicht weer tot echt 'levende rivieren, beken en sloten' komen, waarvan ook het water weer gewoon drinkbaar is (zie in deze o.a. de inspanningen van Li An Phoa en haar boek: Drinkbare rivieren (Li An Phoa, 2021)).</p> <p>Teneinde tot 'levende rivieren, beken en sloten' te komen, zal met de bijzondere betekenis van water dus (nog) veel meer rekening moeten worden gehouden en dat op meerdere niveaus, zowel op het niveau van het stroomgebied als geheel, dat o.a. met betrekking tot de lozingen zoals deze op rivieren en wateren, etc., plaatsvinden, als meer lokaal, zoals bij het ecologische beheer van wateren. Verder moet dus inderdaad aan het toepassen van het beginsel van: 'Water als sturend/ordenende principe' bij bijvoorbeeld RO-processen een (nog) belangrijke(re) betekenis worden toegekend, wat o.i. toch nog veel te weinig gebeurt.</p> <p>Het beginsel van 'water als sturende/ordenend principe' leeft natuurlijk wel ook al langer en wordt gelukkig ook bij ruimtelijke processen steeds meer gevolgd, eveneens in relatie tot de bodem (vergelijk dus ook de zogenaamde: 'Lagenbenadering'), maar daaraan zou o.i., eveneens aan de daarmee samenhangende ecologische processen, tenminste als men de diverse opgaven/crisissen waar we met ze allen voor staan, zoals de klimaatcrisis (zie in deze dus ook de diverse rapporten van het IPCC) en ook de biodiversiteitscrisis (zie in deze dus ook diverse rapporten van het IPBES), dus nog veel meer prioriteit kunnen en ook moeten worden gegeven (zie in deze dus o.a. de visies: 'Een natuurlijker toekomst voor Nederland in 2120 (WUR, 2019)' én ook meer specifiek wat betreft water: 'Op Waterbasis - Grenzen aan de maakbaarheid van ons bodem- en watersysteem (Deltaris, 2021)' en: 'Economic rationale of NBS in freshwater ecosystems (Deltaris, 2021)').</p> <p>Het zal duidelijk zijn dat als men beginsel van 'water als sturend/ordenend principe' en bijbehorende 'nature based solutions (NSB)' ook echt centraal wil stellen, dat men dan al snel bij een integrale aanpak op 'watersysteem-niveau'</p>	<p>'levendig' is inderdaad het waterkwaliteitsniveau waar we naar streven in boerensloten en natuurwater.</p>
--	---	---

	<p>komt, dus op het niveau van aanpak voor het gehele stroomgebied. Met name bij de Stroomgebiedsplannen zoals deze in het kader van met name de KRW indertijd zijn opgesteld, heeft een aanpak op stroomgebiedsniveau altijd centraal gestaan, inclusief die op het regionale niveau (zie in deze bijvoorbeeld o.a. het document: 'Waterwijs' (Alterra, 2002)², waaruit dan mede het zogenaamde 'Waternood-instrumentarium' is voortgekomen.</p> <p>Door zo'n integrale aanpak op watersysteemniveau is het dan mogelijk ook daadwerkelijk tot een ecosysteemherstel van het watersysteem als geheel te komen, zowel in kwantitatieve als kwalitatieve zin, waar niet alleen de natuur mee is gebaat, maar uiteindelijk ook de mens (zie in deze bijvoorbeeld ook onderstaande fig.: 'Action perspectives for climate resilient river valleys (uit: 'Economic rationale of NBS in freshwater ecosystemes (Deltaris, 2021)').</p> <p>Dat we er in dit opzicht nog lang niet zijn, maakt bijvoorbeeld ook het: 'Jaarrapport Rijn (RIWA, 2021)', waaruit duidelijk wordt dat nog steeds voor de groot aantal toxische stoffen de normen worden overschreden, dat terwijl er voor veel stoffen nog geen duidelijk norm is en die gegeven normen vaak ook nog vanuit gezondheidsperspectief zouden moeten worden aangescherpt. Hetgeen niet wegneemt dat er ook voor een aantal stoffen wel ook in de loop van de tijd gelukkig een verbetering is bereikt.</p>	
--	--	--

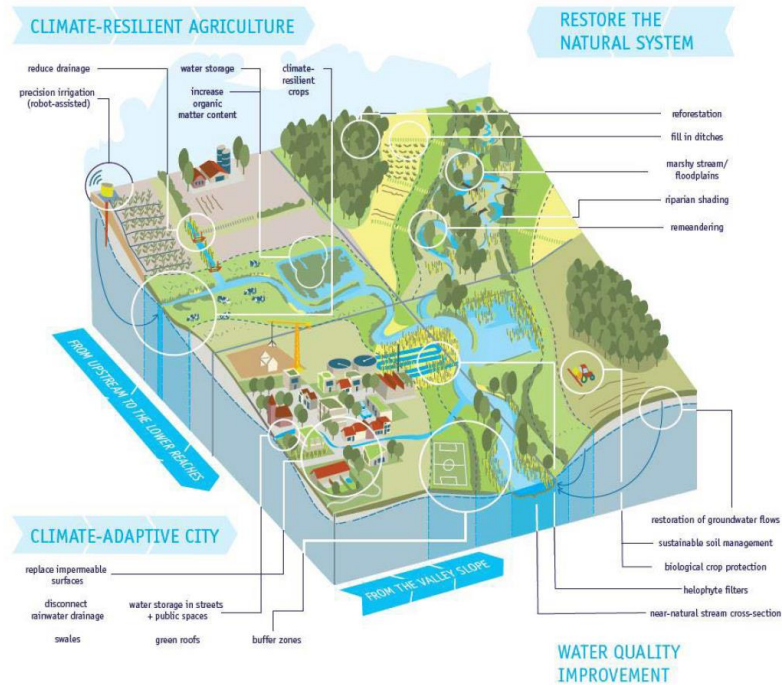

Fig.: 'Action perspectives for climate resilient river valleys (uit: 'Economic rationale of NBS in freshwater ecosystems (Deltaris, 2021)'

Laat voorop worden gesteld dat een aanpak op 'watersysteem-niveau' natuurlijk wel aan de orde wordt gesteld in het voorliggende waterbeheerprogramma en dan met name ook in het betreffende hoofdstuk 5: 'Robuust en klimaatbestendig watersysteem', evenals in het hoofdstuk 4: 'Gebiedsgerichte uitwerking', inclusief bijbehorende kaarten, maar o.i. zou een dergelijke aanpak nog veel meer centraal kunnen (en moeten) worden gesteld, willen we ook echt de opgaven waar we met zijn allen voor staan, zoals die m.b.t. het klimaat en de biodiversiteit en dus uiteindelijk ook de gezondheid van de mens, integraal kunnen op- en aanpakken.

In die zin wil de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. toch in ieder geval voorstellen tot een andere 'hoofdstukindeling' te komen, juist vanuit het belang van de bodem en water en de daarmee samenhangende ecologische processen/natuur om

		<p>na de algehele inleiding en 'koers', waarbij in de daarbij gegeven afbeelding/iconographic juist ook aan de bijzondere betekenis van water bij processen op de aarde wordt gerefereerd, éérst bij de 'watersysteembenadering' wordt stilgestaan, inclusief daarbij relevante thema's, zoals 'Robuust en klimaatbestendig water', 'gezond water', 'biodiversiteit', etc., vervolgens bij bepaalde thema's, zoals die m.b.t. 'duurzaamheid' en ook 'waterveiligheid' en deze dan alle uiteindelijk integraal te laten 'landen' in de 'gebiedsgerichte uitwerkingen', zodat ook voor iedereen duidelijk is waar gezien aanwezige gebiedskwaliteiten en opgaven bepaalde accenten liggen.</p>	
20.02	Stichting Milieuzorg Zeist e.o.	<p>Doelen Dan de 'doelen'. Op zich natuurlijk goed dat er per gegeven thema/hoofdstuk doelen worden gegeven en hoe deze de komende jaren worden opgepakt (zie in deze voor het algehele overzicht dus ook het: 'Waterbeheerprogramma 2022-2027', 'Overzicht van doelen', pag. 26), met ook een toelichting door een van de daarbij verantwoordelijke medewerkers. Bezien we evenwel die doelen dan zijn deze o.i. toch niet allemaal even SMART geformuleerd. Dat dan wel m.u.v. de doelen met betrekking de zogenaamde 'Waterlichamen' in het kader van de KRW en ook de zogenaamde 'Overige wateren' (zie in deze overigens ook het: 'Programma Bodem en Water provincie Utrecht (Provincie Utrecht, 2021)'). Met name ook wat betreft het zogenaamde 'KRW-maatregelenpakket 2022-2027' blijft het overigens voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. wel ook de vraag of men met gegeven maatregelen die doelen ook echt gaat halen (zie in deze dus ook Bijlage 1: 'Zienswijze van de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. inzake KRW-Maatregelenpakket, d.d. 21 juni 2021), maar uiteraard zal dat de toekomst uit moeten wijzen. Wel op zich dus fantastisch dat er nu ook voor het zogenaamde 'Overig water' waterkwaliteitsdoelen zijn vastgesteld, dat ook met bepaalde inspiratiebeelden, zoals m.b.t. 'levendige boeren sloten'. Wel blijft het ook daarbij voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. de vraag of ook hier met de voorgenomen maatregelen de die zin aangegeven doelen wel zullen worden bereikt, maar dus al fantastisch dat er nu in die zin duidelijke doelen liggen en de inzet is ook in die zin voor 2027 aan alle 'Overige wateren' een aantoonbare kwaliteitsimpuls te geven, dat dan samen met de diverse (water)partners, zoals de boeren, de stedelijke waterbeheerders en de natuurbeheerders.</p>	<p>Bedankt voor uw expliciete waardering voor de waterkwaliteitsdoelen en inzet voor het overig water.</p>
		<p>Wat betreft dat minder SMART formuleren geldt dat o.i. dan met name ook m.b.t. de doelen op het gebied van biodiversiteit. Zo wordt wat betreft dat laatste dan aan een 5-tal iconsoorten gerefereerd, de zogenaamde 'Wet five',</p>	<p>Wij herkennen wel dat de doelen voor klimaatadaptatie en biodiversiteit aangescherpt kunnen worden.</p>

		<p>die dan voor de ecologische kwaliteit voor bepaalde biotopen staan, hetgeen op zich natuurlijk mooi is³, maar onduidelijk blijft o.i. welke kwaliteiten men in die zin nu daadwerkelijk wil gaan bereiken, want een doel als: 'We werken aan een grotere biodiversiteit in alle watergangen' én 'We verhogen de biodiversiteit van alle wateroevers', hoe mooi op zich ook, zegt natuurlijk nog niet zo heel veel is daar geen duidelijke beheervisie met per onderscheiden beheertype duidelijke streefbeelden, inclusief bijbehorende (indicator)soorten aan ten grondslag ligt, evenals ook een duidelijk beheerplan dat echt op het bereiken van een hoogwaardige waterbiodiversiteit/-natuur is gericht, inclusief bijbehorende natuurkalender en ook richtlijnen baggeren⁴, etc.⁵. Ook is geen duidelijk periode aangegeven, waarbinnen men dat bepaalde doelen wil bereiken. Een en ander dan zo mogelijk dus in aanvullende zin op de doelen m.b.t. de 'KRW' voor als zodanig aangewezen 'Waterlichamen' en ook die m.b.t. 'Overige wateren'.</p>	<p><u>Aanpassing</u> Waar mogelijk concretisering van de doelen voor o.a. klimaatadaptatie en biodiversiteit.</p>
20.03	Stichting Milieuzorg Zeist e.o.	<p>Maatregelen Meer in het bijzonder moet het nu echt nemen van (drastische) maatregelen steeds urgenter worden geacht, of het nu gaat om klimaatverandering (zie ook het recente rapport van het IPCC: 'Climate change 2021 – The Physical Science Basis') of m.b.t. biodiversiteit (zie dus ook diverse rapporten IPBES). Ook aan het thema water moet daarbij dus een belangrijke betekenis worden toegekend. M.b.t. tot de klimaatverandering gaat het dan zowel om klimaatmitigatie (denk bijvoorbeeld aan maatregelen als het opzetten waterpeilen om oxidatie veenbodems en dus emissie CO₂ en methaan (CH₄) en ook lachgas (N₂O) te kunnen voorkomen), als m.b.t. klimaatadaptatie (denk aan maatregelen als het aanleggen van waterbuffers, etc. om verwachte toename extreme buien te kunnen opvangen). Wat betreft het verbeteren van de biodiversiteit met name ook om het herstellen van de (grond)watersystemen op een hoger niveau, zoals dat van de Heuvelrug, inclusief het optreden van kwel, maar dus ook het verbeteren van de waterkwaliteit van (inderdaad) alle wateren.</p> <p>Integrale aanpak, inclusief RO Uiteindelijk is gezien de gegeven opgaven o.i. een integrale aanpak op alle niveaus noodzakelijk, met o.i. dus ook duidelijke en dus ook fundamentele keuzen vanuit een veel breder perspectief, namelijk vanuit de grenzen die de aarde aan ontwikkelingen stelt⁶. In die zin staan we voor grote opgaven, die op zich ook wel worden geagendeerd, evenals doorvertaald in met name ook de per als zodanig onderscheiden regio's en ook streefbeelden, zoals met het aanleggen van waterbuffers/potentiegebieden voor waternatuur, etc. (zie dus ook de per regio op betreffende kaarten gegeven streefbeelden), hetgeen op</p>	<p>Dank voor uw waardering voor onze inzet op duurzaamheid. Wij voelen ook de grote urgentie, die heeft bijgedragen aan de extra inzet op energie, grondstoffen, biodiversiteit, klimaatadaptatie en ruimtelijke inrichting.</p>

		<p>zich mooi is, ook al zijn ook daar wel bepaalde kanttekeningen bij te plaatsen (zie ook hieronder onder hoofdstuk 2: 'Specifieke aspecten' en dan onder het hoofdstuk 2.2: 'Gebiedsuitwerking'), maar dan wel blijft het de vraag hoe een en ander dan wordt doorvertaald naar de (ruimtelijke) keuzen zoals deze door de provincie Utrecht (in haar Omgevingsvisie en –verordening) en ook de Regio's (zoals de Regio Utrecht in het kader van het: 'REP/IRP') worden gemaakt.</p> <p>6</p> <p>In die zin dus ook goed dat de samen-werking wordt gezocht en ook aangegaan, hetgeen ook wordt gewaardeerd, maar als het Waterschap dus in die zin ook echt duidelijke doelen zou stellen en bijbehorende maatregelenpakketten, dat dus op basis van de eerder al aan de orde gestelde 'watersysteem-aanpak' dan zou o.i. in die zin ook echt in stroomopwaartse zin iets kunnen veranderen.</p> <p>Verder ook goed dat er bijzondere aandacht is voor de 'Watertoets', ook al wil men die dan in de toekomst gezien de invoering van de 'Omgevingswet' dan anders gaan inrichten.</p>	
20.04	Stichting Milieuzorg Zeist e.o.	<p>Plan-MER</p> <p>Aangegeven wordt dat aangezien het voorliggende 'Waterbeheerprogramma 2022 – 2027' geen maatregelen bevat met belangrijke negatieve milieugevolgen of kaders daarvoor stelt dat geen 'Plan-MER' is opgesteld. Voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. is dat wat betreft de voorgestelde maatregelen nog maar de vraag. Zo zullen bepaalde t.b.v. klimaatmitigatie en – klimaatadaptie te nemen maatregelen, hoe noodzakelijk wellicht ook, mogelijk wel degelijk met negatieve effecten op binnen het grondgebied van de HDSR aanwezige watersystemen gepaard gaan, zoals bijvoorbeeld met de 'winning van warmte uit oppervlaktewater (TEO)' het geval kan zijn.</p> <p>Ook als we de diverse met name gebiedsgerichte kaarten bezien, dat toch ook met bepaalde streefbeelden, dan had het o.i. toch goed geweest, voor zover dan al niet wettelijke verplicht, dat toch een 'Plan-MER' was opgesteld, niet alleen om mogelijke effecten in beeld te brengen, maar met name ook om naar eventuele mogelijke alternatieven te kunnen kijken, zodat ook in die zin een zorgvuldige(r) besluitvorming mogelijk is.</p>	In onze beleving is een Plan-Mer nu niet aan de orde, omdat met dit WBP geen besluit genomen wordt. Pas als het waterschap een concreet besluit wil gaan nemen, bijvoorbeeld over de aanleg van een windmolen of een TEO-systeem, zal op dat moment worden bekeken of hiervoor een Mer-beoordeling nodig is.
20.05	Stichting Milieuzorg Zeist e.o.	<p>Gedeelde verantwoordelijkheden</p> <p>Dan is het duidelijk dat er tussen het voorliggende 'Waterbeheerprogramma Stroomopwaarts, Klimaatbestendig en Duurzaam' van de HDSR toch een sterke overlap bestaat met het: 'Ontwerp-programma Bodem en Water' van de provincie Utrecht, hetgeen ook voor de hand ligt, maar het blijft in die zin toch voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. wel steeds de vraag wie dan waarvoor</p>	Als waterpartners hebben waterschappen en drinkwaterbedrijven meegeschreven aan het bodem- en waterprogramma van de provincie.

		<p>een bepaalde verantwoordelijkheid draagt. Daarbij kan de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. zich overigens niet aan de indruk onttrekken dat op bepaalde thema's in het: 'Ontwerp-Programma Bodem en Water' toch iets dieper wordt ingegaan, zoals bijvoorbeeld de 'verdrogingsgevoeligheid van natuurgebieden', inclusief de bijzondere aandacht voor zogenaamde 'TOP-gebieden', maar wellicht ligt er daarbij ook een grotere bij de provincie Utrecht.</p> <p>Verder ligt er natuurlijk ook bij de gemeenten nog een aantal watertaken, zoals m.b.t. stedelijke watersystemen, waar gelukkig ook steeds meer aandacht voor is.</p> <p>Uiteindelijk zijn we natuurlijk met zijn allen verantwoordelijk, dus ook de bedrijven en burgers zelf, dat mede ook vanuit de waterketen-benadering. Door bewustwording, inclusief het toepassen van 'Citizen science', is daar gelukkig steeds mee aandacht voor, ook bij het Waterschap!</p> <p>In die zin dat over het voorliggende 'Waterbeheerprogramma 2022 – 2027' er ook uitgebreid overleg heeft plaatsgevonden met de waterpartners, inclusief de nieuwe generatie via de 'Watteraad', maar wellicht hadden ook de burgers en ook lokale organisaties hier dus wel actiever bij betrokken kunnen worden. Alleen door echt 'stroomopwaarts' samen te werken met alle waterpartners kun je uiteindelijk ook echt op 'watersysteemniveau' tot een 'robuust en gezond watersysteem' komen.</p>	<p>Verdrogingsgevoeligheid van TOPgebieden valt inderdaad onder de verantwoordelijkheid van de provincie.</p> <p>Wij vinden betrokkenheid van lokale partijen en burgers uiteraard van groot belang. Wij hebben ook reacties op dit WBP gevraagd en ontvangen, en die nemen we ook mee zoals in deze Nota opgenomen. En we zoeken de betrokkenheid actief in de uitvoering. Een mooi voorbeeld hiervan is de stimuleringsregeling blauwe bewonersinitiatieven.</p>
20.06	Stichting Milieuzorg Zeist e.o.	<p>2. Specifieke thema's</p> <p>Hierbij zal nog kort bij diverse thema's worden stilgestaan, althans voor zover daar nog aanleiding toe bestaat. Alhoewel de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dus een andere hoofdstukindeling bepleit (zie ook hiervoor onder het hoofdstuk 1: 'Algemeen'), zal zij daarbij de hoofdstukindeling uit het: 'Waterbeheerprogramma 2022 – 2027' volgen, hetgeen overigens mooi samen oploopt met de einddatum van het: 'KRW-programma'.</p> <p>2.1 Koers</p> <p>Zoals de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. het leest wil de HDSR met het voorliggende 'Waterbeheersprogramma 2022 -2027' met dan als centrale koers: 'Stroomopwaarts samen voor de toekomst' wel ook echt een andere koers inzetten, dus een 'omslag' maken, dat dus door rol van water als ordenend principe ook echt sturend te laten zijn, naast dus ook bijzondere aandacht voor het samenwerken met diverse (water)partnes en ook voor duurzaamheid op alle niveaus.</p> <p>Het watersysteem als sturend principe</p>	<p>U vraagt zich af of de watersysteembenadering wel echt centraal wordt gesteld, en u noemt daarbij het voorbeeld van de Utrechtse Heuvelrug. Dat is juist een mooi voorbeeld waar we op systeemniveau samenwerken met de provincie, drinkwaterbedrijf en grondeigenaren in het project Blauwe Agenda.</p>

	<p>Zoals ook hiervoor onder het hoofdstuk 1: 'Algemeen' reeds aangegeven zou daarbij o.i. dan wel ook echt bij alles de 'watersysteembenadering' centraal moeten worden gezet. Dat dus ook gezien de urgentie van opgaven waar we met zijn allen voor staan, zoals die m.b.t. de klimaatverandering en de biodiversiteit. Naar een dergelijk (integrale) 'watersysteembenadering' wordt dan wel regelmatig in het voorliggende: 'Waterbeheerprogramma 2022-2027' verwezen, maar toch blijft het voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. de kernvraag of een dergelijke benadering wel ook altijd echt centraal wordt geplaatst.</p> <p>Zo wordt dus bijvoorbeeld wel t.a.v. de Heuvelrug aangegeven, dat men een 'herstel van het (grond)watersysteem' nastreeft, hetgeen natuurlijk op zich mooi is, maar lijkt men qua maatregelen dan met name in te zetten op 100 % infiltratie. Natuurlijk is het van belang om te kijken hoe infiltratie kan worden verbeterd, maar als we naar het herstel van de grondwaterbalansen kijken, dan zal men toch ook naar de diverse grondwateronttrekkingen moeten kijken, zowel op de Heuvelrug zelf, als in de lager gelegen gebied, waardoor het grondwaterstand in aan de Heuvelrug grenzende gebieden in de loop van de tijd niet alleen sterk is gedaald, op plekken met meer dan 1 m, maar dus ook de kweldruk zoals deze voor die gebieden karakteristiek is, met dus alle gevolgen voor aldaar aanwezige en vaak aan kwel gebonden natuurwaarden. Die daling van de grondwaterstanden met dus ook minder kweldruk heeft dus ook weer gevolgen voor de waterkwaliteit van de sloten en waterwegen die in de aan de Heuvelrug grenzende gebieden aanwezig zijn, evenals ook voor de aldaar aanwezige aan grondwater/kwelwater gebonden landnatuur etc..</p> <p>Juist ook gezien het streven van het waterschap om binnen haar beheergebied tot een: 'Robuust en gezond watersysteem' te komen, wil de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. er dan ook voor pleiten, zoals ook hiervoor onder het hoofdstuk 1: 'Algemeen' reeds in algemene zin aangegeven, voor een integrale aanpak op 'systeem-niveau' te kiezen, uiteraard voor zover dat nog niet het geval is.</p> <p>Op een hoger schaalniveau is dan uiteraard een aanpak op 'stroomgebiedniveau' relevant (zie in deze dus ook diverse stroomgebiedsvisies zoals deze in het kader van de KRW in de loop van de tijd zijn opgesteld).</p> <p>Maar daarnaast zou het o.i. dus goed zijn op een lager schaalniveau dus met name ook naar meer 'regionale watersystemen' te kijken, aangezien deze met name op schaal van de provincie Utrecht van belang moeten worden geacht, zoals dus de (meer) regionale watersystemen van de Utrechtse Heuvelrug en ook dat van de Kromme Rijn/Vecht en van de Hollandse IJssel en Leidsche/Oude Rijn.</p>	
--	--	--

	<p>Teneinde bijvoorbeeld het bodem- en watersysteem van de Utrechtse Heuvelrug en aangrenzende lager gelegen gebieden ook echt duurzaam en robuust te kunnen maken zou men o.i. dus primair moeten beginnen om de natuurlijke grondwaterbalansen op de Heuvelrug als geheel te herstellen, aangezien deze voor groot deel voor de wateren en ook de aan water gebonden landnatuur in zowel het westelijke deel van de provincie, maar ook voor het oostelijke deel van wezenlijk belang moet wordt geacht, dat dus zowel wat betreft de waterkwantiteit als ook de waterkwaliteit.</p> <p>In vergelijkbare zin zou bijvoorbeeld ook aan delen van de Kromme Rijn/het Kromme Rijngebied waar mogelijk zoveel als mogelijk haar oorspronkelijke natuurlijke karakter kunnen worden teruggegeven (zie in deze o.a. de publicatie: 'De Kromme Rijn leeft (Utrechts Landschap, 1999)'). Natuurlijk zijn ook in die zin inmiddels gelukkig een groot aantal maatregelen genomen, maar door een aanpak op een hoger schaalniveau met ook meer aandacht voor de oorspronkelijke dynamiek van deze rivier, zij het wel ook rekening houdend met ook aanwezige meer 'regionale/locale watersystemen', zoals gebieden met kwel vanuit de Heuvelrug, is hier wat betreft riviernatuur nog veel te winnen (zie overigens ook het initiatief van het Utrechts Landschap om hier tot de (extra) aanleg van klimaatbossen te komen (zie dus ook de publicatie: 'Kansen voor soortenrijk klimaatbos – Ruimtelijke verkenning nieuwe klimaatbossen Kromme Rijn- en Veenweidegebied (Bosgroep Midden-Nederland, 2020)').</p> <p>Waterkwantiteits- en waterkwaliteitsstritsen</p> <p>Dan wordt in het: 'Waterbeheerprogramma' dus gelukkig wel ook aan de zogenaamde: 'Watertritsen' gememoreerd, dus de 'Waterkwantiteitstrits', dus '<i>bergen, vasthouden en afvoeren</i>', als ook de zogenaamde: 'Waterkwaliteitstrits', dus '<i>schoonhouden, scheiden, schoonmaken</i>'. Zo wordt in de 'gebiedsgerichte uitwerkingen' hier ook aandacht aan gegeven, zoals met name 'afkoppelen hemelwater op de Heuvelrug' én 'kansen versterken waternatuur en biodiversiteit' en ook: 'kies passend grondgebruik voor het herstel geohydrologisch systeem met passend grondgebruik' in met name de overgang van de Heuvelrug naar de lager aangrenzende gebieden, hetgeen op zich natuurlijk fantastisch is, maar zolang de van oorsprong op de Heuvelrug aanwezige grondwaterbalansen niet worden hersteld, blijft het hier toch vaak bij maatregelen die eerder op het aanpakken van de gevolgen zijn gericht, dus 'end of pipe', zoals het afgraven gronden om kwel weer aan oppervlakte krijgen, dan een wezenlijke aanpak op het systeemniveau zelf, dus door het stoppen grondwaterwinningen op de Heuvelrug.</p>	
--	--	--

		<p>Juist door een dergelijke aanpak op 'systeemniveau' kan ook weer een kwaliteitsimpuls aan de natuur en dan in het bijzonder van de kwelnatuur kunnen worden gegeven, dat dus o.a. door nutriëntendruk landbouw terug te brengen (zie overigens ook het: 'Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer (DAW)'), zodat de natuur en bijbehorende ecosystemen weer echt tot leven kan/kunnen komen (zie dus o.a. ook diverse bijdragen aan het: 'Symposium verdroging Oostbroek-organisaties', d.d. 11 juni 2021).</p> <p>Overigens zijn in het verleden wel ook diverse aanzetten gegeven om voor de Heuvelrug tot een meer integrale aanpak gekomen, zowel wat betreft het herstel van de grondwaterbalans (vergelijk ook het zogenaamde 'OEDI')⁷, evenals ook m.b.t. bodem- en grondwaterverontreinigingen (zie in deze dus o.a. : 'Grondwatervisie Utrechtse Heuvelrug (Grontmij, 2002)'), maar heeft men daar uiteindelijk hetzij niet voor gekozen, hetzij is kennelijk later van een dergelijk aanpak weer afgezien.</p> <p>Alhoewel dus op zich in het voorliggende: 'Waterbeheerprogramma' dan een aantal maatregelen worden voorgesteld die met beide tritsen samenhangen, zou dit o.i. met name op systeemniveau nog wel verder kunnen worden uitwerken, teneinde dus zo ook echt tot een: 'Robuust en duurzaam/gezond watersysteem' te kunnen komen. Dat dus ook als basis voor de meer gebiedsgerichte uitwerkingen.</p>	
20.07	Stichting Milieuzorg Zeist e.o.	<p>Duurzaamheidsaspecten</p> <p>Dan is in de koers dus wel ook bijzondere aandacht voor het sluiten van de regionale water- en dan met name ook grondstoffenkringlopen, zoals het (zoveel als mogelijk) terugwinnen van grondstoffen bij de RWZI's, evenals dus de kansen die er zijn voor bijdrage aan duurzaamheidsvraagstukken van de samenleving als geheel, zoals die m.b.t. vraag naar duurzame elektriciteit en warmte. Wel lijkt het de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. van belang dat met name bij het 'winnen van warmte uit oppervlaktewater (TEO)', dus het gebruik maken van 'aquathermie', wel ook eerst, zoals ook hiervoor reeds aangegeven, de milieueffecten in beeld worden gebracht.</p>	<p>Wij zien een grote potentie voor aquathermie, die we bij anderen meer bekend willen maken. Maar omdat het een relatief nieuwe ontwikkeling is, is er inderdaad nog aandacht nodig voor effecten op met name ecologie.</p> <p><u>Aanpassing</u> Opnemen kanttekening onderzoek ecologische effecten TEO.</p>
20.08	Stichting Milieuzorg Zeist e.o.	<p>Samenwerken met (water)partners en bewustwording</p> <p>Verder mooi te lezen dat er behalve voor de 3 inhoudelijke thema's, dus ook bijzondere aandacht is voor het 'samen-werken met de waterpartners' en ook de uiteindelijke (water)balans: 'waterbewust leven en genieten van het water'. Juist aan die bewustwording wordt door de HDSR al veel aandacht gegeven, nu bijvoorbeeld ook door burgers de waterkwaliteit te laten meten, zoals o.a. in Houten en Zeist, maar zou o.i. daaraan in het voorliggende:</p>	<p>Waterbewust leven en genieten van water is inderdaad een onderwerp dat nog niet erg uitgewerkt wordt in dit waterbeheerprogramma. De operationele doelen voor deze onderwerpen werken wij samen met het Algemeen Bestuur verder uit. Wij werken op dit moment aan</p>

		<p>'Waterbeheerprogramma' toch nog wel veel meer aandacht kunnen worden gegeven. Dat ook met als achtergrond dat water binnen de samenleving steeds meer de aandacht heeft en gelukkig ook krijgt. Zo maken bijvoorbeeld ook de jaarlijkse slootjesdagen van het IVN duidelijk dat het thema water ook echt leeft!</p>	<p>de voorbereidingen van 900 jaar waterbeheer in 2022. Daar wordt ook volop ingezet op dit onderwerp.</p>
20.09	Stichting Milieuzorg Zeist e.o.	<p>2.2 Gebiedsgerichte uitwerking</p> <p>Hierbij wordt dan mede gezien een aantal wateropgaven, zoals die met betrekking tot de klimaatverandering i.r.t. de met name binnen de Regio Utrecht/U-16 beoogde verstedelijking (zie in deze dus o.a. de visies: 'Utrecht Nabij (UNED, 2020)' en ook de/het: 'REP/IRP'), evenals een 5-tal 'Gebiedsbrede wateropgaven', zoals die m.b.t. het: 'versterken van de Lekdijk', de: 'zoetwatervoorziening van West-Nederland', de: 'optimalisatie van het watersysteem gezien de beperkte bergingscapaciteit van het ARK', het: 'vergroten van de waterkwaliteit en de biodiversiteit' én de: 'winning van warmte en grondstoffen uit (afval)water' ingezet op het: 'sturen op waterrobuust, gezond en klimaatbestendig in gebiedsontwikkelingen'. Daarbij wordt dan voor delen van het gebied, dat mede afhankelijk van het ter plaatse aanwezige 'regionale watersysteem', bepaalde accenten aangebracht (zie in deze ook de algemene toelichtende kaart).</p> <p>Vervolgens wordt dan meer in het bijzonder bij een drietal gebieden stilgestaan, te weten het: 'Veenweidegebied', het: 'Stedelijk middengebied' en het: 'Kromme Rijngebied en Utrechtse Heuvelrug'. Ofschoon de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. op een hoger schaalniveau zich een dergelijk indeling kan voorstellen, dat ook gezien een bepaalde samenhang, is het haar wel ook opgevallen dat de HDSR soms ook van een meer verfijnde gebiedsindeling uitgaat (zie in deze o.a. ook: 'Visie en handelingsperspectief toekomstbestendig watersysteem (HDSR, 2021)').</p> <p>Die nadere uitwerking per als zodanig onderscheiden deelgebied vindt dan eveneens plaats in een meer algemeen kaartbeeld met ook voor daarbinnen dan weer onderscheiden deelgebieden wederom bepaalde accenten die dan d.m.v. bepaalde icoontjes worden aangegeven. Op zich is het dus mooi dat zo bepaalde 'streefbeelden' worden aangegeven, maar hoe een en ander dan in de praktijk wordt opgepakt en met name toch uitgewerkt blijft toch (grotendeels) ongewis.</p> <p>Wel wordt daarbij dus kennelijk al wel meteen ingespeeld op met name de door de Regio Utrecht voorgenomen ontwikkelingen en dan in het bijzonder de sterkere stedelijke ontwikkeling waarvoor daarbij kennelijk is/wordt gekozen, namelijk door de bouw tot mogelijk extra 180.000 woningen en ook 80.000</p>	<p>Om te komen tot een toekomstbestendig en robuust watersysteem gaat HDSR uit van bepaalde lange termijn ontwikkelingen, zoals klimaatverandering en stedelijke uitbreiding. Of deze ontwikkelingen werkelijkheid worden is niet met zekerheid te zeggen. De richting en omvang van de ontwikkelingen is, binnen bandbreedte, wel goed in te schatten. Op basis daarvan onderzoeken we de mogelijke en doelmatige ingrepen in het watersysteem en ruimtelijke inrichting/ordening om tot een toekomstbestendig en robuust watersysteem te komen.</p>

		<p>arbeidsplaatsen, ook al wil men dan het groen mee laten groeien (zie dus ook het programma: 'Groen groeit mee').</p> <p>Laat het duidelijk zijn dat de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. zeer kritisch staat t.a.v. de door UNED en ook de Regio Utrecht beoogde sterke groei van zowel het aantal woningen/inwoners en ook arbeidsplaatsen, ook al concentreert men zich daarbij dan met name op de bestaande stedelijke gebieden en de randen daarvan, evenals een aantal rondom de stad Utrecht gelegen OV-Knooppunten. Door die verstedelijking, waarvan o.a. de behoefte overigens o.i. onvoldoende is aangetoond, zal de druk op de ruimte en dan met name de groene ruimte nog verder toenemen, terwijl o.i. ook in die zin nu reeds bepaalde grenzen zijn bereikt. Verwacht mag dan ook worden dat daardoor wel degelijk een negatieve impact op de binnen de provincie Utrecht aanwezig waarden van natuur, landschap en cultuurhistorie zal ontstaan (zie in deze met name ook de: 'Plan-MER Omgevingsvisie provincie Utrecht (TAUW, 2020)'). Daarnaast betekent dit dus ook een grotere opgave voor de diverse 'wateropgaven' waar voor komen te staan, zoals die m.b.t. zowel de klimaatmitigatie, als klimaatadaptie 8.</p> <p>Verder wil men teneinde tot een 'robuust watersysteem' te komen, dat kennelijk meer water in gaan laten, zowel in het westelijke Veenweidegebied, als via de inlaat bij Wijk bij Duurstede voor het Kromme Rijngebied. Al ook al wordt ook op dit moment al water ingelaten, kernvraag is toch wat dit uiteindelijk voor de waterkwaliteit van diverse gebieden betekent die van de binnen deze gebieden voorkomende wateren betekent. In die zin was het dan mogelijk toch goed geweest als men daarvan dan de milieueffecten in beeld worden gebracht, bijvoorbeeld, ook al is dat dan wellicht niet verplicht, een 'Plan Mer' of 'Vormvrije mer' op te stellen, dat bijvoorbeeld ook in relatie tot de overige doelen (en bijbehorende maatregelen) zoals deze in voorliggende 'Waterbeheerprogramma' beoogt te nemen. Overigens moet dat ook, zoals ook hiervoor reeds aangegeven, ook t.a.v. bijvoorbeeld het 'winnen van warmte uit oppervlaktewater (TEO)' van belang worden geacht, hetgeen mogelijk toch ook met bepaalde effecten op met name de waterkwaliteit gepaard zal gaan.</p>	
20.10	Stichting Milieuzorg Zeist e.o.	<p>Veenweidegebied</p> <p>Hier is dus inderdaad de aanpak van de 'bodemdaling' hoogst urgent. Dus ook hierbij zou o.i. naar nog meer innoverende oplossingen moeten worden gezocht (zie in deze o.a. ook diverse adviezen van de: 'Provinciale adviseur ruimtelijke kwaliteit (PARK)'), inclusief dus met name ook meer aandacht voor 'groen-blauwe diensten'. Uiteraard moet daarbij ook van de kennis van het: 'Veenweiden Innovatiecentrum (VIC)' van belang worden geacht.</p>	<p>We werken met diverse partijen samen aan innovatieve oplossingen in het veenweidegebied, zoals 'boeren bij hoog water', van het Veenweide Innovatie Centrum en 'natte teelten' als onderdeel van het landelijk onderzoeksprogramma.</p>

		<p>In ieder geval mooi te lezen dat men samen met andere partners werkt aan een 'Regionale veenweidestrategie', die hopelijk dan wel ook echt integraal is.</p> <p>Stedelijk middengebied Hier zet men dan in op een klimaatadaptief stedelijk gebied⁹, dus de stad als spons, evenals speelt men daarbij met name ook al in op 'Groen groeit mee'. Zo stelt men dus o.a. voor om de beoogde verstedelijking samenhangende ontwikkeling van zogenaamde groene scheggen een rol te laten bij het oplossen van de wateropgaven i.v.m. de klimaatverandering, dus deze als klimaatlandschap in te richten. Dat dus naast een recreatieve functie die men daaraan wil toekennen.</p> <p>Voor zover men dus aan gegeven ruimtelijke ontwikkelingen vasthoudt, zou het o.i. dus wel goed zijn dat men bij alle ontwikkelingen rekening houdt met aanwezige waarden, dus ook bij een eventuele klimaatadaptieve inrichting (vergelijk dus ook de principes van: 'Natuur- en landschapsinclusief ontwikkelen'). In ieder geval dus wel goed dat men inwoners zoveel als mogelijk bij de stedelijke waterkwaliteit betreft, dat dus op basis van o.a. 'Citizen science', waardoor men zich ook meer verantwoordelijk voor waterkwaliteit gaat voelen, dus daarvoor ook de complimenten, ook al zouden gebruikte methoden nog wel kunnen worden verbeterd, dus bijvoorbeeld met name ook naast op een bepaalde plek voorkomende waterplanten, ook de waterbeestjes als indicatoren mee te nemen (vergelijk ook het vroegere programma: 'River Watch').</p>	<p>Uitbreiding van het pakket groen-blauwe diensten heeft ook onze aandacht</p>
20.11	Stichting Milieuzorg Zeist e.o.	<p>Utrechtse Heuvelrug en Kromme Rijngebied <i>Utrechtse Heuvelrug</i> Zoals ook hiervoor al op meerdere plekken aangegeven zou men dus voor de Utrechtse Heuvelrug tot een algeheel herstel van de 'natuurlijke grondwaterbalans' moeten komen, hetgeen voor het natuurherstel Heuvelrug en ook grondwaterafhankelijke natuur in aangrenzende gebieden van wezenlijk belang moet worden geacht.</p> <p>Natuurlijk er is de 'Blauwe Agenda', hetgeen op zich mooi is, maar voor zover de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dat heeft kunnen nagaan wordt daarbij vooralsnog nog geen structurele aanpak op 'systeem-niveau' voorgestaan, dus herstel van de hier van oorsprong aanwezige grondwaterbalans.</p> <p>Overigens staat de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. wel kritisch tegenover het zogenaamde verlopen van de bossen op de Utrechtse Heuvelrug. Dat dan overigens niet als het daarbij gaat om de gefaseerde (!) vervanging van de eerder t.b.v. de houtproductie aangeplante (vicariërende) exoten, zoals de douglas, de Europese en ook Japanse larix en ook de fijnspar gaat, maar wel</p>	<p>Wij zijn het niet eens met de constatering van de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dat de Blauwe Agenda niet gericht is op een structurele aanpak op systeemniveau. De Blauwe Agenda is gestart met visie-ontwikkeling op systeemniveau en voert daarvoor een hydrologisch onderzoek uit, waarbij het gehele watersysteem (grond- en oppervlaktewater) beschouwd wordt.</p> <p>Verloving is geen doel op zich, maar biedt ons inziens wel mogelijkheden om de grondwatervoorraad structureel te verhogen.</p>

	<p>als men daarbij ook de thans op veel plekken nog aanwezige grove den wil gaan vervangen door loofbomen, met name ook op plekken waar deze inheems soort dan deel uitmaakt van de natuurlijke successie zoals deze voor bepaalde voedselarme zandgronden karakteristiek moet worden geacht met ook daaraan gebonden al dan niet beschermde soorten¹⁰.</p> <p><i>Kromme Rijngebied</i></p> <p>Het zou o.i. dus fantastisch zijn, zoals ook hiervoor reeds op meerdere plekken aangegeven, als met name aan de Kromme Rijn wederom een functie als echt 'levende rivier' zou kunnen worden gegeven, waarop o.i. dus ook volop kansen zijn (zie in deze dus o.a. de publicatie: 'De Kromme Rijn leeft (Utrechts Landschap, 1999)').</p> <p>Wel kiest men er wat betreft de Kromme Rijn dus kennelijk vanuit het waterbelang voor om toch (nog) meer water van de Lek in te gaan laten. Nu is de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. in beginsel voor zo natuurlijk mogelijke watersystemen, inclusief ook bijbehorende stroomminnende soorten, maar als die inlaat ten koste gaat van de in bepaalde delen van het gebied nu aanwezige waterkwaliteit dan zou men daar dus o.i. wel uiterst voorzichtig mee moeten zijn. In ieder geval is het dus goed te bezien wat dat voor gebieden betekent waar nu nog kwel vanuit de Heuvelrug aanwezig is, waarbij het dan van belang is dat ter plaatse aanwezige gebiedseigen water wel zoveel als mogelijk te scheiden van meer gebiedsvreemd water, zoals dus het water dat afkomstig is vanuit de Lek/Rijn.</p> <p>Meer in het bijzonder staat dan aangegeven dat men dat extra water niet alleen voor de natuur, maar ook voor de landbouw in wil laten, waarbij het dan (naar verwachting) met name ook gaat voor de inlaat van water t.b.v. nachtvorstbestrijding fruitteelt, maar de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. had toch het idee dat de landbouw in die zin meer zelfvoorzienend zou moeten worden. Verder natuurlijk wel goed dat het aanwezige (kwel)water dat er is zo goed als mogelijk wordt vastgehouden, zoals door het plaatsen van stuwen op strategische plekken, maar bijvoorbeeld ook het door het waar verondiepen van sloten (vergelijk bijvoorbeeld ook het project van de De Buning (in Zeist))..</p> <p>Wellicht is het ook mogelijk nu juist ook in dit gebied naar meer integrale oplossingen te zoeken, dat met name ook i.r.t. de (historische) emissies vanuit de landbouw, bijvoorbeeld door verschillende 'proeftuinen' op het gebied van biodiversiteit op te starten, dat dan in het kader van het: 'Deltaprogramma Biodiversiteitsherstel'. Met name ook door de Stuurgroep Kromme Rijnlandschap wordt ook actief aan biodiversiteitsherstel gewerkt, dus mooi als daar met diverse maatregelen op kan worden aangesloten.</p>	
--	--	--

		<p>Overigens zou het dus mooi zijn als (delen van) het Kromme Rijngebied (in die zin) als 'Bijzonder Provinciaal Landschap' zouden worden aangewezen. Dat o.a. ook in het kader van de 'Kromme Rijn corridor' zoals deze hier aanwezig is, dus de ecologische verbinding tussen het Vechtplassengebied en het Kromme Rijn/Langbroekerweteringgebied (zie in deze ook Bijlage 2: 'Folder Natuur verbinden en behouden (Werkgroep Faunapassages Zeist Zuid-West, 2020)').</p> <p>Geo(hydro)logische waarden</p> <p>Zowel wat betreft de geologische waarden, inclusief bijbehorende bodem- en watersystemen, zou overigens wel ook kun worden verwezen naar diverse boekjes en brochures van het Geopark Heuvelrug Gooi en Vecht i.o., waaraan veelal ook door de waterschappen een financiële bijdrage is gegeven.</p>	
20.12	Stichting Milieuzorg Zeist e.o.	<p>2.3 Zuiver afvalwater/Energieneutraal en circulair11</p> <p>Fantastisch dat de inzet is om met extra zuiveringstrappen de effluenten van de RWZI's nog schoner te krijgen, wat uiteraard een positieve invloed heeft op de waterkwaliteit (zie dus ook: 'Zienswijze Stichting Milieuzorg Zeist e.o. op het: 'KRW-maatregelenpakket 2022 – 2027'). Daarnaast ook mooi dat men de in het (afval)water aanwezige grondstoffen zoveel als mogelijk wil terugwinnen. Ook goed dat men energieneutraal wil worden en zo als waterschap een bijdrage aan de klimaat-/energietransitie wil geven, maar met name t.a.v. het 'winnen van warmte uit oppervlaktewater (TEO)' staat de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. toch kritischer. Daarvoor zullen o.i. toch eerst de effecten op de waterkwaliteit in beeld moeten worden gebracht.</p> <p>2.4 Robuust en gezond watersysteem dat klimaatbestendig is</p> <p>Zowel in het hoofdstuk 1: 'Algemeen', als ook in het hoofdstuk 2.1: 'Koers' is reeds ingegaan op het belang van een '(integrale) watersysteembenadering', tenminste als men ook echt water als sturend principe wil nemen. Meer in het bijzonder wordt in dit hoofdstuk dan stilgestaan bij 'Gezond water', 'Robuust en klimaatbestendig watersysteem', 'Tegengaan bodemdaling', 'Grondwater' en 'Biodiversiteit', inclusief een aantal daarbij gegeven doelen.</p> <p>Gezond water</p> <p>Bij dit thema wordt dan name wordt ingegaan op de doelen en maatregelen zogenaamde 'KRW waterlichamen', evenals die m.b.t. de 'Overige wateren'. Bij het thema 'Gezond water' en dan met name van de betekenis daarbij van duidelijke doelen en ook maatregelen, zoals m.b.t. de zogenaamde 'KRW-Waterlichamen' en ook 'Overige wateren', is ook hiervoor al stilgestaan (zie in deze dus hiervoor en dan met name onder het hoofdstuk 1: 'Algemeen' en dan onder het hoofdje 'Doelen').</p>	<p>De verwijzingen naar dit waterbeheerprogramma in antwoord op uw reactie op het KRW-maatregelenpakket gaan vooral over de doelen en maatregelen overig water en de integrale benadering. De doelen en maatregelen overig water kunt u als achtergronddocument in het digitale magazine vinden bij 'meer informatie'. De integrale gebiedsgerichte aanpak kunt u terugvinden in bijvoorbeeld de blauwe agenda en onze inspanningen in groen groeit mee. In verschillende gebiedsprocessen brengen wij bijvoorbeeld de potentiegebieden voor waternatuur in.</p>

		<p>Door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. is dus eerder al een uitgebreide zienswijze op het 'KRW-Maatregelenpakket 2022-2027' bij de HDSR ingediend, met ook voorstellen tot het nemen van bepaalde al dan niet aanvullende maatregelen (zie in deze dus ook Bijlage 1: 'Zienswijze Stichting Milieuzorg Zeist e.o. inzake KRW-Maatregelen 2022-2027', d.d. 21 juni 2021). In het 'Inspraakrapport' wordt dan t.a.v. van veel van de als zodanig door de Stichting en ook anderen naar voren gebracht maatregelen aangegeven dat zij de indiener bedankt voor de suggestie en in de bepaalde gevallen ook door de HDSR wordt verwezen naar het thans in de inspraak gebrachte: 'Waterbeheerprogramma 2022-2027'. Lezen we evenwel het voorliggende: 'Ontwerp-Waterbeheerprogramma 2022-2027' dan is het dus voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. onduidelijk welke maatregelen en suggesties nu wel of niet zijn opgepakt. Dus zou het o.i. goed zijn als in het kader van het voorliggende: 'Ontwerpwaterbeheerprogramma 2022-2027' alsnog duidelijk wordt gemaakt welke van de in het kader van het KRW-Maatregelenpakket als zodanig door derden ingebrachte maatregelen nu alsnog worden opgepakt, zodat daarover ook duidelijkheid komt te bestaan.</p>	
20.13	Stichting Milieuzorg Zeist e.o.	<p>Robuust en klimaatbestendig watersysteem Ook aan het bereiken van een: 'Robuust en klimaatbestendig watersysteem' is hiervoor als ruim aandacht gegeven (zie eveneens hiervoor onder het hoofdstuk 1: 'Algemeen' en ook onder het hoofdstuk 2.1: 'Koers'). Wel zou ter info mogelijk nog kunnen worden verwezen naar de publicatie: 'Inspiratieboek ruimte voor water (HDSR, 2015)' met inderdaad tal van inspirerende voorbeelden.</p> <p>Bodemdaling Ook aan het: 'Tegengaan van bodemdaling' is al eerder aandacht gegeven (zie ook hiervoor onder het hoofdstuk 2.2: 'Gebiedsuitwerking' en dan onder het hoofdje 'Veenweidegebied'), dus zal daar nu niet nogmaals bij worden stilgestaan.</p> <p>Grondwater Ook bij het thema 'Grondwater' is al enige keren stilgestaan, zoals m.b.t. herstel grondwaterbalans Utrechtse Heuvelrug (zie in deze dus met name ook onder het Hoofdstuk 2.1: 'Koers' en dan onder het hoofdje: 'Het water als sturend principe' en ook onder het Hoofdstuk 2.2: 'Gebiedsgerichte uitwerking' en dan onder het hoofdje: 'Utrechtse Heuvelrug'). Dus wordt daarnaar naar verwezen. Wel zou het o.i. dus goed zijn als toch ook nog meer duidelijkheid wordt gegeven wie nog op welk moment verantwoordelijk is voor de kwantiteit en</p>	<p>De wijze waarop het grondwaterbeheer in Nederland is geregeld is onderwerp van discussie op nationaal niveau. De Unie van Waterschappen neemt hierin deel namens de waterschappen. HDSR is actief betrokken bij de visievorming binnen de Unie van Waterschappen over de rol en taak van het waterschap bij het grondwaterbeheer. Hierop vooruitlopend experimenteert en onderzoekt HDSR samen met de partners de mogelijkheden van actief grondwaterbeheer in het veenweidegebied en Utrechtse Heuvelrug</p>

		<p>kwaliteit grondwater, waarbij op zich wel wordt stilgestaan (zie ook het hoofdje: 'Wie doet wat in het grondwater'), maar dat o.i. toch niet altijd even duidelijk is.</p>	
20.14	Stichting Milieuzorg Zeist e.o.	<p>Biodiversiteit Dan wordt hier gelukkig ook bijzondere aandacht aan het thema: 'Biodiversiteit' gegeven. Wel zijn de gegeven doelen zoals ook hiervoor in het hoofdstuk 1: 'Algemeen' reeds aangegeven wel zeer algemeen geformuleerd, dus wellicht zouden deze nog meer SMART kunnen worden gemaakt. Maar dus wel goed dat hier nu specifiek aandacht voor is.</p> <p>Wel wordt dus ook gesproken over de: 'Biodiversiteitsvisie', maar deze heeft de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. helaas niet op de site van de HDSR terug kunnen vinden. Verder dus wel goed dat men in het kader van het: 'Deltaprogramma Biodiversiteitsherstel' samen met de (water)partners bijzondere aandacht geeft aan het verbeteren van de biodiversiteit in zowel het landelijke als het stedelijke gebied! In ieder geval zou het goed zijn als men hierbij ook de aandacht naar met name 'water- en ook oevergebonden invasieve exoten' zou laten uitgaan.</p> <p>2.5 Waterveilige omgeving In dit hoofdstuk wordt dan met name stilgestaan bij het 'Project veilige lekdijk', het 'Thema risicobeheersing' en ook 'Muskusrattenbestrijding'. Project veilige Lekdijk Voor zover noodzakelijk vanuit waterveiligheid zou in ieder geval gezien daarmee ongetwijfeld in geding zijnde waarden van natuur, landschap en cultuurhistorie van een 'natuur- en landschapsinclusief' ontwerp moeten worden uitgegaan, wat zo te lezen ook de intentie is.</p> <p>2.6 Overzicht doelen Hierbij wordt dan een overzicht van alle doelen gegeven, waarbij o.i. dus nog gekeken zou moeten worden welke doelen dan meer SMART kunnen worden geformuleerd, zoals dus doelen m.b.t. biodiversiteit.</p> <p>3. Conclusie Op zich een veelzijdig programma, maar met name op 'watersysteemniveau' zijn mogelijk nog wel aantal slagen stroomopwaarts te maken.</p>	<p><u>Aanpassing:</u> We concretiseren o.a. de doelen biodiversiteit voor zover op dit moment mogelijk en voegen een achtergronddocument toe waarin een overzicht wordt gegeven van de acties.</p>
21.01	Nederlandse Fruittelers Organisatie (NFO)	<p>De Nederlandse Fruittelers Organisatie (NFO) heeft met belangstelling kennisgenomen van het Ontwerp-Waterbeheerprogramma voor de periode van 2022 tot en met 2027, dat door Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden ter inzage is gelegd. Als belangenbehartiger van de fruitteeltsector maken we graag gebruik van de mogelijkheid om te reageren op het betreffende</p>	<p>Bedankt voor uw reactie.</p> <p>U vraagt aandacht voor de belangrijke functies van de fruitteelt in deze regio. Wij herkennen dat de fruitteelt ook bijdraagt</p>

		<p>Waterbeheerprogramma. Allereerst bespreken wij een aantal algemene opmerkingen. Vervolgens gaan wij in op specifieke punten volgens de paragraafindeling van het stuk.</p> <p>Algemeen</p> <p>Het Ontwerp Waterbeheerprogramma is in de ogen van de NFO een gedegen stuk werk wat de belangrijkste knelpunten en oplossingsrichtingen in beeld brengt. De NFO onderschrijft ook de aanpak waarbij de oplossingen voor de verschillende functies worden geïntegreerd. Zo worden optimaal meekoppelkansen benut.</p> <p>De NFO wil daarbij benadrukken dat de fruitteeltsector een belangrijke functie vervult in verschillende regio's van HDSR. Naast de productie van hoogwaardig en gezond voedsel draagt de fruitteelt bij aan toerisme en regiobranding. De fruitsector staat midden in de maatschappij en kan in belangrijke mate bijdragen aan de maatschappelijke opgaven van de komende decennia. De fruitteeltsector met zijn meerjarige teelten draagt per definitie bij aan biodiversiteit en gezonde bodems waarin organische stof wordt vastgelegd. De sector produceert producten die een essentieel onderdeel zijn van gezonde voeding en levensstijl, zorgt voor een aantrekkelijk landschap en fruitproductie gaat gepaard met een lage tot zeer lage CO2-footprint. De sector wil deze goede uitgangspositie verder versterken, waarbij de fruitteeltsector een essentiële bijdrage kan leveren aan het behalen van deze doelen. Van de NFO mag deze belangrijke functie van de fruitteelt voor de regio en maatschappelijke opgaven meer worden benadrukt in het Waterbeheerprogramma.</p>	<p>aan recreatie en de beleving van het gebied, en dat dit mogelijk kan bijdragen aan maatschappelijke opgaven. We denken graag mee bij gebiedsontwikkelingen, maar altijd vanuit onze expertise op water en verantwoordelijkheid voor een toekomstbestendige inrichting.</p>
21.02	Nederlandse Fruittelers Organisatie (NFO)	<p>Bij het optimaliseren van vitale en kwetsbare functies zou de NFO graag het veiligstellen van de voedselvoorziening ook benoemd willen zien, omdat deze door klimaatveranderingen minder vanzelfsprekend wordt. In de Nationale Omgevingsvisie geeft het kabinet niet voor niets aan dat voedselvoorziening van nationaal belang is. Voor het borgen van al deze functies is een robuust toekomstbestendig watersysteem van belang.</p>	<p>Het veiligstellen van de voedselvoorziening is (nog) niet een belang waar het waterschap op stuurt.</p>
21.03	Nederlandse Fruittelers Organisatie (NFO)	<p>Het hoogheemraadschap toont veel ambitie in het Waterbeheerprogramma; zowel in stedelijk en landelijk gebied als binnen eigen constructies zoals waterzuiveringen en sluizen. Als agrarische sector benadrukken wij het belang van samenwerking en participatie om deze ambities na te streven. Bovendien is voor de toekomstige maatschappelijke opgaven deze sector onmisbaar. Het belang is om verschillende doelen aan elkaar te koppelen en een win-win situatie te creëren.</p> <p>De verschillende doelen en ambities in het Waterbeheerprogramma zijn meer en meer maatschappelijke vraagstukken. Het Waterbeheerprogramma toont</p>	<p>U benadrukt het belang van samenwerking en participatie met agrarische sector. Dit delen wij, we hebben te maken met steeds meer gecombineerde opgaven.</p> <p>U geeft aan dat de uitbreiding met maatschappelijke taken gevolgen zou moeten hebben voor de</p>

		<p>een transitie van het hoogheemraadschap, waarbij het als orgaan tussen gemeente en provincie gepositioneerd wordt. Hierdoor komt HDSR in aanraking met complexe politieke vraagstukken. Daarnaast wordt het onderscheidend vermogen tussen provinciale, waterschappelijke en gemeentelijke taken verminderd. Verschillende randzaken komen in beeld, waardoor hoofdtaken van het waterschap verwateren. Door uitbreiding in het maatschappelijke takenpakket, zal naar de mening van de NFO ook naar een andere financieringsgrondslag moeten worden gekeken. Van de sector kan niet verwacht worden dat ze steeds meer moeten betalen voor deze maatschappelijke opgaven.</p>	<p>financieringsgrondslag. Hiervoor willen wij verwijzen naar de landelijke discussie over de waterschapsbelasting.</p>
21.04	Nederlandse Fruittelers Organisatie (NFO)	<p>Verder kaarten wij een terugkomende tegenstelling aan in het Waterbeheerprogramma. Het hoogheemraadschap heeft veel ambitie; woningbouw, meer natuur, recreatie etc. Van de agrarische sector wordt gevraagd om te extensiveren. Voor de fruitteeltsector zijn er slechts beperkt mogelijkheden om te extensiveren. Bovendien wordt voor toekomstige verdienmodellen in de ogen van de NFO teveel verwacht van niches in de markt, zoals korte ketens en recreatie. Voor een robuuste landbouw en het bestaansrecht van volwaardige sectoren, dus ook de fruitteelt, zijn de gangbare markten onontbeerlijk. Zonder volwaardige sectoren is er ook niet of nauwelijks bestaansrecht voor ondernemers die opteren voor niches in de markt. Vanuit dit besef moet gekeken worden hoe de sector kan bijdragen aan de doelstellingen voor klimaat, biodiversiteit etc.</p>	<p>U geeft aan dat wij de agrarische sector vragen om te extensiveren. En mogelijk teveel verwachten van nichemarkten zoals korte ketens. Wij zijn echter niet in de positie om dit te vragen. Wij verwachten wel dat er veranderingen nodig zijn om te verduurzamen. Maar wij delen het besef dat de sector een volhoudbaar verdienmodel nodig heeft om haar rol in voedselvoorziening en/of landschapsbeheer te behouden. En wij hebben goed verstaan dat u het liefst lange termijn doelen heeft, zodat gebieden/sectoren zelf kunnen bepalen hoe ze daar komen. Dit geldt in het veenweidegebied en in het Kromme Rijngebied.</p>
21.05	Nederlandse Fruittelers Organisatie (NFO)	<p>Hoofdstuk 2. Koers 2022-2027 Het vertrekpunt van een gezond robuust watersysteem in een klimaatbestendig gebied, onderschrijft de NFO van harte. De NFO mist in dit kader een gedegen kwantitatieve analyse naar de opgaven om aan de verschillende doelstellingen te voldoen. De toekomstige waterbehoefte en wat nodig is om daarin te voorzien, is daarbij specifiek van belang. Daarbij hoort ook nadrukkelijk efficiënt watergebruik zoals druppelirrigatie, het verhogen van het organische stofgehalte in de bodem en watergift op basis van bodemsensoren. De fruitteeltsector zet hier volop op in. De fruitteeltsector heeft in haar teeltcyclus echter twee cruciale momenten waarop ze moet kunnen beschikken over voldoende oppervlaktewater, namelijk bij nachtvorst en bij hoge temperaturen</p>	<p>Het waterschap onderzoekt wat de klimaateffecten zijn op het watersysteem. Zowel qua wateroverlast als qua watervraag. De verwachting is dat extra inspanningen, van zowel het waterschap als van de sector, nodig zijn om een robuust watersysteem te houden. Voorgesteld wordt om, in analogie met het fruitteeltconvenant destijds voor gewasbestrijdingsmiddelen, met elkaar in gesprek te blijven om elkaars behoeften</p>

		<p>die gepaard gaan met veel zonne-instraling. Er zijn geen goede alternatieve maatregelen beschikbaar om schade door nachtvorst en hitte te voorkomen. Daarbij kan, in tegenstelling tot droogte, bij het optreden van nachtvorst of hittestress de oogst in een tijdbestek van enkele uren voor een belangrijk deel verloren gaan, met een grote voedselverspilling van dien. De laatste jaren tonen aan dat deze risico's toenemen door het veranderende klimaat. Voor een toekomstbestendige fruitteeltsector is de beschikbaarheid van voldoende water dus een voorwaarde. Dit geldt echter ook voor biodiversiteit, natuur en bebouwing.</p>	<p>en mogelijkheden beter te kennen en elkaar te versterken met maatregelen om tot een toekomstbestendig watersysteem en fruitteeltsector te komen. Waar mogelijk en zinvol willen we de klimaatvraagstukken koppelen aan andere dossiers, zoals biodiversiteit, natuur en bebouwing.</p>
21.06	<p>Nederlandse Fruittelers Organisatie (NFO) Nederlandse Fruittelers Organisatie (NFO)</p>	<p>Hoofdstuk 3. Gebiedsuitwerking <i>Veenweidegebied</i> Binnen het 'Veenweidegebied' wordt gesproken over de ontwikkeling van nieuwe verdienmodellen voor landbouw bij hogere grondwaterstanden en met meer natuur. Voor de fruitteeltsector zijn alternatieve verdienmodellen zeer beperkt. Ook mag de ontwikkeling van natuur niet ten koste gaan van kostbare landbouwgrond. De natuurdoelstelling moet niet de hoofddoelstelling op zich worden. Daarnaast wordt voor ons niet duidelijk ten koste van wat en met welke ambitie het waterschap de natuurdoelstelling wil behalen. Meer natuur en landschapsbeheer zijn niet de enige maatregelen die kunnen worden toegepast om binnen de sector te 'verduurzamen'. Daarbij gaat het waterschap niet over de functie of bestemming van grond. Het waterschap zit op de stoel van de provincie. Verder willen wij ingaan op de maatregelen rond peilopzet in relatie tot de waterbergings-capaciteit in HDSR-gebied. Peilopzet is een maatregel die het waterschap vaak overweegt. De NFO ziet peilbeheer als een dynamisch proces, waarbij essentiële gebiedskennis van de agrarische sector het peilbeheer kan versterken. Dynamisch peilbeheer houdt in dat het peil omhoog of -laag wordt ingesteld, anticiperend op de waterbehoefte voor de verschillende functies, sectoren en weersverwachtingen. We willen hierover graag met het gebied de discussie aangaan. Het waterschap wil een robuust watersysteem creëren, naast peilbeheer moet naar de mening van de NFO ook geïnvesteerd worden in de aanpassing van watergangen en gemalen. Hiermee wordt het waterbergend vermogen en de afvoercapaciteit structureel verhoogd.</p>	<p>In het veenweidegebied vraagt de bodemdaling met bijbehorende klimaatopgave en de stikstofproblematiek om een aanpassing van de landbouw (hogere grondwaterstand) en/of andere functies zoals natuur. Dit is geen vraag van het waterschap, maar een ontwikkelrichting, die in de POVI is vastgesteld. Wij werken samen in de Regionale Veenweidestrategie aan de uitwerking daarvan. Zie ook het antwoord op de reactie LTO Noord (17.07)</p>
21.07	<p>Nederlandse Fruittelers Organisatie (NFO)</p>	<p>Hoofdstuk 5. Robuust en gezond watersysteem in een klimaatbestendig gebied <i>Biodiversiteit</i> Verder ontbreekt de definitie van biodiversiteitsdoelen in het Waterbeheerprogramma. Ieder systeem kent een andere definitie van</p>	<p>We concretiseren o.a. de doelen biodiversiteit voor zover op dit moment mogelijk en voegen een achtergronddocument toe waarin een overzicht wordt gegeven van de acties.</p>

		<p>biodiversiteit. Zo zijn er natuurlijkerwijs sloten met veel en weinig biodiversiteit. Door middel van verscheidenheid aan beheer, passend bij het ecosysteem én beheerder, kan beter worden gezocht naar een optimum binnen een bepaald gebied. Uit een WUR-studie door van Heukelum & Peeters (2012) kan worden geciteerd: "Onderzoeken naar de invloed van het type waterbeheer tonen aan dat met de juiste vorm van onderhoud de biodiversiteit verhoogd kan worden. Maar het begint met de erkenning dat binnen een polder de ene sloot de andere niet is." Ons inziens moet in het Waterbeheerprogramma worden gekeken naar de haalbaarheid van biodiversiteitsdoelen. Daarnaast moet de definitie van biodiversiteit en het eindstreven van het waterschap worden opgenomen in het Waterbeheerprogramma.</p> <p>Door toename van de biodiversiteit neemt de onkruiddruk binnen de sector toe. De agrariër moet extra onkruid bestrijden op eigen land. Dit zorgt netto niet voor een vooruitgang van de kwaliteit van milieu en water. Strikte handhaving en onderhoud door het waterschap is nodig om de boer niet met extra kosten te belasten.</p>	<p>Vanwege de sterke achteruitgang van de biodiversiteit, wil HDSR de biodiversiteit op haar eigen terreinen versterken. In veel gevallen houdt dit in: stimuleren en ontwikkelen van een diverse omgeving, waar veel verschillende plant- en diersoorten zich thuis voelen. Het beheer wordt hierop afgestemd.</p> <p>Daarnaast werken we graag samen om de biodiversiteit in het hele beheergebied te versterken. We nodigen gebiedspartners uit om hierover met ons in gesprek te gaan, onder andere binnen DAW.</p>
21.08	Nederlandse Fruittelers Organisatie (NFO)	<p>Tot slot</p> <p>Over het algemeen zien wij dat het waterschap op veel verschillende thema's ambities heeft. Deze ambities zorgen voor veel overlap met taken van provincie en gemeente. Wij vragen het waterschap de ambities te overwegen en te passen binnen de wettelijke waterschapstaken om onnodig dubbel werk te voorkomen en kosten te besparen.</p> <p>Nogmaals benadrukken wij graag samen te willen (blijven) werken met het waterschap. Een goede samenwerking brengt zowel voor het waterschap als de sector grote meerwaarde met zich mee in de vorm van gebiedskennis, draagvlak en participatie. Daarnaast zien wij ook de meerwaarde van de geborgde zetels, waardoor korte lijnen tussen waterschap en sector behouden blijven.</p> <p>Uiteraard zijn wij bereid om onze zienswijze mondeling toe te lichten. De NFO ziet uw reactie met belangstelling tegemoet.</p>	<p>U stelt dat er door onze ambities veel overlap zal zijn met taken van provincie en gemeente. Op het gebied van duurzaamheid zoals bij opwekking van energie en terugwinning van grondstoffen zal dit vermoedelijk beperkt zijn. En op het gebied van de fysieke leefomgeving vraagt de omgevingswet ons ook om meer samen te werken. Wij zullen hierbij uiteraard altijd kijken hoe we zo goed mogelijk aanvullend op elkaar kunnen zijn.</p>
22.01	LTO Noord Kromme Rijn en Heuvelrug	<p>In aanvulling op de zienswijze van LTO – Noord regio West hebben we enkele aandachtspunten waarop we u nadrukkelijk willen wijzen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het vasthouden en versterken van waterinfiltratie op de Utrechtse Heuvelrug heeft bij HDSR een prioriteit. Wij snappen en ondersteunen dit als sector. Wel vinden we dat u te gemakkelijk aan de gevolgen voor de landbouw op de flanken voorbij gaat. Er is onvoldoende duidelijk hoe 	<p>Fijn dat u ons beleid t.a.v. waterinfiltratie en vasthouden onderschrijft. De door u gesignaleerde problematiek en hoe hiermee om te gaan, is onderdeel van de watersysteem analyse en visie op het watersysteem, die binnen de Blauwe</p>

		<p>groot de effecten zijn op de waterstanden en kwel in het Langbroekerweteringgebied. Enerzijds zijn in dit gebied al vele maatregelen genomen ten behoeve van het vasthouden van water op de Heuvelrug. Denk hierbij onder andere aan het verbreden van de Gooyerwetering en het hydrologisch isoleren van landbouw en natuur. Anderzijds staat in de provinciale Omgevingsvisie een toekomstig landbouwkundig gebruik toegewezen aan bestaande agrarische grond. Nergens komt ter sprake hoe HDSR deze tegenstelling wil realiseren. Er wordt zelfs gesproken over andere teelten binnen het huidige landbouwareaal. HDSR gaat dus kennelijk voorbij aan de gevestigde landbouw.</p>	<p>Agenda ontwikkeld worden. LTO is partner in de Blauwe Agenda.</p>
22.02	LTO Noord Kromme Rijn en Heuvelrug	<ul style="list-style-type: none"> • Verder is in de discussie over de Grondstrategie rondom de Sterke Lekdijk steeds aangegeven dat HDSR weliswaar de (landbouw)gronden in eigendom wenst te verkrijgen, maar dat het beheer en gebruik langdurig bij de huidige eigenaren (boeren) kan blijven. Door hier in het Waterbeheerplan iets over op te nemen kan HDSR de angst wegnemen dat bij een verkoop van dijkgronden deze vroeg of laat aan de landbouw onttrokken worden. 	<p>Het beheer van de gronden gaat naar het waterschap. De gronden kunnen via langjarige overeenkomsten weer in gebruik gegeven worden bij de huidige eigenaar. Dergelijke uitvoeringsafspraken nemen we niet op in een Waterbeheerprogramma.</p>
22.03	LTO Noord Kromme Rijn en Heuvelrug	<ul style="list-style-type: none"> • Daarnaast kiest u voor biodiversiteit bij het beheer van bijvoorbeeld buitendijkse taluds. Een stevige en gevarieerde begroeiing is mooi en goed voor de biodiversiteit. Daarbij kiest HDSR voor een beheer zonder chemische middelen. Als echter de naburige (binnendijkse) agrarische graslanden daarmee een wolk aan ongewenste zaden over zich heen krijgen, kan het netto effect zorgen voor gebruik van meer chemische middelen. Sommige kruiden zijn giftig voor vee (bv. Jacobskruid) of hebben een te grote invloed op de landbouwpraktijk, zodat bestrijden nodig is. Voor zowel HDSR als agrariër dus ongewenst. Wij vragen dan ook dat HDSR hier in haar plannen en beheer een bredere kijk heeft dan haar eigen gronden en doelstellingen. Een integrale visie is noodzakelijk om onder de streep het gewenste resultaat te kunnen halen. 	<p>Het probleem van distels en Jacobskruid is bij ons bekend, en daar proberen we ook goed op te letten. Vanwege de sterke afname van biodiversiteit wil HDSR de biodiversiteit op haar eigen terreinen versterken. In veel gevallen houdt dit in: stimuleren en ontwikkelen van een diverse omgeving, waar veel verschillende plant- en diersoorten zich thuis voelen. Het beheer wordt hierop afgestemd.</p> <p>Daarnaast werken we graag samen om de biodiversiteit in het hele beheergebied te versterken. We nodigen gebiedspartners uit om hierover met ons in gesprek te gaan, onder andere binnen DAW.</p>

23	Algemeene Zuid-Hollandsche Hengelaars Bond (AZHB)	<p>Naar aanleiding van het ontwerp van het Waterbeheerprogramma 2022 – 2027 wenst AZHB een aanvulling op het programma.</p> <p>De aanvulling betreft een op te nemen artikel over de extreme toename van de schade die rivierkreeften toebrengen aan de waterkwaliteit en de inheemse waterdieren.</p> <p>Wij constateren dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het aantal vissen, kikkers en salamanders in sterke mate gedecimeerd wordt daar waar rivierkreeften de overhand krijgen. Enerzijds doordat visbroed, kikkerdril, kleine vissen, kikkers en salamanders ten prooi vallen aan de vraatzuchtige rivierkreeft. Anderzijds constateren wij dat waterplanten sterk verminderen door de vraatzucht van de rivierkreeften. Daardoor wordt de waterkwaliteit aangetast (donkere sloten en vaarten en ook kans op meer stank tijdens periodes met warme dagen) en kunnen vissen van minder schuilplekken gebruik maken. • Oevers worden aangevreten en uitgehold. <p>Bovenvermelde constatering is niet uniek, maar wij achten het van groot belang dat het waterschap dit opneemt in het waterbeheerprogramma. Ook is het o.i. van groot belang dat er een actieplan komt om de huidige en toekomstige schade in kaart te brengen en te monitoren. Daarnaast is het wenselijk dat er voorbereidingen worden getroffen om de bestrijding van deze exoten te lijf te kunnen gaan.</p> <p>Ondanks dat de rijksoverheid tot op heden nog slechts in een langdurig traject van onderzoek verblijft ligt er een belangrijke taak bij waterschap en haar 'stakeholders' om:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. een kritisch geluid richting de rijksoverheid af te geven, 2. schade en oorzaken ervan gedegen in kaart te brengen, 3. beleid voor te bereiden om verdere schade in te dammen en terugdringen van de 'rivierkreeft-explosie' tot speerpunt te maken. <p>Ik verzoek je onze reactie door te spelen naar de beleidsmakers van 'Stroomopwaarts' en vernemen graag wanneer dat heeft plaatsgevonden. Uiteraard vernemen wij graag de reactie van de beleidsmakers, waarbij wij hopen dat er een artikel mét een voorgenomen actieplan m.b.t. deze materie in het programma wordt opgenomen.</p>	<p>Dank voor uw reactie. Hier hebben wij inderdaad niet veel aandacht aan besteed, maar dit is zeker een onderwerp dat wel onze aandacht heeft in ons reguliere werk.</p> <p><u>Aanpassing:</u> We nemen een extra passage op met betrekking tot onze aanpak van invasieve exoten, met aandacht voor de rivierkreeft.</p>
----	---	--	---

		Tot slot verzoek ik je onze reactie op het ontwerp, alsook het antwoord erop te delen met de leden van het VBC-Werkcomité. Wat AZHB betreft wordt het ook meegenomen in de aankomende Plenaire vergadering van de VBC.	
--	--	---	--

Overzicht indieners zienswijzen op nummer

1	Gemeente Krimpenerwaard
2	particuliere inspreker #1
3	Werkgroep Biodiversiteit Buitengebied Zeist e.o
4	Stichting gezond water
5	Gemeente Zeist
6	Gemeente Woerden
7	particuliere inspreker #2
8	Natuurmonumenten, mede namens Het Utrechts Landschap en Natuur- en Milieufederatie Utrecht (NMU)
9	Stichting Weidevogelbeheer Eiland van Schalkwijk
10	Gemeente IJsselstein
11	Gemeente Oudewater
12	Gemeente Houten
13	Oasen
14	Vitens
15	Staatsbosbeheer
16	Sportvisserij NL
17	LTO Noord
18	Utrechts Particulier Grondbezit (UPG)
19	Gemeente Utrecht
20	Stichting milieuzorg Zeist e.o.
21	Nederlandse Fruittelers Organisatie (NFO)
22	LTO Kromme Rijn en Heuvelrug
23	Algemeene Zuid-Hollandsche Hengelaars Bond (AZHB)